

پاسخ به ۱۸ سوال مطرح در تحقیق
و تفحص مجلس شورای اسلامی از
طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

عملکرد مالی و اجرایی ستاد احیای دریاچه ارومیه تا حال چگونه بوده است؟

کل اعتبارات تخصیص داده شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ تا تیر سال ۱۴۰۰ از محل اعتباری صندوق توسعه ملی، قانون بودجه سنواتی کشور و اعتبارات مدیریت بحران کشور پرداختی به دستگاههای اجرایی ذیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مجموعاً ۵۷۱۴۳ میلیارد ریال است که این اعتبارات ذیل ۲۶ راهکار مصوب هیئت محترم وزیران و کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه به مثابه سایر اعتبارات عمرانی در کشور ذیل نظر دستگاههای نظارتی کشور (سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات کشور) هزینه شده است. اقدامات اجرایی انجام گرفته از سال ۱۳۹۳ تا سال ۱۴۰۰ به شرح زیر است:

- ممانعت از ادامه عملیات کلیه سدهای در دست ساخت و مطالعاتی حوضه آبریز دریاچه ارومیه
- تدوین برنامه منابع و مصارف سدها با لحاظ نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه و رهاسازی حقابه دریاچه ارومیه در موعد مناسب و نظارت دقیق بر اجرای برنامه مصارف ۱۲ سد ملی حوضه آبریز دریاچه ارومیه
- عدم تحویل آب مازاد ورودی به سدهای حوضه آبریز دریاچه ارومیه به بخش‌های مصرفی و رهاسازی به سمت دریاچه ارومیه در راستای عملیاتی کردن مندرج قانونی قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور در اولویت دوم بودن تأمین نیاز زیست‌محیطی پس از شرب
- کاهش ۳۷۷ میلیون مترمکعب مصارف کشاورزی سدهای حوضه از طریق برنامه‌ریزی برای افزایش بهره‌وری آب از طریق کاهش تلفات آب در سطح مزرعه و افزایش تولیدات کشاورزی
- کنترل و نظارت بر بیش از ۲۰۰ شق نهر سنتی بر روی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه با هدف ممانعت از ورود آب به انهار در فصول غیرزراعی و انتقال آب به دریاچه
- طرح اتصال رودخانه‌های زرينه‌رود و سيمينه‌رود و لایروبی بیش از ۲۵۰ کیلومتر از رودخانه‌های حوضه با هدف کاهش تلفات آب ورودی به دریاچه ارومیه
- احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب و انتقال پساب حاصل به سمت دریاچه ارومیه با هدف انتقال سالانه ۳۰۰ میلیون متر مکعب پساب تصفیه‌شده به دریاچه ارومیه (بهره‌برداری از فاز اول احداث بخش مایع مدول دوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر تبریز و خط انتقال به دریاچه ارومیه و مدول سوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر ارومیه و خط انتقال به دریاچه ارومیه منجر به انتقال ۱۷۱ میلیون متر مکعب پساب به دریاچه)

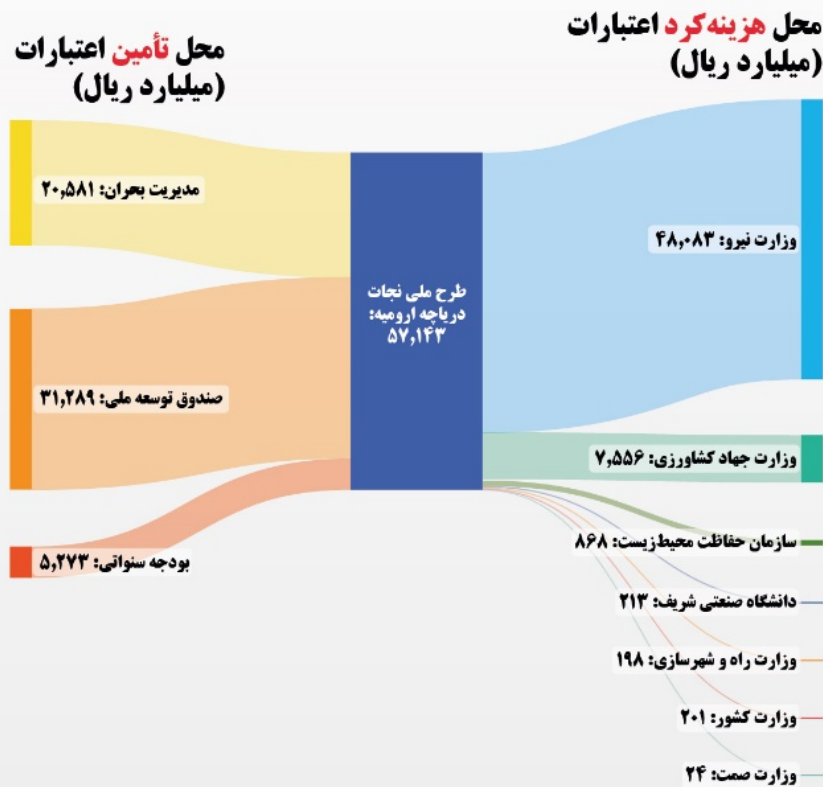
- تکمیل اجزای طرح‌های انتقال آب مازاد حوضه آبریز کلاس به دریاچه ارومیه با هدف انتقال سالانه ۷۱۸ میلیون متر مکعب به دریاچه ارومیه
 - ۶۲۳ میلیون مترمکعب در سال از طرح سد کانی‌سیب با دریافت پروژه با پیشرفت فیزیکی ۲ درصد در سال ۱۳۹۲ پس از گذشت سه سال از شروع عملیات اجرایی و تحویل پروژه با پیشرفت فیزیکی ۹۷ درصد در سال ۱۴۰۰
 - ۹۵ میلیون مترمکعب در سال از طرح سد سیلوه با دریافت پروژه با پیشرفت فیزیکی ۶۲ درصد در سال ۱۳۹۲ پس از گذشت هشت سال از شروع عملیات اجرایی و تحویل پروژه با پیشرفت فیزیکی ۱۰۰ درصد در سال ۱۳۹۶
- اقدامات حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه شامل تکمیل و تجهیز شبکه‌های اندازه‌گیری (۵۶ مورد)، مرمت و بازسازی تأسیسات آبی (در سه شبکه آبیاری و زهکشی زرینه‌رود، مهاباد و علویان)، سردهنه‌سازی انهار منشعب از رودخانه‌های حوضه (۱۲۰ دستگاه)
- حمایت از اجرای طرح احیاء و تعادل‌بخشی منابع آب زیرزمینی و ممانعت از برداشت غیرمجاز آب سطحی
- اقدامات افزایش بهره‌وری مصرف آب و کاهش مصرف آب بخش کشاورزی شامل طرح جامع زراعت، طرح جامع باغبانی، طرح جامع ترویج، تکمیل شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی غیرتوسعه‌ای، طرح جامع گیاهان دارویی، ثبت و تولید سه رقم بذر گندم جدید کم‌آب‌بر
- اقدامات تثبیت کانون‌های تولید گرد و غبار منجر به کاهش ۶۱ درصدی سطوح بحرانی تولید گردوغبار

توزیع اعتبارات تخصیص یافته به طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

اعتبار تخصیص یافته (میلیارد ریال)			سال
سنواتی	صندوق توسعه ملی (زاب و سد سیلوه)	مدیریت بحران	
۱۲۴۴	۱۸۴۵	۱۸۴۰.۹۰۵	۱۳۹۳
۷۱۵	۲۷۵۹	۲۸۹۶.۴۶۶	۱۳۹۴
۲۰۰	۳۷۵۰	۳۰۰۰	۱۳۹۵
۴۵۰	۲۹۱۸	۳۶۳۹	۱۳۹۶
۲۹۵	۴۹۱۵	۵۰۰۰	۱۳۹۷
۱۵۵۵	۳۸۸۹	۱۰۰۰	۱۳۹۸
۸۱۴	۶۴۱۳	۳۲۰۴.۷۴۵	۱۳۹۹
-	۴۸۰۰	-	۱۴۰۰
۵۲۷۳	۳۱۲۸۹	۲۰۵۸۱.۱۱۶	مجموع
۵۷۱۴۳.۱۱۶			جمع کل

اعتبارات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۲ تا تیر ۱۴۰۰

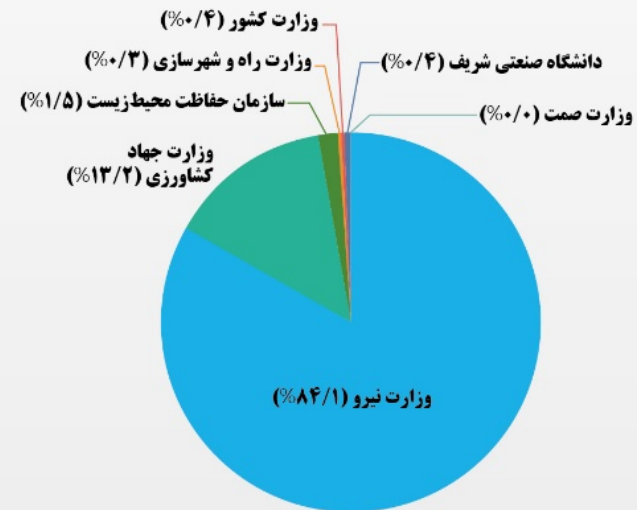
جریان تأمین و هزینه‌کرد اعتبارات



مجموع اعتبارات:

۵۷,۱۴۳ میلیارد ریال

توزیع درصدی اعتبارات



۲

میزان اعتبارات در اختیار ستاد احیای دریاچه ارومیه در طول فعالیت چگونه بوده است؟

اصولاً ستاد احیای دریاچه ارومیه یک نهاد یا دستگاه اجرایی دارای هویت مستقل از منظر سازمان اداری و استخدامی کشور یا دارای ردیف‌های اعتباری مندرج در قوانین بودجه سنواتی کشور از منظر سازمان برنامه و بودجه، نیست. در حقیقت، این ستاد، دربرگیرنده ۱۲ عضو حقوقی است. بنابراین اعتبارات لازم برای اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیز به همین ترتیب در قالب یک ردیف اعتباری واحد، هزینه نشده و بسته به ارتباط موضوعی پروژه تعیین شده در جلسات ستاد (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه)، اعتبار لازم در آن خصوص نیز به دستگاه اجرایی ذی‌ربط تعلق گرفته است.

اعتباراتی که تحت عنوان اعتبارات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از آن نام برده می‌شود. مشخصاً بخشی از اعتبارات طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای کشور یا همان بودجه عمرانی کشور است که بین سال‌های ۱۳۹۳ تا تیر ۱۴۰۰ در اختیار دستگاه‌های اجرایی کشور مشخص شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه قرار گرفته است. با این توضیح که این پروژه‌هایی که با هزینه‌کرد این اعتبارات اجرایی شده‌اند، می‌توانستند با لحاظ ملاحظات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه همسو با مأموریت احیای دریاچه ارومیه قرار گیرند. برای توضیح شفاف‌تر به یک مثال بسنده می‌کند. ضرورت احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب شهرهای کشور بر هیچ کس پوشیده نیست. موضوعی که مشاهده می‌شود سرمایه‌گذاری در باب احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب شهرهای حوضه آبریز دریاچه ارومیه تا سال ۱۳۹۳ مورد غفلت قرار گرفته بود. به نحوی که به عنوان نمونه تنها ۳۸ درصد از فاضلاب تولیدی در شهر تبریز به عنوان بزرگترین شهر این حوضه آبریز تصفیه می‌شده است. بنابراین تنها در یک مورد ۶۳۸۲ میلیارد ریال از هزینه‌کرد اعتبارات اطلاق‌ی با عنوان بودجه احیای دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ برای تکمیل ظرفیت تصفیه فاضلاب شهرهای این حوضه هزینه شده است. حال چرا باید ۱۳ درصد از بودجه احیای دریاچه ارومیه صرف تکمیل چنین زیرساخت‌هایی در این حوضه آبریز شود، پاسخ آن در ملاحظه بعدی مندرج در مصوبات کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه به عنوان شرط هزینه‌کرد این سهم بودجه است و آن موضوع ضرورت انتقال پساب حاصل از تصفیه این فاضلاب‌ها به دریاچه ارومیه و عدم صرف آن برای تأمین سایر مصارف از جمله کشاورزی و صنعت است.

۳

بررسی چگونگی هزینه‌کرد اعتبارات ستاد احیای دریاچه ارومیه و دریافتی‌های مدیران

اعتباراتی با عنوان احیای دریاچه ارومیه، به این نحو نبوده که در قالب یک ردیف اعتباری و یا یک موافقت‌نامه واحد در اختیار دستگاه اجرایی منفردی با عنوان ستاد احیای دریاچه ارومیه قرار گیرد؛ بلکه به مجموع اعتباراتی که توسط مجموعه‌ای از دستگاه‌های اجرایی کشور برای امر احیای دریاچه ارومیه هزینه شده، اطلاق می‌گردد. در رابطه با اعتبارات دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه نیز بخشی از اعتبارات که صرف عقد قراردادهای مطالعاتی و نظارت و پایش حسن عملکرد دستگاه‌های اجرایی منطقه‌ای با اساتید، پژوهشکده‌ها و دانشگاه‌های دخیل شده، تماماً ذیل نظر ذیحساب و بخش امور مالی و اداری دانشگاه صنعتی شریف و دانشگاه‌های همکار هزینه شده که طبعاً اسناد و مدارک مالی آن به تفصیل به مثابه سایر منابع مالی دانشگاه، ثبت و ضبط شده است. سایر اعتبارات نیز از طریق قراردادهای پژوهشی و ارتباط با صنعت با شرح خدمات و مبالغ قرارداد مشخص به هزینه گرفته شده‌اند.

ستاد احیای دریاچه ارومیه (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه) هیچ حکمی دال بر مدیریت این مجموعه مستحق دریافت مجزا با این عنوان برای فردی صادر ننموده و دبیر کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه دارای سمت انتصابی از سوی هیأت محترم وزیران، تاکنون یک ریال به عنوان حقوق از ستاد احیای دریاچه ارومیه دریافت ننموده؛ چرا که اصولاً ستاد احیای دریاچه ارومیه فاقد هر گونه جایگاه مستقل حقوقی در موازات سایر دستگاه‌ها برای تأمین هزینه‌های جاری بوده است. هر نوع پرداخت صورت گرفته در قالب قرارداد مشخص و دارای سند مالی لازم نزد ذیحسابان دستگاه‌های صدرالاشاره بوده است.



بررسی چگونگی و نحوه اختصاص اعتبارات در اختیار ستاد در استان‌ها و شهرستان‌ها

تحقق اهداف حوزه آب و محیط‌زیست به دور از مرزبندی‌های سیاسی و در چارچوب مرزهای حوزه آبریز و بر اساس قوانین و ضوابط اجرایی ملی امکان‌پذیر است. بر همین الگو، هیچ‌گاه امکان اعمال سلیقه‌های استانی و شهرستانی در توزیع اعتبارات متصور نبوده است. قاعدتاً در هر حوزه‌ای که نیاز به تقویت اعتباری بیشتری برای تسریع در تأمین نیاز زیست‌محیطی دریاچه ارومیه بوده، اعتبار بیش‌تری تعیین و پرداخت شده است. کل اعتبارات تخصیص داده شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ تا تیر سال ۱۴۰۰ از محل اعتباری صندوق توسعه ملی، قانون بودجه سنواتی کشور و اعتبارات مدیریت بحران کشور پرداختی به دستگاه‌های اجرایی ذیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مجموعاً ۵۷۱۴۳ میلیارد ریال است. از این مقدار در طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب ۲۷۵۶۰ میلیارد ریال، طرح انتقال آب سد سیلوه به دریاچه ارومیه ۴۹۹۷ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۶۳۹۱ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۹۱۴۰ میلیارد ریال، احداث و تکمیل ۱۹ تصفیه‌خانه و انتقال پساب به دریاچه ارومیه ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۶۳۸۲ میلیارد ریال، اقدامات تثبیت کانون‌های بحرانی تولید گردوغبار ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۱۱۳۳ میلیارد ریال، اقدامات طرح حفاظت از احیای تالابها ذیل کارفرمایی سازمان حفاظت محیط زیست ۸۶۸ میلیارد ریال، اقدامات فرهنگی-اجتماعی ذیل دو استانداری استان آذربایجان شرقی و غربی ۲۰۱ میلیارد ریال، احداث آبگذر جدید میانگذر ارومیه ۱۰۰ میلیارد ریال و انجام مطالعات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه ۳۷۰ میلیارد ریال هزینه شده است.

شیوه تأمین اعتبار پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه فارغ از رویکرد تسهیم اعتبارات و صرفاً از طریق اخذ پروژه‌های پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی استانی حوزه و بررسی و ارزیابی با همکاری کارشناسان سازمان برنامه و بودجه کل کشور و بر مبنای اصل ضرورت‌ها و اولویت‌های منجر به تأمین بیش‌تر حقایق دریاچه ارومیه از طریق اجرای پروژه‌های با نیاز مالی کم‌تر صورت می‌گیرد. البته که از این رهگذر از مجموع اعتبارات طی ۷ سال گذشته، هزینه شده در استان آذربایجان شرقی ۱۸ درصد، استان آذربایجان غربی ۷۸ درصد، استان کردستان ۳ درصد بوده و ۱ درصد نیز به حوزه ستادی دستگاه‌ها تخصیص داده شده است.



بررسی کلیه قراردادهای مالی و اجرایی ستاد احیاء با شرکت‌ها و اشخاص و پیمانکاران

به استناد بند ۵ فصل دوم سازمان‌دهی مناقصات از قانون برگزاری مناقصات، رئیس دستگاه اجرایی، ذیحساب و نماینده فنی اعضای کمیته برگزاری مناقصات را تشکیل می‌دهند؛ لذا حضور نماینده ستاد در روند برگزاری مناقصات تا انتخاب پیمانکار یا مشاور ذی‌صلاح، جزو وظایف قانونی این مجموعه نمی‌باشد و دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه فقط بر مبادله موافقت‌نامه متبادله فی‌مابین دستگاه اجرایی و سازمان برنامه و بودجه به منظور تدقیق اهداف فنی و کیفی طرح یا پروژه‌ها مندرج در موافقت‌نامه‌ها نظارت داشته است.

در تأکید آن‌چه که پیش‌تر اشاره شد، دستگاه‌های اجرایی ستاد احیای دریاچه ارومیه، از گذشته هر یک مستقلاً دارای ذیحساب مستقل از یکدیگر بوده‌اند و بنابراین عنداللزوم اجابت پاسخگویی به این سؤال، نیازمند مخاطب قرار گرفتن بالاترین مقام اجرایی دستگاه اجرایی ذی‌ربط در ارائه اسناد و مدارک لازم خواهد بود. همان‌گونه که تاکنون این امر توسط سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات کشور به دفعات در هر یک از دستگاه‌های اجرایی خاص موضوع اعتبارات دریافتی با عنوان احیای دریاچه ارومیه صورت گرفته است. در چهارچوب کنونی ستاد احیای دریاچه ارومیه، ضرورتی بر تجمیع مدارک مالی عقد قراردادهای پیمان علاوه بر سازوکارهای جا افتاده دستگاه‌های مربوطه از سوی دولت محترم تعیین و تکلیف نشده است. هر دستگاه اجرایی پس از اخذ ابلاغیه تخصیص اعتبار مربوطه و اهداف تعیین شده نسبت به آغاز فرآیند انتخاب پیمانکار، عقد قرارداد و پرداخت صورت‌وضعیت‌ها عیناً شبیه سایر قراردادهای خود اقدام می‌نماید.

بررسی میزان موفقیت ستاد در برنامه‌های پیش‌بینی شده و نحوه عمل به مصوبات و بخش‌نامه‌ها و قوانین بالادستی و مصوب مجلس



ستاد احیای دریاچه ارومیه و دبیرخانه آن ملزم و مکلف به پاسخگویی عملکرد این ستاد در تحقق قوانین بالادستی و مصوب مجلس محترم شورای اسلامی است. در این راستا، به بخشی از دستاوردهای ستاد احیای دریاچه ارومیه در دستیابی به اهداف قوانین بالادستی کشور پرداخته خواهد شد.

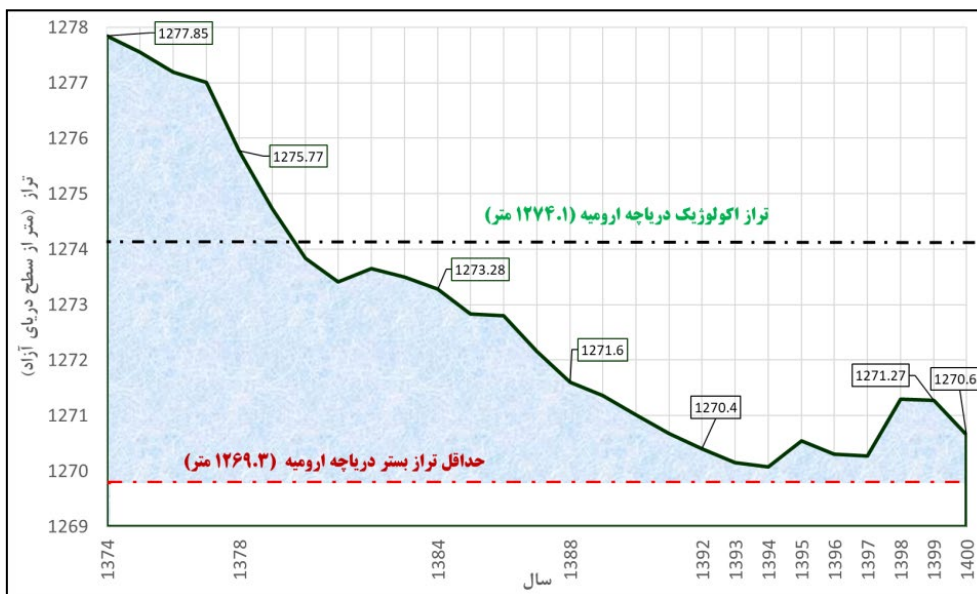
تراز دریاچه ارومیه در پایان شهریور ۱۳۷۴، برابر با ۱۲۷۸.۱ متر بوده و این میزان با یک سیر تقریباً خطی به رقم ۱۲۷۰.۴۰ در پایان شهریور سال ۱۳۹۲ رسید. در ادامه با تشکیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۲ و شروع عملیات اجرایی طرح‌های مصوب این کارگروه ملی برای نجات دریاچه ارومیه در ۸ تیر ۱۳۹۳، این روند کاهشی تراز دریاچه ارومیه، متوقف و معکوس شده، به نحوی که در پایان سال آبی ۹۹-۱۳۹۸ نسبت به ابتدای سال آبی ۹۳-۱۳۹۲ (سال شروع عملیات اجرایی احیای دریاچه ارومیه) تراز دریاچه ارومیه ۸۷ سانتی‌متر بالاتر قرار گرفت.

افت ۸ متری تراز دریاچه ارومیه بین سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۳ در حالی بوقوع پیوسته که از سال ۱۳۸۴ عنوان احیای دریاچه ارومیه در قوانین و تکالیف بالادستی به دولت‌های مختلف وجود داشته است. به نحوی که در ماده ۶۷ قانون برنامه چهارم توسعه کشور (سال ۱۳۸۴)، متعاقب آن و به دلیل عدم اقدام مؤثر دولت وقت، مجدداً در ماده ۱۹۱ قانون برنامه پنجم توسعه کشور (سال ۱۳۸۹) موضوع دریاچه ارومیه مورد توجه قرار گرفته و به هر ترتیب، دولت وقت در ۲۸ مهر سال ۱۳۸۷ در جلسه‌ای با عنوان اجلاس باری در حاشیه دریاچه ارومیه تفاهم‌نامه و برنامه مدیریت حوضه آبریز دریاچه ارومیه و طی مصوبه شماره ۱۷۱۸۲/۴۴۰۷۰ مورخ ۱۳۸۹/۰۱/۲۹ هیأت دولت، مصوبه تشکیل ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به ریاست معاون اول وقت رئیس‌جمهور را به تصویب می‌رساند. ولی آن‌چه که طی سه سال دوره مسئولیت این ستاد به ثبت رسیده، برگزاری سه جلسه، ادامه اجرای سدها و به بهره‌برداری رساندن چهار سد جدید ملی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه، ادامه افزایش افسارگسیخته سطح زیرکشت آبی حوضه آبریز و نتیجتاً ادامه افت تراز دریاچه ارومیه و کاهش ۱۷۶ سانتی‌متر دیگر از تراز این دریاچه طی ۵ سال دوره فعالیت ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه بوده است.

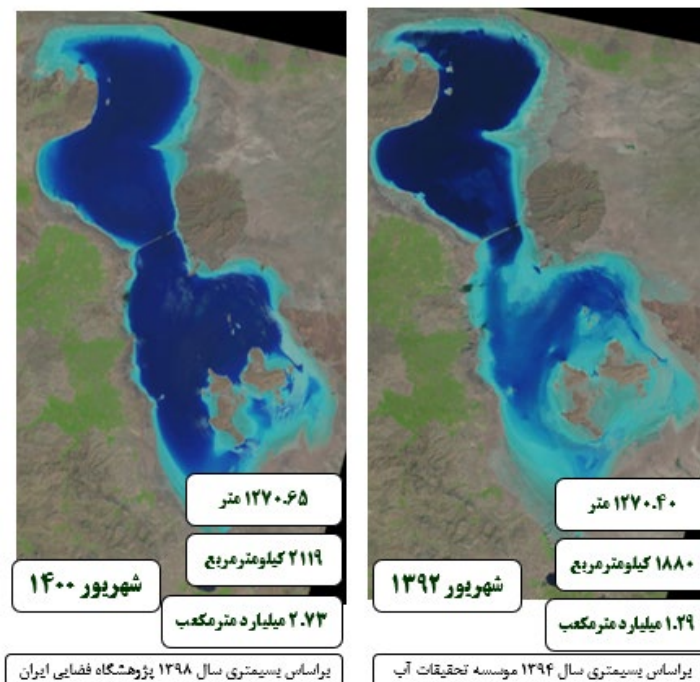
حتی مصوبه بند «ج» هفتمین جلسه شورای عالی آب به ریاست رئیس‌جمهور وقت نیز هیچ‌گاه تا پیش از سال ۱۳۹۳ نتوانست جامه عمل به خود بیپوشد. بر این اساس اقدامات و تصمیمات ستاد احیای دریاچه ارومیه در واقع عملیاتی کردن و تحقق انتظارات مجلس محترم شورای اسلامی در سنوات گذشته بوده است.

مقایسه تغییرات تراز دریاچه ارومیه در دو دوره مدیریتی فعالیت برای احیای دریاچه ارومیه

سال	اقدام	دوره فعالیت	تغییر تراز دریاچه ارومیه
۱۳۸۷	تشکیل ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۱۳۸۷ الی ۱۳۹۲	۱۷۶- سانتی‌متر
۱۳۹۲	تشکیل ستاد احیای دریاچه ارومیه	۱۳۹۲ الی ۱۳۹۹	۸۷+ سانتی‌متر



تغییرات تراز دریاچه ارومیه بین سال ۱۳۷۴ تا ۱۴۰۰



مقایسه تصویر ماهواره‌ای سال ۱۳۹۲ و ۱۴۰۰ از طریق ماهواره لندست



بررسی ضرورت مأموریت‌های داخلی و خارجی مسئولین ستاد و هزینه‌های انجام شده

ستاد احیای دریاچه ارومیه عبارت از یک دستگاه یا نهاد شکل گرفته مستقل در نظام اداری کشور نبوده تا به تبع آن، پست‌های سازمانی مشمول دریافت احکام حقوقی دولتی با این عنوان در دولت شکل بگیرد. تنها حکم صادره با عنوان موضوع احیای دریاچه ارومیه طی مصوبه شماره ۴۹۵۰۳/۱۷۰۰۹۲ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۲ هیئت‌وزیران برای آقای عیسی کلانتری با عنوان دبیر کارگروه بوده که ایشان نیز طی هشت سال مسئولیت دبیر کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه هیچ‌گونه مأموریت خارج از کشوری نداشته‌اند. بنا بر آن که عبارت ستاد احیای دریاچه ارومیه نیز فاقد هر گونه مرجعیت صدور احکام مأموریتی بوده، لذا طبیعتاً تاکنون هیچ‌گونه مأموریت داخلی نیز با چنین عنوانی در دولت صورت نگرفته است. در خصوص مأموریت‌های احتمالی دستگاه‌های اجرایی مسئول اجرای موضوعات مربوط به احیای دریاچه ارومیه نیز همان‌گونه که پیش‌تر بیان گردید، به دلیل مستقل بودن چارچوب‌های اداری و مالی هر یک از دستگاه‌ها از یکدیگر در مجموعه ستاد احیای دریاچه ارومیه، در صورت لزوم مراتب به طور مستقل از بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوطه می‌بایست اعلام گردد.

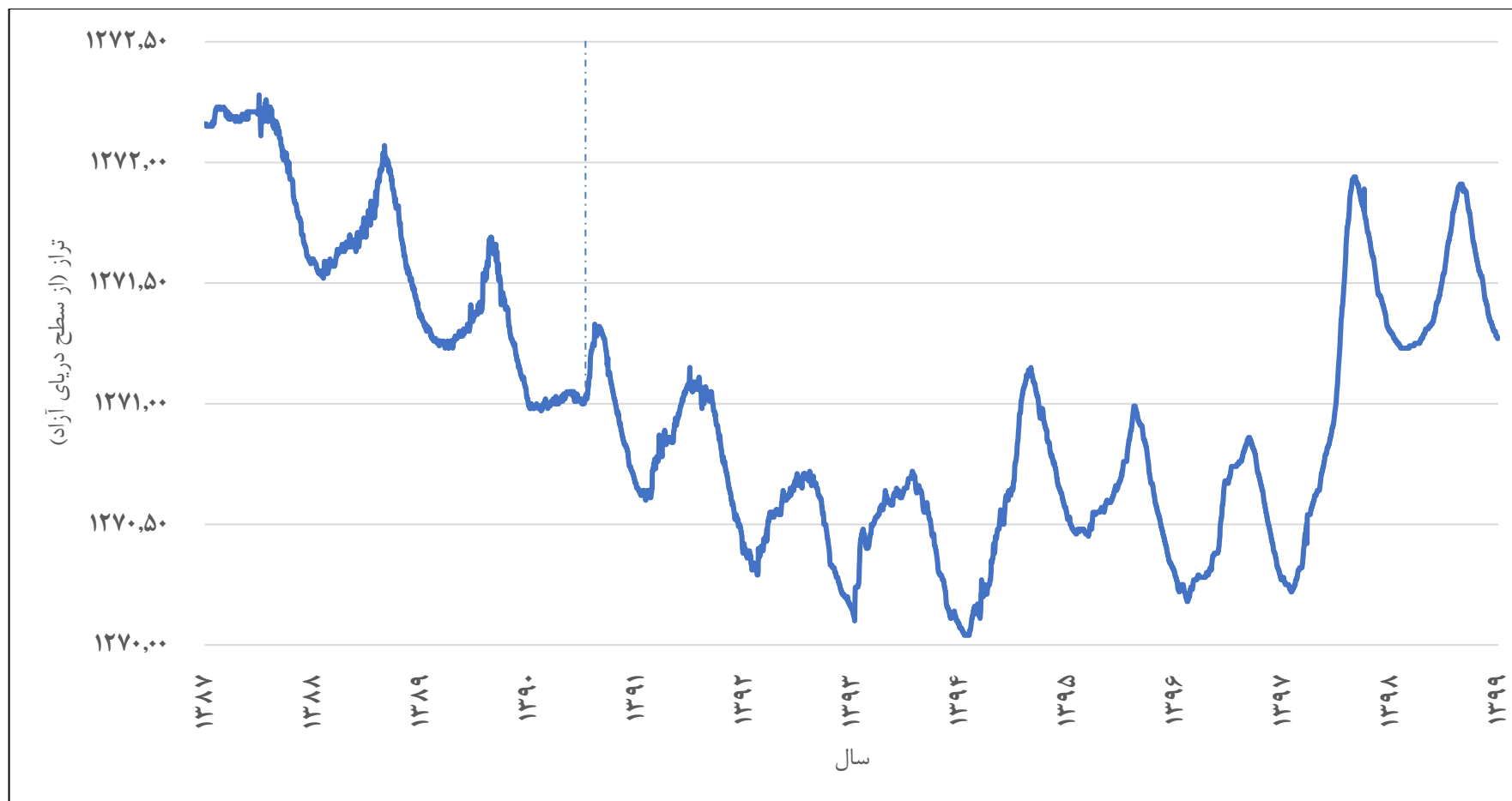
آیا مشکل زیست‌محیطی دریاچه ارومیه علی‌رغم میزان اعتبارات هزینه‌شده، مرتفع

گردیده است؟



آسیب‌شناسی سرگذشت دریاچه ارومیه در سه دهه اخیر که در قیاس با دوره زمانی رخداد پدیده‌های زیست‌محیطی، بسیار کوتاه است، حکایت از آن دارد که دلیل عمده چرایی مسأله خشک شدن دریاچه ارومیه را باید در فقدان سیاست‌گذاری درست در زمینه مدیریت آب و محیط زیست جستجو کرد. مطالعات متعددی نشان از آن دارد که دلایل اقلیمی یعنی کاهش میانگین بارش بلندمدت و افزایش میانگین دمای هوای سالانه کمتر از ۲۵ درصد و دلایل انسانی یعنی افزایش مصرف آب در نتیجه سیاست‌های ناپایدار توسعه‌ای به خصوص افزایش سطح زیر کشت، دلیل خشک شدن این پهنه آبی به مانند سایر تالاب‌های کشور و حتی جهان هستند. تغییر رویه در نحوه مدیریت آب و توجه به عوامل پایداری محیط زیست به دلیل وابستگی شدید معیشت مردم به آن دشوار و پیچیده و زمانبر است. عمده اقدامات و راهکارهای دنبال شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیز بر همین مهم یعنی افزایش راندمان و کاهش مصرف آب معطوف بوده است.

راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه را ۴ دسته می‌توان تقسیم کرد. دسته اول اقدامات کاهش اثرات خشک شدن دریاچه ارومیه با هدف کاهش سطوح بحرانی تولید گردوغبار حاشیه آن بوده که خوشبختانه طی ۸ سال گذشته منجر به کاهش ۶۱ درصدی این سطوح شده است. دسته دوم اقدامات سازه‌ای و سخت‌افزاری کاهش تلفات و افزایش راندمان مصرف آب است که توسط دو وزارتخانه جهاد کشاورزی و وزارت نیرو دنبال شده و هدف اصلی آن کاهش ۴۰ درصد مصارف کشاورزی حوضه آبریز است و خوشبختانه از این رهگذر مصارف کشاورزی سدهای ملی حوضه به میزان ۳۷۷ میلیون متر مکعب کاهش یافته است. دسته سوم اقدامات نرم‌افزاری افزایش راندمان و کاهش مصرف آب بخش کشاورزی است که با انجام مطالعات گسترده توسط دو دانشگاه ارومیه و تبریز، شرکت مهندس مشاور یکم و مطالعات بین‌المللی و با همکاری وزارت جهاد کشاورزی، برنامه آن تدوین شده است تا بر اساس پیش‌نیازهای سخت‌افزاری تأمین شده (دسته دوم اقدامات) تا سال ۱۴۰۶ منجر به کاهش ۶۱ میلیون متر مکعب دیگر از مصارف کشاورزی حوضه بشود. دسته چهارم اقدامات تأمین آب از محل منابع آب جدید شامل دو طرح انتقال آب از حوضه آبریز زاب همسو و همراستا با اهداف سیاست‌های کشور در مهار آبهای مرزی است و افزون بر این دو پروژه به پشتوانه این طرح ملی طرح تکمیل تصفیه‌خانه‌های حوضه و انتقال پساب حاصل به دریاچه ارومیه نیز در دستور کار قرار گرفته که در صورت بهره‌برداری علاوه بر تأمین بخشی از نیاز زیست‌محیطی دریاچه ارومیه منجر به بروز فواید بهداشتی و زیست‌محیطی خواهد شد. فلذا طبیعی است پروژه‌هایی از این دست مادام عدم بهره‌برداری کامل نتیجه نهایی تمامی هزینه‌های صورت گرفته در آن‌ها نمایان نخواهد شد.



روند تغییرات روزانه تراز دریاچه ارومیه قبل و بعد از شروع عملیات اجرایی طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

۹

میزان هزینه‌کرد و انطباق نتایج با ارقام هزینه‌شده

اعتبارات لازم برای اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیز به همین ترتیب در قالب یک ردیف اعتباری واحد، هزینه نشده و بسته به ارتباط موضوعی پروژه تعیین شده در جلسات ستاد (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه)، اعتبار لازم در آن خصوص نیز به دستگاه اجرایی ذی‌ربط تعلق گرفته است.

علاوه بر اعتبارات صندوق توسعه ملی برای مهار رودخانه‌های مرزی و سهم طبیعی (۳۱۲۸۹ میلیارد ریال) که دو پروژه انتقال آب از سد کانی‌سیب و سیلوه به دریاچه ارومیه از آن به عنوان قرارگیری در جمع پروژه‌های مهار رودخانه‌های مرزی از سال ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰ برده‌اند؛ ۵۲۷۳ میلیارد ریال هم اعتباری بوده که از محل قانون بودجه سنواتی کل کشور در اختیار دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته است. بعلاوه اینکه از سال ۱۳۹۳ تا تیر سال ۱۴۰۰، مجموعاً ۲۰۵۸۱ میلیارد ریال به موجب مصوبات سنواتی هیأت وزیران اعتبار برای احیای دریاچه ارومیه از محل اعتبارات موضوع ماده ۲۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت-۲ به دستگاه‌های مختلف جهت هزینه‌کرد واگذار شده که مشروح آن به تفکیک دستگاه اجرایی به شرح زیر است:

- ۱۳۵۸۹ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت نیرو؛
- ۵۹۵۸ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت جهاد کشاورزی؛
- ۳۹۸ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به سازمان حفاظت محیط‌زیست؛
- ۲۰۱ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به استانداری استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان
- ۲۱۳ میلیارد ریال اعتبار پرداختی پروژه‌های مطالعاتی به دانشگاه صنعتی شریف
- ۱۹۸ میلیارد ریال میزان اعتبار پرداختی به وزارت راه و شهرسازی
- ۲۳ میلیارد ریال به وزارت صنعت، معدن و تجارت

همان‌گونه که طی تمامی ادوار پیشین، تمامی دستگاه‌های صدارالاشاره به موجب وظایف خود در قبال سایر منابع اعتباری در اختیار قرار گرفته برای انجام سایر امور، مکلف به پاسخگویی به نهادهای نظارتی و مجلس محترم شورای اسلامی بوده‌اند، طبیعتاً برای این بخش از اعتبارات نیز بدون وجود هر نوع حکم استثناء، در رابطه با عملکرد مالی و اجرایی خود پاسخ‌گو بوده و خواهند بود.

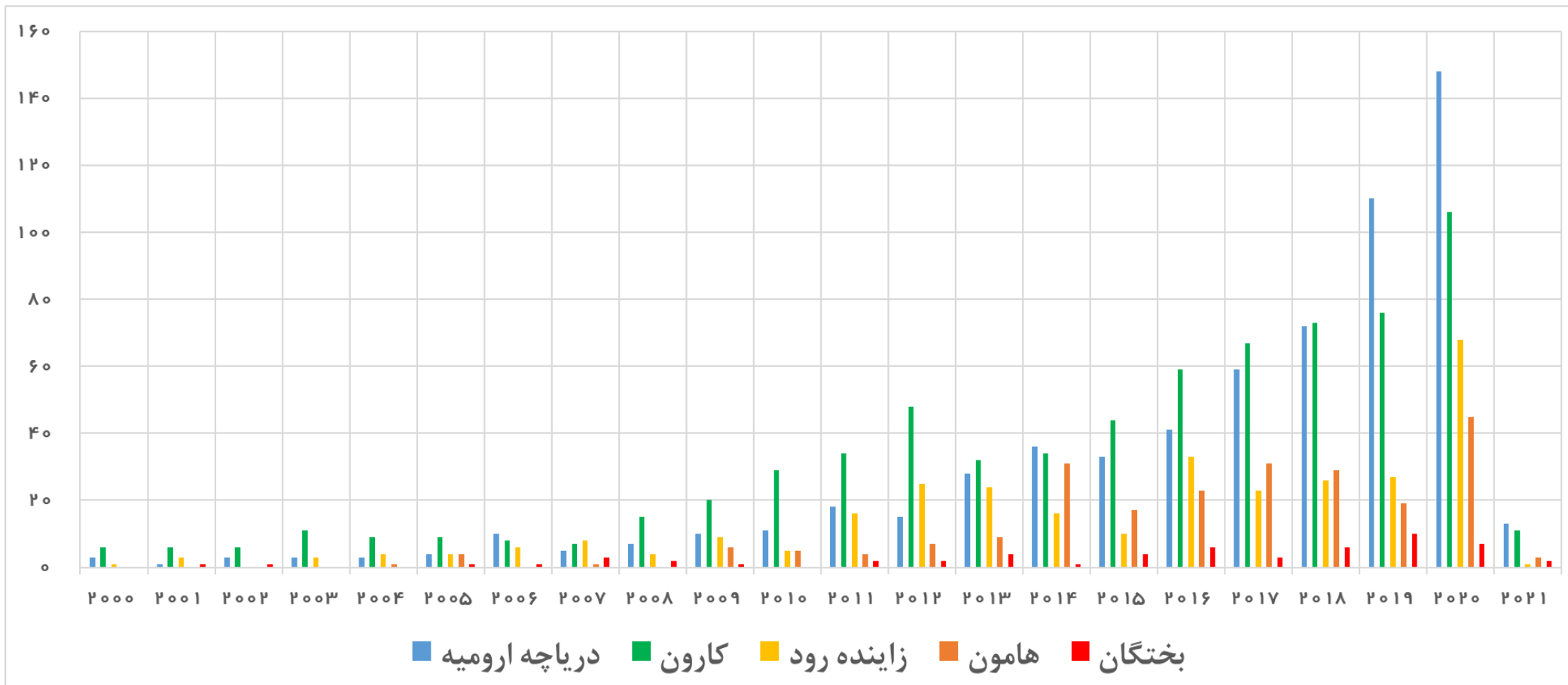


سهم دانشگاه‌ها و افراد مختلف در طرح‌های پژوهشی ارائه شده چگونه بوده است؟

طی ۸ سال گذشته ۱۶۳ قرارداد، موافقت‌نامه و یا تفاهم‌نامه همکاری مطالعاتی با ۱۸ مرکز علمی داخلی و بین‌المللی و در ۷ سرفصل مطالعاتی منعقد شده است که این سر فصل‌ها، به انضمام مجریان مطالعاتی به شرح زیر می‌باشد:

۱. مطالعات مدیریت منابع آب: ۱۸ مطالعه توسط دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه صنعتی شریف، موسسه پژوهشی مهندسی راهبرد دانش‌پویا، FAO، IHE Delft، مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف، انجمن هیدرولیک ایران
۲. مطالعات پایگاه داده و مدیریت اطلاعات و داده‌ها: ۵ مطالعه توسط دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، شرکت مهندسی مشاور آرمان ژئوماتیک
۳. مطالعات اجتماعی و اقتصادی: ۲۵ مطالعه توسط FAO، پژوهشکده سیاستگذاری دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه صنعتی شریف
۴. مطالعات کشاورزی، زراعت و باغبانی: ۷۲ مطالعه توسط شرکت مهندسی مشاور یکم، دانشگاه ارومیه، دانشگاه تبریز، تعاونی مهندسی و نوآوری دانشگاه صنعتی شریف
۵. مطالعات اکولوژی: ۳ مطالعه توسط دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده علوم زمین
۶. مطالعات سلامت و غبار: ۲۶ مطالعه توسط دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی تبریز، مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف
۷. مطالعات دریاچه ارومیه: ۱۴ مطالعه توسط پژوهشکده علوم زمین، دانشگاه‌های تربیت مدرس، مراغه، تبریز و ارومیه، پژوهشکده مکانیک پژوهشگاه فضایی ایران، شرکت مهندسی مشاور دریا نقشه، مرکز سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف

نتیجه این مراودات و همکاری‌های مطالعاتی انجام گرفته، جلب نظر متخصصین و محققین بین‌المللی به دریاچه ارومیه است که نمود آن را در افزایش انتشار مقالات در مجلات معتبر طی سالیان گذشته است. امری که در نهایت منجر به انتقال تجربه و دانش جهانی با هدف ایجاد ظرفیت‌های لازم برای تضمین ادامه مسیر احیای دریاچه ارومیه خواهد شد.



بررسی و مقایسه تعداد مقالات چاپ شده در مجلات بین‌المللی برای بحران‌های زیست محیطی کشور از سال ۲۰۰۰



اثر بخشی پروژه‌های اجرا شده تا چه میزان بوده است؟

در صورت ادامه روند افت تراز دریاچه ارومیه پس از سال ۱۳۹۳، حجم آب موجود در دریاچه ارومیه در تابستان سال ۱۳۹۶ به صفر می‌رسید. بنا بر اجماع نظر اعضای کمیته زمین‌شناسی ستاد احیای دریاچه ارومیه این امر به منزله از دست دادن کامل دریاچه ارومیه و عدم امکان احیای آن پس از بروز این فاجعه به دلیل انباشت رسوبات در بستر دریاچه ارومیه می‌شد. بنابراین اولین هدف‌گذاری احیای دریاچه ارومیه تثبیت دریاچه ارومیه با اجرای مجموعه‌ای از اقدامات ضرب‌العجل تعیین شده بود. در همین راستا، اقداماتی شامل توقف کلیه سدهای در دست ساخت در حوضه آبریز دریاچه ارومیه، نظارت دقیق بر برنامه مصارف ۱۲ سد بزرگ حوضه آبریز دریاچه ارومیه، عدم تحویل آب مازاد ورودی به سدهای حوضه آبریز دریاچه ارومیه به بخش کشاورزی، کنترل و نظارت شبانه‌روزی بر بیش از ۲۰۰ شق نهر سنتی بر روی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه با هدف ممانعت از ورود آب به انهار در فصول غیرزراعی، طرح اتصال رودخانه‌های زرينه‌رود و سيمينه‌رود به طول ۲۵ کیلومتر به انضمام لایروبی رودخانه‌های حوضه آبریز به طول بالغ بر ۲۵۳ کیلومتر در دستور کار قرار گرفت. خوشبختانه تراز دریاچه ارومیه در ۸ تیر سال ۱۳۹۶ در مقایسه با ۸ تیر سال ۱۳۹۳ نه تنها دچار افت ۱۲۰ سانتی‌متری (سه سال هر سال به میزان ۴۰ سانتی‌متر با توجه به تجربه دو دهه گذشته) نشد، بلکه ۱۵ سانتی‌متر هم بالاتر از تاریخ مشابه خود در سال ۱۳۹۳ قرار گرفت.

در دوره احیاء، با هدف انسجام فعالیت‌های در دست اقدام و به منظور رفع یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های اصلی طرح یعنی جلوگیری از وقوع پدیده گرد و غبار در پهنه‌های خشک شده و بحرانی در معرض باد، هدف‌گذاری میانی «افزایش یک متری تراز دریاچه ارومیه» به عنوان شاخص بهداشت و سلامت انجام پذیرفت. مبنای این هدف‌گذاری، مطالعات مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف است که نشان داد با افزایش یک متری تراز دریاچه ارومیه، بیش از ۹۵ درصد از کانون‌های فوق بحرانی تولید غبار توسط آب پوشیده می‌شوند. در این دوره، حرکت به سمت احیای دریاچه ارومیه از طریق مجموعه‌ای از اقدامات سازه‌ای و غیرسازه‌ای در دستور کار قرار گرفت. این اقدامات شامل احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب و انتقال پساب حاصل به سمت دریاچه ارومیه (انتقال سالانه ۱۷۱ میلیون متر مکعب پساب تصفیه‌شده به دریاچه ارومیه)، طرح‌های انتقال آب مازاد حوضه آبریز کلاس به دریاچه ارومیه (انتقال سالانه ۷۱۸ میلیون متر مکعب به دریاچه ارومیه)، اقدامات حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه (استمرار لایروبی رودخانه‌ها، تکمیل و تجهیز شبکه‌های اندازه‌گیری، مرمت و بازسازی تأسیسات آبی، ممانعت از برداشت غیرمجاز آب سطحی و زیرزمینی)، اقدامات افزایش بهره‌وری مصرف آب و کاهش مصرف آب بخش کشاورزی (طرح جامع زراعت،

طرح جامع باغبانی، طرح جامع ترویج، تکمیل شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی غیر توسعه‌ای)، اقدامات تثبیت کانون‌های تولید گرد و غبار (کاهش ۶۱ درصدی سطوح بحرانی تولید گردوغبار) بوده است که عمده این پروژه‌ها به بهره‌برداری رسیده و یا در شرف بهره‌برداری است. با بهره‌برداری این پروژه‌ها، ضمن تأمین بخشی از نیاز زیست محیطی سالانه دریاچه ارومیه، پیش‌نیازها و سازه‌های مورد نیاز اجرای برنامه‌های نرم‌افزاری به جهت احیای کامل و پایدار دریاچه ارومیه تأمین شده است. لازم به ذکر است بهره‌برداری از پروژه‌های انتقال آب و پساب به دریاچه ارومیه به معنای تأمین ۸۸۹ میلیون متر مکعب از نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه که برآورد می‌شود معادل افزایش ۲۵ سانتی‌متر تراز دریاچه و ۵۰۰ کیلومتر مربع پوشش سطح دریاچه است؛ البته باید اذعان داشت این مقادیر متناسب با تراز دریاچه ارومیه متفاوت خواهد بود.

نتیجه طرح‌های تحقیقاتی انجام گرفته توسط پژوهشگران داخلی و خارجی چه بوده است؟ میزان تأثیر آن طرح‌ها بر تصمیمات اجرایی چه اندازه بوده است؟

۱۲

در وهله نخست به منظور تهیه راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه ضمن ایجاد کمیته‌های تخصصی شش‌گانه، ۲۰ کارگروه تخصصی، انجام مطالعات تطبیقی (بررسی راهکارهای اتخاذ شده جهت احیای دریاچه‌های مشابه در دنیا) و ایجاد شوراهای منطقه‌ای، با برگزاری ۹۸ جلسه متنوع کارشناسی و مدیریتی و بهره‌گیری از نظرات بیش از ۷۵۰ نفر از متخصصان داخلی و بین‌المللی در بازه زمانی ۱۳۶ روزه، راهکارها و نقشه راه طرح ملی نجات دریاچه ارومیه به دست آمد.

مطالعات مدیریت منابع آب در وهله اول منجر به ارائه راهکارهای اولیه فنی احیای دریاچه ارومیه و تهیه نقشه راه این طرح گردید. مضاف بر آن مطالعه انجام گرفته در خصوص اثرات میانگذر دریاچه ارومیه بر وضعیت این دریاچه، منجر به آن شد تا به صورت علمی نقش این میانگذر در وضعیت بحرانی دریاچه ارومیه خارج و تأثیر آن در عدم گردش مناسب آب در دریاچه ثابت گردید و مقرر شد تا آبگذر دوم میانگذر به جهت بهبود این مهم انجام گیرد. با انجام مطالعات تبخیر از سطح دریاچه و نیز تبخیر و تعرق از پوشش گیاهی، میزان تلفات در حوضه آبریز دریاچه ارومیه تدقیق گردید.

مطالعات اجتماعی اقتصادی عمدتاً در زمینه معیشت پایدار ساکنان حاشیه دریاچه ارومیه تعریف و در نتیجه آن زنجیره ارزش محصولات کم‌آبیر نظیر گیاهان دارویی و همچنین خدمات جایگزین کشاورزی با پتانسیل‌یابی روستاهای حوضه نظیر بومگردی ارائه گردید. در ادامه این مطالعات منجر به افتتاح خانه توسعه در شهر تکاب و همچنین اجرای طرح جامع گیاهان دارویی و توسعه کشت محصولات کم‌آبیر دیگر نظیر گل محمدی گردید. مطالعات کشاورزی به جهت شناسایی وضعیت حال حاضر اراضی کشاورزی حوضه در مناطق مختلف جنوبی، غربی و شرقی توسط دو دانشگاه منطقه و شرکت مهندس مشاور یکم و در ادامه ارائه راهکارهای افزایش بهره‌وری مصرف آب در این بخش منجر به کاهش مصرف آب تدوین شد. نتیجه این مطالعات را می‌توان اختصاراً به شرح زیر عنوان کرد:

- شناسایی محدوده‌ها دارای مصرف بالا و قابل صرفه‌جویی
- تهیه مدل حسابداری آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه
- شناسایی ۵ محصول پرآب‌بر در حوضه آبریز دریاچه ارومیه و تدوین "طرح جامع افزایش بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی" که اختصاراً «بهکاشت» با هماهنگی وزارت جهاد کشاورزی به عنوان مبنای سیاست‌گذاری و عمل در حوضه آبریز دریاچه ارومیه تا سال ۱۴۰۶

یکی از مطالعاتی که به تفصیل در حوضه آبریز دریاچه ارومیه برای پاسخگویی به یکی از ابهامات و دغدغه‌های اساسی در موضوع ضروری بودن یا عدم ضرورت احیای دریاچه ارومیه با ۹ زیربخش با عقد قرارداد با دانشگاه علوم پزشکی تبریز انجام شد، مطالعات ارزیابی تأثیرات سلامتی و بهداشتی ناشی از خشک شدن دریاچه ارومیه بوده است. خلاصه بسیار اجمالی از نتایج این مطالعات در ادامه آمده که هر گونه شک و شبهه که بعضاً در خصوص چرایی لزوم توجه به احیای دریاچه ارومیه مطرح می‌شود را برطرف می‌نماید.

یافته‌های این مطالعه نشان داد که روند تغییرات میزان مرگ خام به ازای هر هزار نفر در ده سال گذشته در منطقه مورد مطالعه روند افزایشی داشته و بیشترین میزان مربوط به سال ۹۲ بود. بیشترین میزان مرگ خام به ازای هر هزار نفر در طول زمان ده ساله در شهر شبستر رخ داده است. درصد متولدین با وزن تولد کمتر از ۲۵۰۰ گرم در کشور از ۴/۷۲ در سال ۱۳۸۵ به ۵/۶۹ درصد در سال ۱۳۹۰ رسیده است. تغییرات این شاخص در شهرهای مورد مطالعه متفاوت بود اما در مقایسه بین سال ۱۳۸۵ با سال ۱۳۹۴ در تمامی شهرها این شاخص افزایش نشان می‌داد که در کل کشور نیز به همین ترتیب بوده است. بیشترین میزان مرگ و میر ناشی از ناهنجاری‌های مادرزادی در همین دوره زمانی در شهر عجب‌شیر و بیشترین میزان مرده زایی به کل تولد در شهر اسکو مشاهده می‌گردد. بیشترین میزان مرگ و میر نوزادان به ازای هر هزار نفر در طول دوره زمانی مورد بررسی در آذرشهر مشاهده شده و بیشترین میزان مرگ و میر کودکان کمتر از یک سال و کمتر از پنج سال در این دوره زمانی در شهر بناب رخ داده است. اما بطور کلی روند تغییرات میزان مرگ نوزادان، مرگ ناشی از ناهنجاری‌های مادرزادی، درصد مرده زایی به کل تولد زنده و میزان مرگ کودکان کمتر از یک و پنج سال در طول مدت زمان ده ساله کاهش یافته است.

در بخش دیگری از این مطالعه در یک بازه زمانی دوازده ساله از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶ انجام شده است. حداکثر غلظت ۲۴ ساعته ذرات معلق (PM10) در تبریز، ایستگاه سرای، عجب شیر و بندر شرفخانه اندازه‌گیری شد. بیشترین مقدار میانگین سالانه عمق نوری آئروسول (AOD) در دوره مطالعه به ترتیب در سال‌های ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ به دست آمد. مقدار شاخص AOD در طی سال‌های ۲۰۱۶ - ۲۰۰۶ افزایش یافته و هرچه به سمت حاشیه شرقی دریاچه پیش می‌رود کاسته می‌شود. میزان شاخص AOD در فاصله ۲۵۰ کیلومتری از دریاچه ارومیه نسبت به فاصله ۵ کیلومتری کاهش یافته است. عمق نوری آئروسول در حاشیه شرقی دریاچه ارومیه نسبت به حاشیه غربی و مرکزی دریاچه کمتر بوده و این شاخص در طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۶ افزایش داشته است. نتایج نشان داد که روند تغییرات میزان متوسط شیوع هایپرتانسیون، ایسکمیک قلبی، آسم، دیابت و هایپرلیپیدمی در طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶ دارای روند افزایشی است. در این مطالعه همبستگی مثبت اما ضعیفی بین AOD و موارد مراجعه به خاطر هایپرتانسیون، ایسکمیک قلبی، آسم، دیابت و هایپرلیپیدمی در مناطق مورد مطالعه وجود داشت.

در بخش سوم از این مطالعه، تاثیرات احتمالی بحران خشک شدن دریاچه ارومیه بر سلامتی ساکنین حوزه شرقی و غربی دریاچه با تعیین وضعیت توزیع شاخص‌های سلامت و بیماری‌های خاص در مناطق مختلف با شاخص خطر متفاوت (۷ گروه خطر مواجهه در سطح نمونه‌گیری و ۲-۳ گروه خطر مواجهه در سطح تحلیل) مورد سنجش قرار گرفت. بیماری‌های مخاط چشمی و دهانی، تیروئید، ریوی و بویژه روانپزشکی بیماری‌هایی هستند که به احتمال بالاتری نسبت به سایر بیماری‌ها تحت تاثیر خشک شدن دریاچه قرار گرفته‌اند. توزیع پرفشاری خون در مناطق مختلف خطر متفاوت نبود. بیش از نیمی از مردم در خصوص مدیریت مخاطرات سلامت ناشی از دریاچه ارومیه نسبت به مسئولین ابراز اعتماد نکردند. در گروه بیماری‌های چشمی احتمال بروز دو بیماری خشکی چشم و کنژنکتیویت آلرژیک و در سابقه کاتاراکت در مناطق خطر بالاتر بود. شواهدی بنفع افزایش بیماری‌های مجرای گوش و بینی بدست نیامد ولی کیلوز لبها و بیماری‌های لثه در مناطق خطر بالاتر بود. از نظر معاینه تیروئید در مناطق خطر بالاتر خشکی دریاچه معاینات غیر طبیعی گواتر بالاتر بود که ضرورت انجام غربالگری سیستماتیک اختلالات تیروئیدی و انجام آزمایشات تیروئید مانند تی ۴ آزاد و تی اس اچ را میرساند. ابتلا به حد اقل یکی از اختلالات اگزما، کهیر، درماتیت پوستی و یا خشکی پوست در مناطق خطر بالاتر بود. بر خلاف انتظار اولیه برخی اختلالات علامتی قلبی و ریوی مانند اسم بزرگسالی در مناطق مواجهه بالا شدید نبود ولی نیاز به توجه دارد. شیوع افسردگی بویژه در سالمندان مناطق مواجهه بالای خشک شدن دریاچه نگران کننده است و ضروری است اقدامات جدی در این خصوص بعمل آید. اختلالات کیفیت خواب که در مطالعه حاضر نشان داده شده در مناطق با مواجهه بالاتر خشک شدن دریاچه ارومیه بیشتر متاثر گردیده است و نیاز به توجه جدی دارد. با توجه به بروز پایین سرطانها در مقایسه با سایر بیماری‌ها و تنوع اتیولوژیک آنها و زمانبری تاثیر عوامل خطر، در وضعیت فعلی نمی‌توان اظهار نظر جدی در این خصوص داشت علیرغم پیش فرضهای موجود مبنی بر تاثیر خشک شدن دریاچه بر بروز کم خونی، نتایج این مطالعه مستندی در این زمینه حاصل ننمود.

بخش مربوط به بررسی اثرات ذرات گردوغبار نشات گرفته از اطراف دریاچه ارومیه بر نشخوارکنندگان در این مطالعه به بررسی خصوصیات فیزیکی و شیمیایی ذرات گرد و غبار به کمک ICP-MASS نشان داد که نمونه گرد و غبار دریاچه ارومیه از ذرات بستر آن متاثر شده است. تفاوتی درمیزان تام گلبول‌های سفید در مقایسه بین دامهای در معرض مواجهه و دامهای انتخاب شده بعنوان گروه کنترل مشاهده نگردید. ارزیابی نمونه خون دامهای اطراف دریاچه ارومیه نشانه‌های کم خونی را نشان داد در حالیکه در نمونه‌های گروه کنترل موارد مشابه وجود نداشت. یافته‌های غیرطبیعی و بیماری در ریه‌های دامهای اطراف دریاچه شامل آمفیزم و آتلکتازی، برونشیت، فیروز ریوی، پنومونی بینابینی، آمفیزم شدید و پاره شدن دیواره آلوئول‌ها و برونشیولیت بودند که همگی تاییدی بر تاثیر ذرات معلق بر روی این ارگان حیاتی می‌باشند. دریافت کبد در دامهای ناحیه

تحت مواجهه با گرد و غبار اطراف دریاچه ارومیه ضایعات پاتولوژیک مشاهده شده مانند اتساع و پرخونی سینوزوئیدها، نکروز سنتری لوبولار، حضور سلول التهابی لابه لای هیپاتوسیت‌ها، التهاب در فضای پورتال و سیروز پورتال در کبد، تفاوت معنی داری بین گروه دامهای اطراف دریاچه ارومیه با گروه کنترل مشاهده می‌گردد. بیشترین ضایعات مربوط به بافت قلب دامهای تحت مواجهه با گرد و غبار اطراف دریاچه ارومیه شامل میوکاردیت بود که با دامهای گروه کنترل تفاوت معنی داری دارد. در دامهای تحت مواجهه با گرد و غبار اطراف دریاچه ارومیه نکروز کریپت‌ها و مخاط روده و نفوذ سلول‌های التهابی در لابه لای کریپت‌های روده به شکل بسیار عمده‌ای جلب توجه می‌نمود. در نمونه‌های پوستی دامهای اطراف دریاچه ارومیه درماتیت و هیپرپلازی و رشد پاپیلاری اپیدرم به وفور مشاهده گردید. نتایج حاصل از بررسی غلظت سرمی گلوکز، تری‌گلیسرید، کراتینین، پروتئین تام، آلبومین، بیلروبین تام، بیلروبین مستقیم، واکنش سرمی CRP، آنزیم ALT در نمونه‌های تهیه شده از دامهای کشتارگاهی تفاوتی نشان نداد. عبارت ساده‌تر تغییرات در سرم در مورد پارامترهای که ارزیابی شده است تحت تاثیر ذرات گردوغبار قرار نگرفته‌اند.

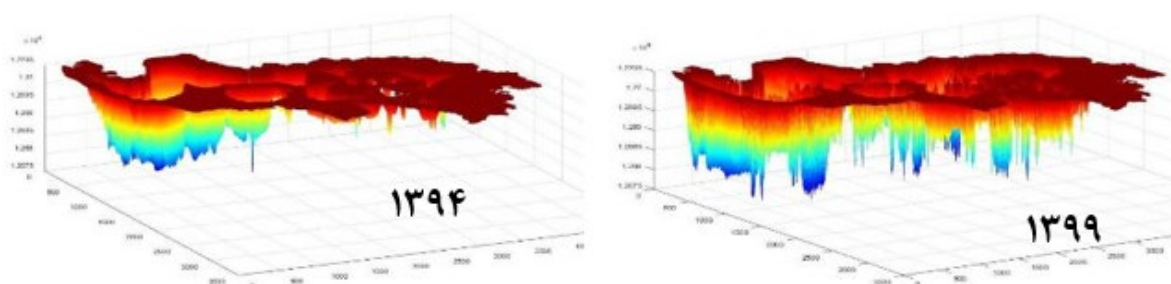
مطالعه پایش سالیانه (Monitoring & Surveillance) بیماریهای احتمالی پرندگان پارک ملی دریاچه ارومیه و نتایج آزمایشات مولکولی بیانگر آن است که ویروس آنفلوانزا از ۱۰٪ نمونه‌ها جدا گردید در حالیکه ویروس نیوکاسل (ولژنیک و لنتوژنیک) از ۵۰٪ نمونه‌ها جدا گردید. نتیجه گیری نهایی اینکه پرندگان مهاجر آبی حوضه دریاچه ارومیه در مسیر مهاجرت خود، ویروسهای آنفلوانزا و نیوکاسل را به برکه‌ها و مصب رودخانه‌های دریاچه ارومیه پخش میکنند و فضولات آنها در مسیر پرواز ممکن است این عوامل بیماریزا را به واحدهای مرغداری اطراف دریاچه انتقال نمایند.

در بخش اندازه‌گیری میزان فلزات سنگین در گوشت و شیر گاوهای پرورشی و آب شرب مصرفی گاوداری‌ها در حومه دریاچه ارومیه (۱۳۹۶)، در بین ۵ نمونه ماده غذایی بیشترین میانگین غلظت فلزات در نمونه‌های کبد برای فلز مس و کمترین برای فلز جیوه بود. نمونه‌های شیر، گوشت و آب فاقد فلز منگنز، نمونه شیر فاقد فلز کروم و نمونه‌های کبد و کلیه فاقد فلز نیکل بود. هر چه از سمت ایستگاه A به سمت E پیش رفته شد، میانگین غلظت فلزات سنگین کاهش یافت. همچنین نتایج نشان داد که بیشترین میانگین غلظت فلزات سنگین در فصل تابستان و کمترین در فصل زمستان به دست آمد.

با اندازه‌گیری نمایه توزیع ذرات معلق در منطقه دریاچه ارومیه، داده‌های ماهواره CALIPSO نشان می‌دهند حوزه آبریز دریاچه شدیداً تحت تاثیر چشمه‌های غبار خارج از آن است. جلگه دجله و فرات یک از قویترین این چشمه‌ها است. در ماه‌های سرد سال نیز ذرات معلق شهری-صنعتی جو این منطقه را آلوده می‌کنند. داده‌های لیدار واقطبشی برخاستن بسته‌های هوای آلوده به ذرات نمک را از بستر دریاچه بخصوص در فصل تابستان نشان می‌دهد. گستره این توده ذرات نمکی عمدتاً کمتر از ۲ کیلومتر مربع بوده است. در ماه‌های سرد

سال میزان آلودگی جوی ناشی از ذرات برخاسته از سطح دریاچه ارومیه در مقایسه با ذرات ناشی از فعالیتهای شهری-صنعتی بسیار ناچیز است.

یکی دیگر از مطالعات انجام گرفته در حوضه مصرف آب بخش کشاورزی، شناسایی و ابداع بذور گندم مناسب شرایط کم‌آبی است که منجر به ثبت سه رقم بذر گندم شده و در سال آبی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در حوضه آبریز دریاچه ارومیه بالغ بر ۴۵۰ تن از این بذور در ۲۰۸۵ هکتار توسط کشاورزان پیشرو کشت شده است. مطالعات اکولوژی نیز به منظور احیای اکولوژیک جنوب دریاچه تعریف گردید. مطالعات سلامت و غبار در وهله اول منجر به شناسایی کانون‌های فوق بحرانی تولید گردوغبار حاشیه دریاچه ارومیه شد و با استفاده از این اطلاعات اقدامات مرتبط با تثبیت کانون‌ها پایه‌ریزی گردید. در وهله دوم هدف از این مطالعات بررسی و آسیب‌شناسی اثرات خشک شدن دریاچه ارومیه بر سلامت مردم و حیوانات حاشیه دریاچه ارومیه بود که در نتیجه این مطالعات اهمیت احیای دریاچه ارومیه بیش از پیش نمایان گردید. آخرین دسته مطالعات انجام گرفته در خصوص دریاچه ارومیه به معنای بررسی وضعیت بستر آن و همچنین بررسی سناریوی انتقال آب از دریاچه وان به این دریاچه انجام شد. نتیجه این مطالعات نشان داد که ترکیب آب دریاچه ارومیه و وان به لحاظ شیمیایی مناسب است و باید اقدامات و مطالعات بعدی در این خصوص انجام گیرد. همچنین بررسی و داده‌برداری ۶ مرحله‌ای از بستر دریاچه ارومیه نشان داد که در اثر ورود آب به دریاچه ارومیه، این دریاچه عمق گرفته و خوشبختانه بر خلاف بعضی پیش‌بینی‌ها دریاچه ارومیه به پلایا تبدیل نشده است.



نتیجه مطالعات صورت گرفته بر تغییرات بستر دریاچه ارومیه بین سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۹

۱۳

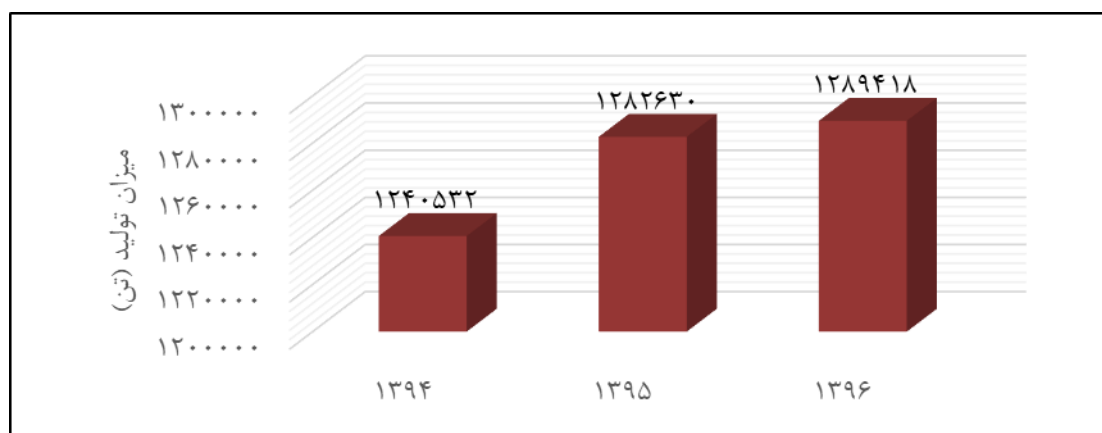
میزان انطباق سیاست‌های اجرا شده با زیست‌بوم منطقه چه میزان بوده است؟

اهمیت اکولوژیکی دریاچه ارومیه را می‌توان در سه دسته اصلی تقسیم‌بندی کرد. اولین موضوع آب شور دریاچه ارومیه و فراهم آوردن محیط مناسبی برای رشد و نمو آرتمیا در آن است. اولین بار در سال ۱۲۷۸ آرتمیا در دریاچه ارومیه شناسایی شد و در سال ۱۳۶۸ آرتمیای دریاچه ارومیه به عنوان گونه ویژه به عنوان آرتمیای اورمیانا نامگذاری گردید. موضوع دوم تالاب‌های شیرین حاشیه دریاچه ارومیه به ویژه در بخش جنوبی آن است که به لحاظ زیست‌محیطی برای تولید مثل پرندگان مهاجر علی‌الخصوص فلامینگوها حائز اهمیت ویژه می‌باشد. سومین دلیل اهمیت اکولوژیکی دریاچه ارومیه وجود جزایر متعدد در پهنه آبی این دریاچه است که پذیرای ۵۵۰ گونه گیاه، ۲۱۲ گونه پرنده، ۴۱ گونه خزنده، ۲۷ گونه پستاندار و سایر موجودات می‌باشد. بر این اساس هدف احیای دریاچه ارومیه تأمین شرایط رشد و نمو برای آرتمیا، با توجه به نقش آن در چرخه زیستی موجودات در این خطه بوده است که این شرایط در تراز اکولوژیک ۱۲۷۴.۱ متر، مساحت برابر با ۴۳۴۸ کیلومتر مربع و حجم آب ۱۴۵۷۶ میلیون مترمکعب تأمین می‌شود.

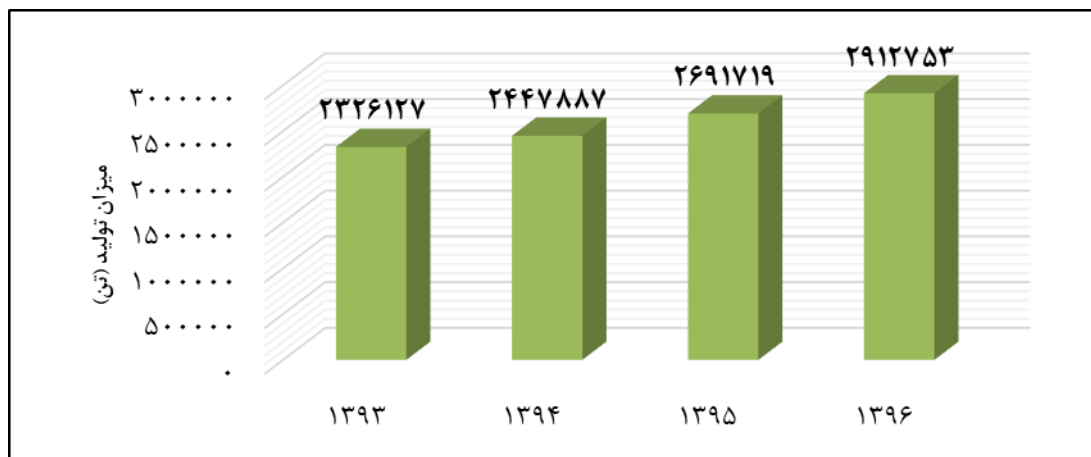
مضاف بر این بر اساس مصوبات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۶ مطالعات تعیین میزان نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه و تالاب‌های اقماری آن نیز توسط سازمان حفاظت محیط زیست انجام گرفت و بر این اساس نیاز زیست محیطی سالانه دریاچه ارومیه ۳۴۲۶ میلیون متر مکعب در شرایط نرمال تعیین گردیده است. از این میزان مطابق اطلاعات ایستگاههای هیدرومتری ۱۴۲۰ میلیون متر مکعب از محل آورد طبیعی رودخانه تأمین می‌شود و میزان تحقق آن وابسته به عملکرد وزارت نیرو در انسداد انهار منشعب از رودخانه‌ها و بارش به وقوع پیوسته خواهد بود. طرح‌های انتقال آب از حوضه آبریز کلاس نیز مجموعاً مطابق نقشه راه احیای دریاچه ارومیه ۷۱۸ میلیون متر مکعب و پساب تصفیه‌خانه‌های حوضه نیز ۳۰۰ میلیون متر مکعب از حقابه دریاچه را تأمین خواهند کرد. کاهش مصارف کشاورزی حوضه می‌بایست تأمین کننده ۹۸۸ میلیون متر مکعب از نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه باشد که کاهش ۴۰ درصد مصارف کشاورزی حوضه از منابع آب سطحی مطابق برآورد انجام گرفته تأمین کننده این مقدار خواهد بود. این کاهش مصارف تاکنون از محل سدهای حوضه به میزان ۳۷۷ میلیون متر مکعب به نتیجه رسیده و با انجام طرح کاهش مصرف بخش کشاورزی (بهکاشت) در بازه ۶ ساله پیرامون ۵ محصول پرآبر شناسایی شده مابقی این کاهش مصرف حاصل و آب گرفته شده از دریاچه ارومیه طی دو دهه بدون تبعات اجتماعی به آن برگردانده شود. فلذا در نتیجه انجام راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه در حد نرمال تأمین و وضعیت حوضه پایدار خواهد بود.

۱۴ تأثیر سیاست‌ها و پروژه‌های اجرا شده بر معیشت مردم چه بوده است و میزان صیانت معیشتی از زندگی میلیون‌ها نفر از مردم منطقه به خصوص اقشار محروم و کشاورزان چه میزان بوده است؟

با توجه به اینکه کشاورزی منبع اصلی تأمین معیشت بخش عظیمی از ساکنان حوضه آبریز دریاچه ارومیه است، این دغدغه همواره وجود داشته که با کاهش تحویل آب به اراضی کشاورزی زندگی مردم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. اما تحقیقات اولیه نشان می‌داد که ناشی از اضافه آبیاری صورت گرفته در اراضی کشاورزی این منطقه، بعضاً کاهش تولید محصول وجود داشته است. بر این مبنا و با تکیه بر دانش متخصصین داخلی و همزمان با انجام اقدامات منجر به کاهش تلفات و افزایش راندمان مصرف آب، پس از اجرای مصوبه، افزایش تولید محصول در شهرهای داخل محدوده حوضه آبریز دریاچه ارومیه در استان آذربایجان غربی به وقوع پیوست. این موضوع با بررسی داده‌های ارائه شده توسط سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی هم در بخش محصولات باغی و هم در بخش محصولات زراعی در شکل‌های زیر مشاهده می‌شود. به عبارت دیگر مقدار تولید کشاورزی به رهاسازی کشاورزی از سدهای حوضه از ۴۲۲۶ به ۶۳۷۷ تن در میلیون متر مکعب رسیده است.

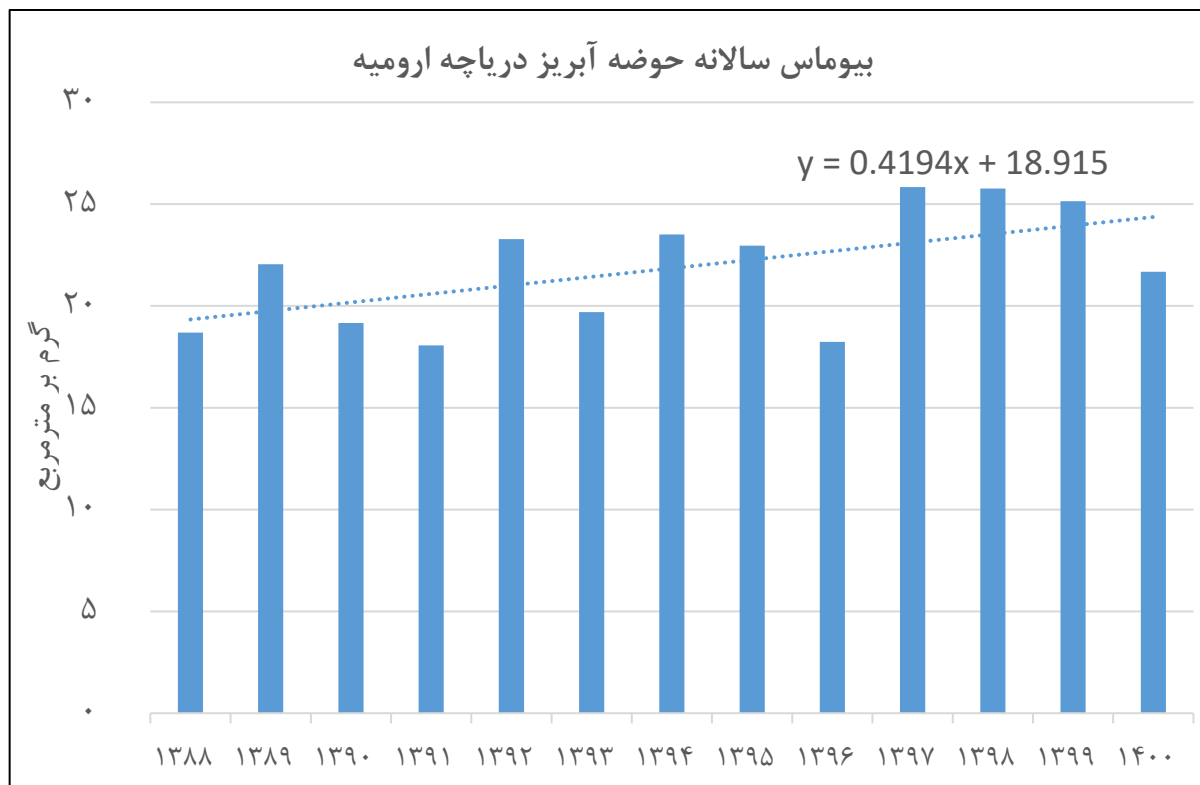


روند تغییرات میزان تولید محصولات باغی در شهرستان‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه محدوده استان آذربایجان غربی (گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۶)



روند تغییرات میزان تولید محصولات زراعی در شهرستان‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه محدوده استان آذربایجان غربی (گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۶)

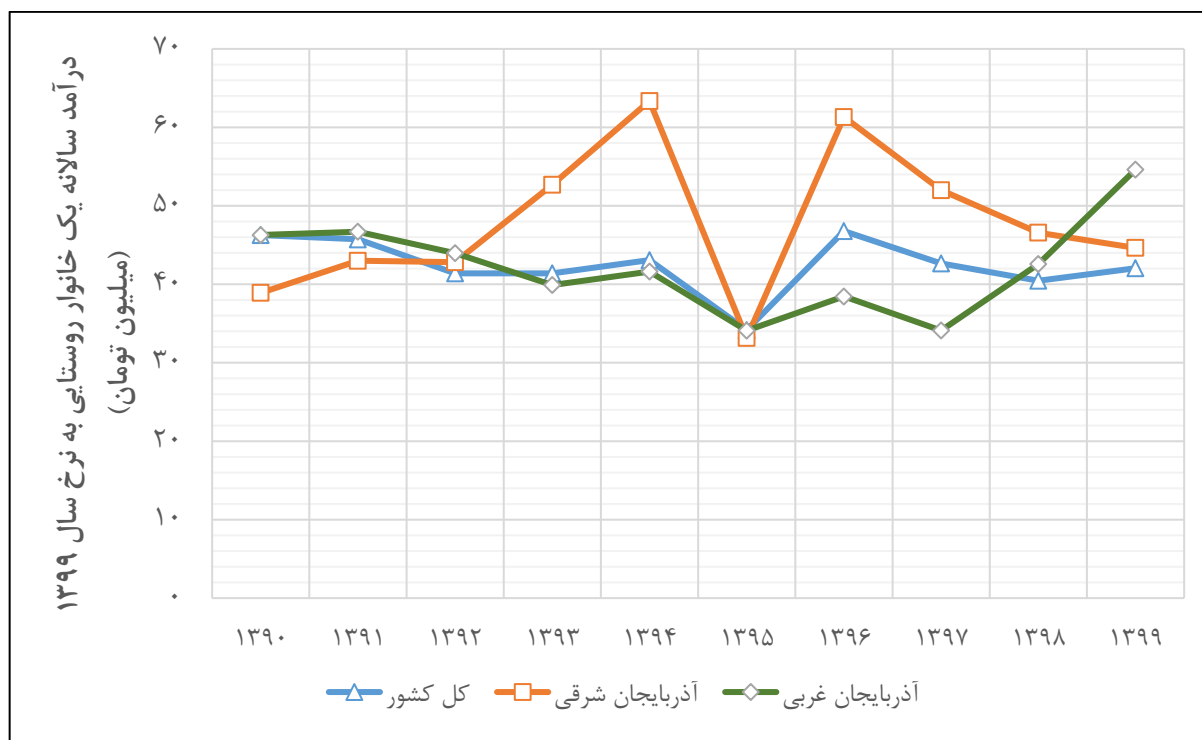
این موضوع همچنین در خصوص بررسی وضعیت بایوماس سالانه حوضه آبریز دریاچه ارومیه در نتیجه تحلیل تصاویر ماهواره‌ای مشاهده و مطابق نمودار شکل زیر روند بایوماس سالانه حوضه آبریز دریاچه ارومیه افزایش است.



بایوماس سالانه حوضه آبریز دریاچه ارومیه

مضاف بر این ذیل عنوان معیشت پایدار و اشتغال جایگزین نیز اقدامات گسترده در زمینه ایجاد اشتغال و معیشت و همچنین فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی انجام گرفته است که به عنوان نمونه می‌توان به برنامه جامع توسعه سطح زیر کشت گیاهان دارویی در ۲۹ پایلوت، احداث طرح خانه توسعه در شهرستان تکاب،

توسعه کشت زعفران، پتانسیل‌یابی معیشت جایگزین در ۳۶ روستای استان آذربایجان غربی و برگزاری دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای کوتاه‌مدت کشاورزی به‌صورت رایگان با هدف کارآفرینی و توانمندسازی در بخش کشاورزی اشاره کرد. مضافاً مطابق نتایج آمارگیری مرکز آمار ایران از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ درآمد سالانه خانوار روستایی در استان آذربایجان غربی که پیش از سال ۱۳۹۴ کمتر از میانگین کل کشور است از سال ۱۳۹۸ نسبت به میانگین کشوری پیشی گرفته و نشان از آن دارد که مدیریت صحیح منابع آب در یک حوضه و مینا قراردادن افزایش بهره‌وری محصولات کشاورزی (بر پایه مطالعات جامع منابع آب و کشاورزی از جمله حسابداری آب، شناسایی محصولات پرآب‌بر، تولید بذور مقاوم به کم‌آبی)، ضمن صرفه‌جویی در مصرف آب منجر به افزایش درآمد خانوار این منطقه و در نتیجه مهاجرت معکوس به روستاها (به گفته استاندار استان آذربایجان غربی) شده است.



نمودار تغییرات درآمد سالانه یک خانوار روستایی (با لحاظ کردن اثر تورم و به نرخ سال ۱۳۹۹)

علت نیمه تمام گذاشتن برخی از پروژه‌های استان‌های مجاور دریاچه ارومیه و رهاشدگی آن‌ها در سال‌های اخیر چه بوده است؟ کدام پروژه‌ها و به چه دلایلی رهاشده‌اند؟ آیا مطالعات غلط بوده یا دلایلی دیگر داشته است؟

۱۵

با بحرانی شدن وضعیت دریاچه ارومیه در ابتدای دهه حاضر یکی از سوالات مهم و کلیدی در سطح متخصصین و عامه مردم این بود که دلیل یا دلایل وقوع چنین شرایطی در این دریاچه چیست؟ به جهت پاسخ به این سؤال مطالعات متعددی تعریف و توسط اساتید دانشگاهی در داخل و خارج کشور انجام گرفته است که در میان تمامی این مطالعات به نکته اشاره شده و آن مصرف بیش از ظرفیت از منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه در نتیجه گسترش طرح‌ها و پروژه‌های توسعه منابع آب است. وضعیت مصارف حوضه نسبت به پتانسیل منابع آب تجدید پذیر حوضه گواه این مدعا است. مطابق سند تخصیص منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه (وزارت نیرو، ۱۳۹۶) و بر اساس داده‌های آماری ۲۰ ساله منتهی به سال آبی ۹۲-۱۳۹۱، پتانسیل منابع آب تجدیدپذیر حوضه برابر با ۷۱۳۶ میلیون متر مکعب است که از این مقدار ۵۲۸۹ میلیون متر مکعب معادل ۷۴ درصد در بخش‌های مختلف شرب، صنعت و کشاورزی مصرف می‌شود که بر مبنای شاخص توسعه پایدار، حوضه آبریز دریاچه ارومیه در شرایط بسیار پرخطر قرار می‌گیرد.

با تصویب طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۲، با همکاری و همفکری جمع کثیری از متخصصین و کارشناسان داخلی و بین‌المللی راهکارهای این طرح شناسایی و به تصویب رسید. با توجه به شرایط بحرانی حوضه آبریز دریاچه ارومیه به لحاظ نسبت مصارف به پتانسیل منابع آب تجدیدپذیر و با هدف عدم توسعه بیشتر در برداشت از منابع آب حوضه، یکی از مهمترین راهکارها مطابق بند ۱۱ تصویب‌نامه شماره ۱۸۱۷۱ مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۲۸، «توقف کلیه طرح‌های سدسازی در دست مطالعه و اجرایی (به استثنای سدهای شهید مدنی و چراغ‌ویس) و طرح‌های شبکه‌های آبیاری و آبرسانی پایین‌دست در حوضه آبریز دریاچه ارومیه» بود.

مطابق این مصوبه کلیه طرح‌های سدسازی بهره‌برداری نشده اعم از مطالعاتی و در دست مطالعه می‌بایست متوقف می‌شدند و تنها دو سد با شرایط خاص و بنا بر توجیهات ارائه شده توسط وزارت نیرو از این قانون مستثنی شدند. فلذا رهاشدن پروژه‌های نیمه‌تمام حوضه با ماهیت توسعه‌ای، شرط لازم با هدف جلوگیری افزایش مصرف آب در حوضه آبریز دریاچه ارومیه و پیشگیری از بارگذاری بیشتر بر نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه است.

۱۶ علت کم‌اثر بودن یا عدم اثربخشی بخشی از پروژه‌های مصوب ستاد احیای دریاچه ارومیه چه بوده است؟

کلیه راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در نتیجه مطالعات گسترده و منسجم انجام گرفته در سال ۱۳۹۲ با بهره‌گیری از نظرات جمع‌کثیری از متخصصین، اساتید دانشگاهی و کارشناسان حوزه آب، کشاورزی و محیط زیست استخراج شده است. مضاف بر این با تدبیر در نظر گرفته شده توسط کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه دو دانشگاه ارومیه و تبریز در حوضه آبریز دریاچه ارومیه به صورت مستقیم و بدون واسطه مسئولیت نظارت و پایش اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه را بر عهده داشتند. با این وجود نمی‌توان منکر شد که در اجرای پروژه‌ها و راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نواقص و اشتباهاتی وجود داشته است و بر این اساس در طی ۸ سال گذشته دبیرخانه کارگروه پذیرای انتقادات و پیشنهادهای سازنده متخصصین بوده و در مسیر برنامه‌ریزی و اجرای احیای دریاچه ارومیه آن‌ها را در حد مقدمات نظام فنی و اجرایی کشور و ظرفیت‌های دستگاه‌های اجرایی کشور ترتیب اثر داده است.

مضاف بر این موارد در پانزدهمین جلسه کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه و اولین جلسه این کارگروه ملی در دولت سیزدهم در تاریخ ۱۴۰۰/۰۷/۲۵ با حضور معاون اول رئیس‌جمهور، وزیر نیرو، رئیس سازمان حفاظت محیط زیست، استاندار کردستان، استاندار آذربایجان شرقی، استاندار آذربایجان غربی و نمایندگان سایر دستگاه‌های اجرایی عضو کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه و در بند دوم مصوبات این جلسه «وزارت نیرو موظف گردید جلسه‌ای را با حضور وزیر جهاد کشاورزی، رئیس سازمان حفاظت محیط زیست، رئیس ستاد احیای دریاچه ارومیه، استانداران و سایر کارشناسان مربوطه برگزار و با آسیب‌شناسی و امکان‌سنجی نسبت به اصلاح طرح (ظرف حداکثر ۱۵ روز) گزارش خود را ارائه نماید.»

جلسه مذکور تحت عنوان کمیته تخصصی کارگروه نجات دریاچه ارومیه در تاریخ ۱۴۰۰/۰۸/۰۳ در وزارت نیرو برگزار گردید. مطابق بند ۱ مصوبات این جلسه «مصوبات قبلی کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه و ابعاد و احجام مصوب به قوت خود باقی بوده و هر شخص یا دستگاهی نظر اصلاحی و تکمیلی داشته باشد باید موارد را کتباً به دبیرخانه شورای هماهنگی مدیریت بهم پیوسته حوضه آبریز ارائه نماید. اصلاح و تکمیل مصوبات در کارگروه ملی تأیید و ابلاغ خواهد گردید.» بر این اساس ضمن تأیید مصوبات قبلی کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه، تاکنون و پس از گذشت یکسال از پانزدهمین جلسه کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه هیچ مصوبه جدیدی با هدف اصلاح مصوبات پیشین طرح ملی نجات دریاچه ارومیه و یا اضافه کردن راهکار جدید ارائه و تصویب نشده است.

وضعیت دریاچه ارومیه در پایان سال آبی ۳۱ شهریورماه سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۴۰۰

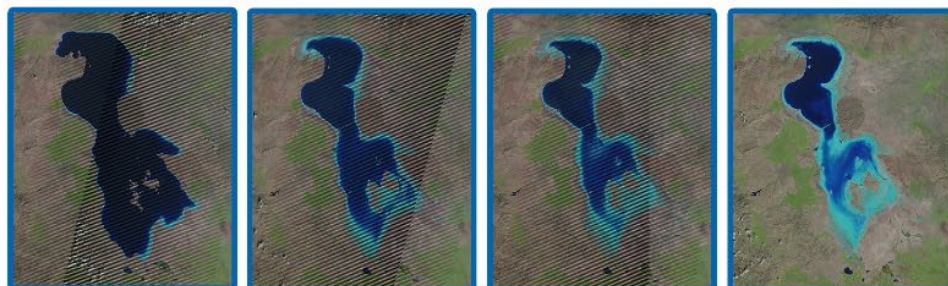


۱۳۷۹

۱۳۷۴

۱۳۶۹

۱۳۶۵



۱۳۸۴

۱۳۹۰

۱۳۹۱

۱۳۹۲



۱۳۹۶

۱۳۹۵

۱۳۹۴

۱۳۹۳



۱۳۹۷

۱۳۹۸

۱۳۹۹

۱۴۰۰

معکوس شدن روند تغییرات سطح آب دریاچه ارومیه پس از شروع عملیات اجرایی احیای دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۳

مطالبه بررسی‌های مالی، زیست‌محیطی، اجرایی و پژوهشی مرتبط با ستاد احیای دریاچه ارومیه



راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در نتیجه خرد جمعی و بهره‌گیری از نظرات متخصصین و کارشناسان حوزه آب، محیط زیست و کشاورزی استخراج و در مورد هر راهکار گزارش‌های مرتبط با آن تهیه شده است. در این خصوص ضمن ارسال لیست تمامی گزارش‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در سایت ULRP.ir، گزارش «خلاصه گزارش‌های ده‌گانه از قرارداد "تدوین نقشه راه و برنامه عملیاتی احیای دریاچه ارومیه (با رویکرد زیست محیطی و توسعه پایدار)"» در سایت ULRP.ir قابل دسترسی است. مضاف بر این تمامی گزارش‌های تهیه شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در کتابخانه دانشگاه صنعتی شریف بارگزاری شده و در دسترس عموم قرار گرفته است.



تفاوت ارقام و مبالغ داده‌شده به طرح‌های مختلف و بررسی روایی آن‌ها چه بوده است؟

شیوه‌نامه در نظر گرفته شده برای نحوه توزیع اعتبار تأمین شده توسط دولت برای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه، همه ساله به این نحو بوده که پس از آنکه برنامه عملیاتی بلندمدت هر یک از دستگاه‌های اجرایی برای تحقق اهداف کمی و زمانی نقشه راه احیای دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۳ اخذ شد، در یکسال پیش از هر سال مالی نیز در چهارچوب نقشه راه بلندمدت احیای دریاچه ارومیه از دستگاه‌های ذیربط خواسته می‌شده، برش یکساله برنامه عملیاتی خود را با لحاظ مسائل فنی و عمدتاً تأخیرات ناشی از تبعات عدم تأمین کامل اعتبارات سال پیش از آن تدوین و به دبیرخانه ارائه نمایند. قرارگیری این برنامه‌های یکساله در کنار گزارشات پایش و ارزیابی عوامل نظارتی ستاد احیای دریاچه ارومیه در منطقه به طور خاص دانشگاه‌های ارومیه و تبریز تبدیل به نسخه اولیه برنامه عملیاتی سالانه طرح ملی نجات دریاچه ارومیه جهت ارائه به سازمان برنامه و بودجه کشور می‌شد. سازمان نیز بعد از اعمال نظرات نسبت به تهیه پیش‌نویس مصوبه هیئت وزیران اقدام و هیئت وزیران نیز مصوبه لازم را ابلاغ می‌کرد. این فرآیند تا مرحله تخصیص اعتبار به دستگاه‌های اجرایی منجر به بروز اختلاف میان برنامه پیشنهادی دستگاه اجرایی با میزان تخصیص اعتبار سازمان برنامه و بودجه کشور و حتی پرداخت از سوی خزانه‌داری کل کشور می‌شد.

به نحوی که ملاحظه می‌شود، نهایتاً ۴۱ درصد از اعتبار مصوب هیئت وزیران برای اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه توسط سازمان برنامه و بودجه کشور به دستگاه‌های اجرایی طی دوره فعالیت ستاد احیای دریاچه ارومیه به پروژه‌ها تخصیص یافته است.

نسبت اعتبارات تخصیص یافته از قانون مدیریت بحران کشور به اعتبارات مصوب و درخواستی دستگاه‌های اجرایی

سال	تاریخ نامه به سازمان برنامه	شماره مصوبه	تاریخ مصوبه	درخواستی دستگاه اجرایی	مصوب هیئت وزیران	تخصیص
۱۳۹۳	۱۳۹۳/۰۵/۲۶	۹۴۸۸۲	۱۳۹۳/۰۸/۲۰	۱۳,۱۵۳	۷,۲۵۵.۷	۱,۸۴۰.۹
۱۳۹۴	۱۳۹۴/۰۲/۲۳	۵۳۸۳۴	۱۳۹۴/۰۵/۰۱	۱۳,۰۴۷	۱۱,۲۰۳	۲,۸۹۶.۵
۱۳۹۵	۱۳۹۵/۰۵/۰۵	۸۱۸۶۹	۱۳۹۵/۰۷/۰۸	۱۳,۰۹۷	۳,۰۰۰	۳,۰۰۰
۱۳۹۶	۱۳۹۶/۰۴/۱۳	۱۱۱۰۹	۱۳۹۶/۰۲/۰۳	۸,۲۰۷	۸,۲۰۷	۳,۶۳۹
۱۳۹۷	۱۳۹۷/۰۳/۰۷	۸۸۹۲۹	۱۳۹۷/۰۷/۰۸	۲۰,۸۲۰	۵,۰۰۰	۵,۰۰۰
۱۳۹۸	۱۳۹۸/۰۲/۰۷	۱۰۱۰۳۵	۱۳۹۸/۰۸/۱۳	۲۰,۳۹۸	۲,۰۰۰	۱,۰۰۰
۱۳۹۹	۱۳۹۹/۰۱/۳۰	۶۱۳۵۷	۱۳۹۹/۰۶/۰۲	۱۹,۹۷۹	۶,۴۰۹.۵	۳,۲۰۴.۷
۱۴۰۰	۱۴۰۰/۰۱/۲۸	۸۶۹۲۴	-	۱۰,۵۹۳	-	-
مجموع (میلیارد ریال)						
				۱۱۹,۲۹۴	۴۳,۰۷۵.۲	۲۰,۵۸۱.۱۱۶

فرآیند پرداخت اعتبارات پروژه‌های احیای دریاچه ارومیه



فرآیند سالانه تعیین، تصویب، ابلاغ و تخصیص اعتبارات به پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

پیوست ۱

جناب آقای دکتر سید جواد ساداتی نژاد**رئیس محترم کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست مجلس شورای اسلامی****موضوع: پاسخ به محورهای بررسی عملکرد ستاد احیای دریاچه ارومیه**

با سلام و احترام؛

بازگشت به نامه شماره ۲۹۴۵ مورخ ۱۴۰۰/۰۱/۲۱ جنابعالی با موضوع «تحقیق و تفحص و بررسی عملکرد مالی و ستاد احیای دریاچه ارومیه از بدو تأسیس تا آخر سال ۱۳۹۹»، جهت تبیین هر چه بهتر سازوکار فعالیت‌های در دست انجام با عنوان طرح ملی نجات دریاچه ارومیه، لازم می‌داند در سه محور به مجموعه سؤالات و دغدغه‌های مطرح پاسخ داده شود.

۱- تبیین دقیق و تعریف صحیح مفهوم عبارت «ستاد احیای دریاچه ارومیه» و ذکر دلایل عدم صراحت و قابل رسیدگی بودن موضوع تحقیق و تفحص به دلیل عدم تعیین دقیق عنوان دستگاه اجرایی مورد تحقیق و تفحص

۲- پاسخ‌گویی به موضوعات شش‌گانه مطرح شده توسط ۹ نفر از نمایندگان محترم استان آذربایجان غربی در مجلس شورای اسلامی

۳- گزارش آخرین اقدامات در دست انجام برای احیای دریاچه ارومیه (پیوست)

آسیب‌شناسی سرگذشت دریاچه ارومیه در سه دهه اخیر که در قیاس با دوره زمانی رخداد پدیده‌های زیست‌محیطی، بسیار کوتاه است، حکایت از آن دارد که یکی از ریشه‌های عدم شناخت عمیق از چرایی مسأله خشک شدن دریاچه ارومیه و چگونگی دست‌یافتن به راهکارهای احیای این دریاچه را باید در فقدان برقراری تعامل مثمر بین بخش‌های علمی کشور و نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی جست‌وجو کرد. نقصانی که به عدم اقدام اجرایی مؤثر مبتنی بر واقعیت‌های علمی در طول دوره ۲۰ ساله کاهش تراز دریاچه ارومیه (۱۳۹۳-۱۳۷۴) منجر گردید و نمود خارجی آن با کاهش ۸ متری تراز آب دریاچه ارومیه در همین مدت، به صورت قرار گرفتن این دریاچه در آستانه خشکی کامل و دائم بروز کرد. از یک سو نمایندگان محترم از سر دلسوزی توأم با نگرانی، تا سر حد تهیه طرح‌های دوفوریتی برای الزام دولت‌ها به یک اقدام مشخص فراتر از سخنرانی و جلسه برای این دریاچه در سال ۱۳۹۰ پیش رفته‌اند و از سوی دیگر، به دلیل عدم تهیه اسناد

پشتیبان فنی و علمی لازم، حتی قادر به اخذ رأی موافق همکاران خود در مجلس شورای اسلامی نیز نشده‌اند.^۱ گو این که توقف روند خشک شدن دریاچه ارومیه و بازگرداندن آن به مسیر احیاء، همواره در سطح دغدغه‌ای زیست‌محیطی متوقف بوده و هیچ‌گاه نه اراده جامعه علمی و نه اراده سیاسی دولت‌های مستقر، معطوف به عملیاتی کردن احیای آن نبوده است. از سوی دیگر نیز صدها مقاله و گزارش علمی مجموعه‌های مختلف دانشگاهی و مشاور، هیچ‌گاه نتوانسته بودند قدم فراتر از چاپ و نگهداری در کتابخانه‌ها برای حل مسأله دریاچه ارومیه بردارند.

با امعان نظر به جایگاه مردمی-حاکمیتی مجلس شورای اسلامی، مبنای جهت‌گیری کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه (ستاد احیای دریاچه ارومیه) بر این اصل استوار بوده که لازمه بی قید و شرط موفقیت این طرح برای تحقق احیای کامل این دریاچه تا سال ۱۴۰۶، جلب مشارکت واقعی نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی به خصوص ۲۲ نماینده حوزه‌های انتخابیه این حوضه آبریز است. بنابراین کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه (ستاد احیای دریاچه ارومیه) همواره به انحاء مختلف اعم از شرکت در جلسات مورد دعوت از سوی کمیسیون‌ها و فراکسیون‌های مختلف مجلس شورای اسلامی، دعوت از مجامع نمایندگان استان‌ها و انجام بازدیدهای مشترک و ارسال گزارشات مصدافی، موردی و ادواری منظم حضور نمایندگان محترم شهرستان‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه و اعضای محترم کمیسیون تخصصی مربوط به امر احیای دریاچه ارومیه یعنی کمیسیون آب، کشاورزی، منابع طبیعی و محیط‌زیست مجلس شورای اسلامی به تقویت زمینه‌های این ارتباط مبارک، پرداخته است. در همین راستا و به عنوان نمونه، در عرض کم‌تر از یکسال از مستقر شدن دوره یازدهم مجلس شورای اسلامی، علاوه بر ۱۳ مکاتبه در پاسخ به ابهامات و موارد مصدافی مورد سوال نمایندگان محترم این حوضه، تاکنون طی ۶ مرحله گزارشات و مستندات لازم حضور ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و سایر نمایندگان محترم مرتبط، ارسال شده است. برگزاری یک دور بازدید از پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه با دعوت از تمامی ۲۲ نماینده شهرستان‌های حوضه آبریز، حضور در جلسه مورخ ۱۳۹۹/۰۶/۲۳ در مجلس شورای اسلامی بنا بر دعوت مجمع نمایندگان استان آذربایجان شرقی، دعوت از مجمع نمایندگان استان آذربایجان غربی جهت برگزاری جلسه مشترک در ۱۳۹۹/۰۷/۰۷ و ده‌ها مرتبه ملاقات حضوری با منتخبین شهرستان‌های این حوضه آبریز در مجلس شورای اسلامی از دیگر تعاملات و تلاش‌های مصروف جهت پایدار کردن روند رو به بهبود دریاچه

^۱ طرح دو فوریتی «انتقال آب برای نجات دریاچه ارومیه از خشک شدن» که به موجب آن، وزارت نیرو موظف می‌شد طی سال ۱۳۹۰، حداقل یک میلیارد مترمکعب آب را برای صیانت از دریاچه ارومیه از راه‌های «انتقال آب به طریق پمپاژ از رودخانه سیلوه در بیرانشهر به دریاچه ارومیه» و «انتقال آب رودخانه ارس به دریاچه ارومیه» فراهم آورد. این طرح با ۶۶ امضاء در جلسه سید و چهل و نهم هشتمین دوره مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۲۵ مرداد ۱۳۹۰، مطرح و دوفوریت آن با ۵۷ رأی موافق، ۹۴ رأی مخالف و ۲۵ رأی ممتنع رد شد.

ارومیه طی سال‌های آتی و همزمان با مسئولیت این دوره از مجلس شورای اسلامی است. تصریح می‌نماید همان‌گونه که دستیابی به دستاوردهای کنونی شامل تثبیت وضعیت دریاچه ارومیه، قرارگیری آن در مسیر احیاء و از همه مهم‌تر رفع دغدغه‌های بهداشتی و سلامتی ناشی از بروز خشکی دریاچه ارومیه بدون همراهی مجلس شورای اسلامی امکان‌پذیر نبود، ادامه مسیر تا زمان دستیابی به احیای پایدار دریاچه ارومیه، بدون همراهی مجلس شورای اسلامی ممکن نخواهد بود.

جدول ۱- مجموعه مکاتبات ارسالی از گزارشات ستاد احیای دریاچه ارومیه طی دوره مسئولیت مجلس یازدهم

مخاطب	تاریخ	موضوع
مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۹/۰۴/۰۳	ارائه گزارش‌ها و مستندات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه
نمایندگان محترم استان‌های آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی	۱۳۹۹/۰۷/۰۷	گزارش ضرورت‌ها، مبانی قانونی، راهبردها و پروژه‌های عملیاتی طرح ملی نجات دریاچه ارومیه
ریاست محترم مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۹/۰۹/۰۳	اعلام آمادگی ستاد احیای دریاچه ارومیه جهت مشارکت فعال در مطالعات زیست‌محیطی پشتیبان قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران + گزارش ضرورت‌ها، مبانی قانونی و ...
اعضای محترم کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست	۱۳۹۹/۱۰/۱۳	ارائه گزارش اجمالی از طرح ملی نجات دریاچه ارومیه و اعلام آمادگی جهت تبادل تجارب در آستانه تدوین قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه
نمایندگان محترم استان‌های آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی	۱۳۹۹/۱۰/۱۵	گزارش اجمالی از طرح ملی نجات دریاچه ارومیه و خبرنامه شماره (۶) طرح ملی نجات دریاچه ارومیه
اعضای محترم کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست	۱۳۹۹/۱۰/۳۰	ارسال خبرنامه شماره (۷) طرح ملی نجات دریاچه ارومیه
نمایندگان محترم استان‌های آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی	۱۳۹۹/۱۰/۳۰	ارسال خبرنامه شماره (۷) طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

۱- تبیین دقیق و تعریف صحیح مفهوم عبارت «ستاد احیای دریاچه ارومیه» و ذکر دلایل عدم صراحت و قابل رسیدگی بودن موضوع تحقیق و تفحص به دلیل عدم تعیین دقیق عنوان دستگاه اجرایی مورد تحقیق و تفحص

صراحتاً به عرض می‌رساند، اساساً و ماهیتاً هیچ‌گاه نهاد یا دستگاه مستقلی تحت عنوان «ستاد احیای دریاچه ارومیه» یا هر عنوان دیگری به منظور راهبری، اجراء یا هر اقدام مستقلی در رابطه با امر نجات دریاچه ارومیه در دوره مسئولیت دولت یازدهم و دوازدهم ایجاد نشده است. اتفاقاً بزرگ‌ترین افتخار دولت یازدهم و دوازدهم در امر احیای دریاچه ارومیه، رویکرد دولت در انتخاب شیوه مواجهه برای حل مسأله دریاچه ارومیه، بدون حتی

تحمیل استخدام یک نفر کارمند جدید به بدنه دولت بوده است. امری که نباید به سادگی از کنار آن گذشت. تمام آن چیزی که اکنون بعد از گذشت ۷ سال از دوره اقدام دولت برای احیای دریاچه ارومیه حاصل شده، تماماً با به‌کارگیری ظرفیت علمی دانشگاهی و ظرفیت اجرایی دستگاه‌های حال حاضر کشور بوده و هیچ دستگاه اجرایی جدیدی تحت عنوان «ستاد احیای دریاچه ارومیه» ایجاد یا راه‌اندازی نشده است.

در حقیقت، با ذکر توضیحات لازم در ادامه این بخش، به استحضار جنابعالی می‌رساند، عبارت یا مفهوم «ستاد احیای دریاچه ارومیه» عبارت است از ۱۲ دستگاه اجرایی زیرمجموعه دولت که ذیل نظر معاون اول محترم رئیس‌جمهور و با هدف هماهنگی و پیروی از یک سیاست واحد که همانا به ثمر رساندن طرح ملی نجات دریاچه ارومیه بوده، شکل گرفته است. برای هر یک از اجزای این مجموعه، وظیفه و جایگاهی مشخص تعیین شده و در حال اجرای پروژه‌ها و انجام مأموریت‌های ذاتی خود، البته با نگاهی ویژه به تضمین حیات دریاچه ارومیه هستند. بنابراین در کلیه اسنادی که از عبارت «ستاد احیای دریاچه ارومیه» یا به عبارت صحیح‌تر «کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه» استفاده می‌شود، مطلقاً منظور یک تشکیلات، نهاد و یا دستگاه اجرایی در طول یا عرض دستگاه‌های اجرایی کنونی مستقر کشوری نیست. به همین منظور با تأکید مجدد بر اصل پاسخگویی و شفافیت در اقدامات صورت گرفته و ارائه مستندات مدنظر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی، کمافی‌السابق، خواستار رد موضوع تحقیق و تفحص به دلیل عدم دارا بودن ویژگی «صراحت» در تعیین دستگاه مورد تحقیق هستم و پیشنهاد می‌نمایم چنان‌چه هم‌چنان بر دستیابی به پاسخ ابهامات مورد سؤال از طریق صرفاً سازوکار تحقیق و تفحص اصرار وجود دارد، بسته به محورهای مورد سؤال در رابطه با هر یک از شئون طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از دستگاه اجرایی مربوطه در ستاد احیای دریاچه ارومیه اعم از هر یک از اعضای ۱۲ گانه این ستاد در عنوان طرح، نام برده شود. چرا که با این عنوان، عملاً هیچ‌یک از دستگاه‌های مربوطه مورد خطاب طرح تحقیق و تفحص قرار نگرفته و طرح از ویژگی صراحت برخوردار نخواهد بود.

بنا بر تصمیمات سومین جلسه کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مورخ ۸ تیر ۱۳۹۳ در حضور ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت اجرای پروژه‌های طرح نجات دریاچه ارومیه بر عهده دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط، تأمین اعتبار مورد نیاز بر عهده سازمان برنامه و بودجه کشور، هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و اجرای طرح‌های فرهنگی-اجتماعی بر عهده استانداران محترم و نظارت و پایش حسن اجرای مصوبات بر عهده دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه مستقر در دانشگاه صنعتی شریف گذاشته شده است.



شکل ۱- دستگاه‌های زیرمجموعه ستاد احیای دریاچه ارومیه

بنابراین سعی گردیده امور مربوط به دبیرخانه کارگروه ملی بدون هر گونه تحمیل هزینه‌های مازاد از قبیل خرید ساختمان و استخدام نیروهای جدید مدیریت گردد. در کنار این هسته مرکزی بسیار کوچک برای سامان‌دهی اقدامات موردنیاز، شبکه‌ای گسترده بالغ بر ۱۵۰ نفر از اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های صنعتی شریف، تبریز، ارومیه، علوم پزشکی تبریز، صنعتی امیرکبیر، تربیت مدرس و ... در حال خدمت‌رسانی در موضوع احیای دریاچه ارومیه هستند. طبیعتاً تیم‌های اجرایی پروژه‌ها نیز در بدنه اجرایی دستگاه‌های اجرایی کشور، علاوه بر تمامی وظایف دستگاهی خود، با تلاش دو چندان در حال عملیاتی کردن پروژه‌های اجرایی مصوب دولت برای احیای دریاچه ارومیه هستند. چنین ساختاری توانسته است با هزینه جاری کم‌تر از ۰.۵ درصد به نسبت کل اعتبارات اختصاص یافته برای اجرای پروژه‌های احیای دریاچه ارومیه، چنین دستاورد بزرگی را حاصل نماید.

جهت بررسی صحت این گفتار، پیشنهاد می‌نماید اتفاقاً بر اساس موضوع شماره (۲) در متن طرح تحقیق و تفحص، استعلام لازم از سازمان اداری و استخدامی کشور و یا حتی دیوان محاسبات کشور به منزله بررسی

اضافه شدن بخش یا نهادی به بدنه دولت، خرید ساختمان و استخدام نیروی انسانی با هر عنوان مشابه عبارت «ستاد احیای دریاچه ارومیه» بعمل آید.

۲- پاسخ‌گویی به موضوعات شش‌گانه مطرح شده توسط ۹ نفر از نمایندگان محترم استان آذربایجان غربی در مجلس شورای اسلامی

✓ محور اول: میزان اعتبارات در اختیار ستاد احیای دریاچه ارومیه در طول فعالیت چگونه بوده است؟

همان‌طور که در بند (۱) به استحضار رسید، اصولاً ستاد احیای دریاچه ارومیه یک نهاد یا دستگاه اجرایی دارای هویت مستقل از منظر سازمان اداری و استخدامی کشور یا دارای ردیف‌های اعتباری مندرج در قوانین بودجه سنواتی کشور از منظر سازمان برنامه و بودجه، نیست. در حقیقت، این ستاد، دربرگیرنده ۱۲ عضو حقوقی به شرح زیر است:

- سازمان برنامه و بودجه کشور
- سازمان حفاظت محیط‌زیست
- وزارت نیرو
- وزارت جهاد کشاورزی
- وزارت صنعت، معدن و تجارت
- وزارت کشور
- وزارت امور اقتصادی و دارایی
- وزارت اطلاعات
- وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح
- استانداری آذربایجان غربی
- استانداری آذربایجان شرقی
- استانداری کردستان

بنابراین اعتبارات لازم برای اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیز به همین ترتیب در قالب یک ردیف اعتباری واحد، هزینه نشده و بسته به ارتباط موضوعی پروژه تعیین شده در جلسات ستاد (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه)، اعتبار لازم در آن خصوص نیز به دستگاه اجرایی ذی‌ربط تعلق گرفته است.

از سال ۱۳۹۳ تا پایان سال ۱۳۹۹، مجموعاً ۲۰۸۴۱ میلیارد ریال به موجب مصوبات سنواتی هیأت وزیران اعتبار برای احیای دریاچه ارومیه از محل اعتبارات موضوع ماده ۲۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت-

۲ به دستگاه‌های مختلف جهت هزینه‌کرد واگذار شده که مشروح آن به تفکیک دستگاه اجرایی به شرح زیر است:

۱۳۸۵۰ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت نیرو؛ شامل:

- حوزه ستادی وزارت نیرو
- شرکت مدیریت منابع آب ایران
- شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران
- شرکت‌های آب منطقه‌ای آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان
- شرکت‌های آب و فاضلاب آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان

۵۹۳۷.۸ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت جهاد کشاورزی؛ شامل:

- سازمان‌های جهاد کشاورزی آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان
- سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری
- معاونت‌های امور زراعت، امور باغبانی و برنامه‌ریزی وزارت جهاد کشاورزی
- سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

۴۲۲.۲ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به سازمان حفاظت محیط‌زیست

۲۰۱.۳ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به استانداری استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان به جهت انجام تکالیف تعیین شده در حوزه اجرای راهکار اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخشی و جلب مشارکت عمومی در خصوص احیای دریاچه ارومیه

۲۳۱.۷ میلیارد ریال اعتبار پرداختی طی یک موافقت‌نامه مستقل جهت انجام امور مربوط به دبیرخانه کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه اعم پایش عملکرد دستگاه‌های اجرایی توسط دانشگاه‌های تبریز و ارومیه و انجام مطالعات تکمیلی موردنیاز برای احیای دریاچه ارومیه به دانشگاه صنعتی شریف

۱۹۸ میلیارد ریال میزان اعتبار پرداختی به دو دستگاه اجرایی تابعه وزارت راه و شهرسازی، شامل سازمان هواشناسی کشور برای تکمیل ایستگاه‌های هواشناسی موردنیاز در حوضه آبریز و شرکت توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل کشور برای آغاز عملیات اجرایی احداث آبگذر دوم جاده میانگذر دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۹

جدول ۲- توزیع سنواتی-دستگاهی اعتبارات بند (م) ماده (۲۸) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت-۲

مقادیر اعتبارات پرداختی در هر سال (میلیارد ریال)								دستگاه ذیربط
کل	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۱۳۸۵۰.۱	۲۸۴۷.۲	۸۳۶.۹	۲۷۸۴.۶	۲۸۶۱.۷	۱۹۴۹	۱۳۷۸.۱	۱۱۹۲.۵	وزارت نیرو (ستاد و شرکت‌های تابعه)
۵۹۳۷.۸	۴۶۹	۱۲۳.۱	۱۹۶۳.۹	۶۲۲	۹۴۰	۱۳۳۱.۵	۴۸۸.۴	وزارت جهاد کشاورزی (ستاد، سازمان‌های تابعه استانی و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری)
۴۲۲.۲	۳۵	۱۵	۱۵۳	۳۷	۵	۱۰۱.۲	۷۶	سازمان حفاظت محیط‌زیست
۲۰۱.۳	۵	۱۲.۵	۲۳.۵	۳۰.۳	۲۰	۶۰	۵۰	وزارت کشور (استانداری‌های سه استان دینفع)
۲۳۱.۷	۵	۱۰	۴۵	۵۶	۷۶	۲۵.۷	۱۴	دانشگاه صنعتی شریف
۱۹۸	۱۲۳.۵	۲.۵	۳۰	۳۲	۱۰	۰	۰	وزارت راه و شهرسازی (سازمان هواشناسی و شرکت توسعه زیرساخت)

همان‌گونه که طی تمامی ادوار پیشین، تمامی دستگاه‌های صدرالاشاره به موجب وظایف خود در قبال سایر منابع اعتباری در اختیار قرار گرفته برای انجام سایر امور، مکلف به پاسخگویی به نهادهای نظارتی و مجلس محترم شورای اسلامی بوده‌اند، طبیعتاً برای این بخش از اعتبارات نیز بدون وجود هر نوع حکم استثناء، در رابطه با عملکرد مالی و اجرایی خود پاسخ‌گو بوده و خواهند بود.

شایان ذکر است که علاوه بر موارد مشروح فوق، به واسطه آن که طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب به دریاچه ارومیه در زمره طرح‌های مهار رودخانه‌های مرزی کشور قرار گرفته، وزارت نیرو از محل اعتبارات تعیین شده با عنوان مهار رودخانه‌های مرزی نیز مجموعاً از سال ۱۳۹۳ تاکنون بالغ بر ۲۳۰۷۸ میلیارد ریال نیز برای اجرای این طرح به طور خاص از محل مذکور و سایر منابع اعتباری در اختیار هزینه کرده است.

✓ محور دوم: بررسی چگونگی هزینه‌کرد اعتبارات ستاد احیاء از اول تا حال و همچنین میزان دریافتی‌های مدیران آن مجموعه

همان‌گونه که در پاسخ به محور اول به تشریح اشاره شد، اعتباراتی با عنوان احیای دریاچه ارومیه، به این نحو نبوده که در قالب یک ردیف اعتباری و یا یک موافقت‌نامه واحد در اختیار دستگاه اجرایی منفردی با عنوان ستاد

احیای دریاچه ارومیه قرار گیرد؛ بلکه به مجموع اعتباراتی که توسط مجموعه‌ای از ۲۴ دستگاه اجرایی کشور برای امر احیای دریاچه ارومیه هزینه شده، اطلاق می‌گردد. بر همین اساس، هر دستگاه اجرایی به عنوان نمونه سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری برای تثبیت کانون‌های تولید گردوغبار اطراف دریاچه ارومیه، وزارت جهاد کشاورزی برای توسعه سامانه‌های نوین آبیاری، وزارت نیرو برای احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب شهرها و دهها طرح و پروژه دیگر توسط هر یک از دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط به هزینه گرفته شده است. چگونگی هزینه‌کرد این اعتبارات بدون هیچ‌گونه امر استثنایی همانند تمامی اعتبارات عمرانی کشور، مشمول طی فرآیندهای قانونی و مقرراتی نظام فنی و اجرایی کشور هزینه شده و سازوکاری بیش‌تر و یا کم‌تر از روال مرسوم در آن در نظر گرفته نشده است.

برای تبیین تصویر بهتری در این خصوص، به عنوان نمونه وزارت جهاد کشاورزی تا پیش از اقدام دولت برای احیای دریاچه ارومیه، در سطح استان آذربایجان غربی حداکثر سالانه با منابع مالی در اختیار اقدام به اجرای هزار هکتار آبیاری تحت فشار در این استان کرده؛ در حالی که با تقویت اعتبارات و تأکید بر اهمیت اجرای این دست از پروژه‌ها در مصوبات کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه، سطح و حجم منابع مالی آن طی هفت سال گذشته به چندین برابر افزایش پیدا کرده ولیکن هیچ‌گونه تغییری در شیوه اجرایی کردن آن از حیث نحوه اجراء و هزینه‌کرد ایجاد نشده، بلکه صرفاً گستره و حجم عملیات افزایش یافته است.

در رابطه با اعتبارات دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه نیز بخشی از اعتبارات که صرف عقد قراردادهای مطالعاتی با اساتید، پژوهشکده‌ها و دانشگاه‌های دخیل شده، تماماً ذیل نظر ذی‌حساب و بخش امور مالی و اداری دانشگاه صنعتی شریف هزینه گردیده که طبعاً اسناد و مدارک مالی آن به تفصیل به مثابه سایر منابع مالی دانشگاه، ثبت و ضبط شده است. سایر اعتبارات نیز از طریق قراردادهای پژوهشی و ارتباط با صنعت با شرح خدمات و مبالغ قرارداد مشخص به هزینه گرفته شده‌اند

ستاد احیای دریاچه ارومیه (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه) هیچ حکمی دال بر مدیریت این مجموعه مستحق دریافت مجزا با این عنوان برای فردی صادر ننموده و اینجانب نیز به عنوان دبیر کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه دارای سمت انتصابی از سوی هیأت محترم وزیران، تاکنون یک ریال به عنوان حقوق از ستاد احیای دریاچه ارومیه دریافت ننموده‌ام؛ چرا که اصولاً ستاد احیای دریاچه ارومیه فاقد هر گونه جایگاه مستقل حقوقی در موازات سایر دستگاه‌ها برای تأمین هزینه‌های جاری بوده است. هر نوع پرداخت صورت گرفته در قالب قرارداد مشخص و دارای سند مالی لازم نزد ذی‌حسابان دستگاه‌های صدرا اشاره بوده است.

✓ محور سوم: بررسی چگونگی و نحوه اختصاص اعتبارات در اختیار ستاد در استان‌ها و شهرستان‌های مختلف

در خصوص توزیع استانی و شهرستانی اعتبارات، همان‌گونه که مستحضرد، تحقق اهداف حوزه آب و محیط‌زیست به دور از مرزبندی‌های سیاسی و در چارچوب مرزهای حوزه آبریز امکان‌پذیر است. بر همین الگو، هیچ‌گاه امکان اعمال سلیقه‌های استانی و شهرستانی در توزیع اعتبارات متصور نبوده است. قاعدتاً در هر حوزه‌ای که نیاز به تقویت اعتباری بیشتری برای تسریع در تأمین نیاز زیست‌محیطی دریاچه ارومیه بوده، اعتبار بیشتری تعیین و پرداخت شده است.

همان‌گونه که پیش از این بارها و به انحاء مختلف حضور نمایندگان محترم استان به عنوان متأخرترین نمونه در نامه شماره ۹۹/۸۲۲/س مورخ ۱۳۹۹/۱۰/۲۱ حضور نماینده محترم مردم مهاباد در مجلس شورای اسلامی عنوان شده، کل اعتبارات تخصیص داده شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ از محل اعتباری صندوق توسعه ملی (برای طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب) و ماده ۱۰ (قانون تنظیم مقررات مالی دولت) و ماده ۱۲ (قانون مدیریت بحران کشور) پرداختی به دستگاههای اجرایی ذیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مجموعاً ۴۳۲۶۹ میلیارد ریال است. از این مقدار طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب ۲۳۰۷۸ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۴۹۹۴.۸ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۵۶۲۴ میلیارد ریال، احداث و تکمیل ۱۹ تصفیه‌خانه و انتقال پساب به دریاچه ارومیه ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۷۲۸۰.۸ میلیارد ریال، اقدامات تثبیت کانون‌های بحرانی تولید گردوغبار ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۹۴۳۰ میلیارد ریال، اقدامات طرح حفاظت از احیای تالابها ذیل کارفرمایی سازمان حفاظت محیط زیست ۳۶۷.۲ میلیارد ریال، اقدامات فرهنگی-اجتماعی ذیل دو استانداری استان آذربایجان شرقی و غربی ۲۰۱.۳ میلیارد ریال و سایر هزینه‌ها به شرح جدول-۳ هزینه شده است. تمامی این اعتبارات ذیل نظر دستگاه‌های نظارتی اعم از سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات و سایر دستگاه‌های نظارتی تصویب، ابلاغ، تخصیص و هزینه شده است.

جدول ۳- تفکیک کل اعتبارات پرداختی به پروژه‌ها و دستگاه‌های اجرایی واقع در حوضه آبریز دریاچه ارومیه (میلیارد ریال)

عنوان پروژه	دستگاه کارفرمایی	مجموع اعتبارات پرداختی (درصد)
انتقال آب از سد کانی‌سیب	وزارت نیرو (شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران)	۲۳۰۷۸ (۵۳.۳٪)
اجرای پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب	وزارت جهاد کشاورزی (سازمان‌های جهاد کشاورزی)	۴۹۹۴.۸ (۱۱.۵٪)
اجرای پروژه‌های حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب	وزارت نیرو (شرکت‌های آب منطقه‌ای)	۵۶۲۴ (۱۳٪)
طرح احداث ۱۹ تصفیه‌خانه و انتقال پساب حاصل به دریاچه ارومیه	وزارت نیرو (شرکت‌های آب و فاضلاب)	۷۲۸۰.۸ (۱۶.۸٪)
اقدامات تثبیت کانون‌های تولید گردوغبار	وزارت جهاد کشاورزی (ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری)	۹۴۳ (۲.۲٪)
اقدامات فرهنگی اجتماعی	استانداری آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی	۲۰۱.۳ (۰.۵٪)
اقدامات طرح حفاظت از احیای تالابها	سازمان حفاظت محیط زیست	۴۲۲.۲ (۱٪)
هزینه‌های جاری و مطالعاتی دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه	دانشگاه صنعتی شریف	۲۳۱.۷ (۰.۵۳٪)
مطالعه طرح انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه و مطالعات تکمیلی	وزارت نیرو	۲۵۹.۳ (۰.۶٪)
احداث، تجهیز و تکمیل سامانه پایش هواشناسی و مشارکت در احداث آبگذرهای دریاچه ارومیه	وزارت راه و شهرسازی	۱۹۸
مجموع		۴۳۲۶۹

در خصوص ابهام مطرح در شیوه تخصیص اعتبار به پروژه‌های مختلف لازم برای احیای دریاچه ارومیه، لازم می‌داند به استحضار برساند که شیوه تأمین اعتبار پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه فارغ از رویکرد تسهیم اعتبارات و صرفاً از طریق اخذ پروژه‌های پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی استانی حوضه و بررسی و ارزیابی با همکاری کارشناسان سازمان برنامه و بودجه کل کشور و بر مبنای اصل ضرورت‌ها و اولویت‌های منجر به تأمین بیش‌تر حقابه دریاچه ارومیه از طریق اجرای پروژه‌های با نیاز مالی کم‌تر صورت می‌گیرد. البته که از این رهگذر از مجموع اعتبارات طی ۷ سال گذشته، سهم استان آذربایجان شرقی ۱۹ درصد، استان آذربایجان غربی ۷۷ درصد، استان کردستان ۳ درصد بوده و ۱ درصد نیز به حوزه ستادی دستگاه‌ها تخصیص داده شده است.

جدول ۴- میزان اعتبارات پرداختی به پروژه‌های ذیل طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از محل اعتبارات موضوع جزء (م) ماده ۲۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت-۲ (میلیارد ریال)

برنامه/طرح	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	مجموع
تکمیل تصفیه‌خانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	۲۱۰.۰	۸۰۶.۹	۷۶۶.۰	۷۱۶.۰	۱۰۹۳.۰	۴۵۳.۵	۱۰۶۰.۰	۵۱۰۵.۴
انتقال پساب تصفیه‌خانه‌های تبریز و ارومیه به دریاچه ارومیه	۸۴.۰	۱۲۱.۴	۵۰۰.۰	۴۳۵.۰	۴۳۰.۰	۵۵.۰	۵۵۰.۰	۲۱۷۵.۴
ساماندهی و لایروبی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	۳۴۴.۳	۸۹.۲	۵۵.۰	۴۱۵.۰	۳۷۷.۶	۱۰۷.۵	۲۳۰.۰	۱۶۱۸.۶
مطالعه و اجرای شبکه فرعی آبیاری و زهکشی	۴۱.۲	۳۴۲.۰	۳۸۰.۰	۱۶۸.۰	۸۵۱.۴	-	۳۶۵.۰	۲۱۴۷.۶
سردهنه‌سازی انهار منشعب از رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	۵۳.۰	۲۸۶.۰	۲۱۰.۴	۶۷.۵	۱۸۰.۰	۷۹۶.۹
مرمت و بازسازی تأسیسات آبی در دست بهره‌برداری	۷۴.۰	۴۶.۵	-	۲۹۵.۰	۲۱۴.۱	۲۲.۵	۵۸.۲	۷۱۰.۳
تکمیل و تجهیز شبکه اندازه‌گیری آب‌های سطحی و زیرزمینی	-	۷۵.۶	-	۲۵۱.۰	۱۸۲.۵	۵۷.۵	۳۴.۰	۶۰۰.۶
تهیه و اجرای طرح مقابله با بیابان‌زایی	۱۵۰.۰	۱۱۶.۰	۱۸۲.۰	۱۹۱.۰	۳۰۴.۰	۰.۰	۰.۰	۹۴۳
اجرای طرح جامع زراعت حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	۵.۰	۸۰.۰	۱۴۸.۰	۳۵۶.۱	۷۱.۱	۴۲.۰	۷۰۲.۲
اجرای طرح جامع باغبانی حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	-	-	۱۴۲.۵	۴۲.۰	۳۲.۰	۲۱۶.۵
اجرای طرح جامع ترویج حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	۲۵.۰	۲۵.۰	۷۵.۰	-	۲۰.۰	۱۴۵
کمک‌های اعتباری به اجرای طرح‌های توسعه روش‌های آبیاری نوین	-	۳۶۹.۳	-	-	-	-	-	۳۶۹.۳
ساختمان سد چراغ‌ویس	۲۱۴.۳	۱۰۱.۸	۳۱۰.۰	۷۸.۰	۶۰.۰	-	-	۷۶۴.۱
مرمت و بازسازی سد ساروق	-	-	-	۱۲.۰	۱۵.۰	-	-	۲۷
کمک‌های اعتباری به اجرای طرح‌های انتقال آب با لوله	۸۰.۰	۳۷۸.۱	۱۱۰.۰	-	-	۱۰.۰	۱۰.۰	۵۸۸.۱
انجام مطالعات دشت زرینه‌رود	۵.۰	-	-	۱۴.۰	-	-	-	۱۹
کمک اعتباری جهت تکمیل عملیات ساختمانی شبکه قلعه‌چای	-	-	-	۷۸.۰	۵۰.۰	۱۰.۰	۲۰.۰	۱۵۸
کمک‌های فنی و اعتباری شبکه‌های فرعی آبیاری حوضه‌های آبریز کشور	-	-	-	-	-	۲۵.۹	۳۵.۰	۶۰.۹

مجموع	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۳	برنامه/طرح
								(تأمین سهم بهره‌برداران) مطالبات دشت رحیم خان
۱۱۱.۷	۵.۰	۱۰.۰	۲۴.۰	۲۸.۰	۲۶.۰	۴.۷	۱۴.۰	مطالعه راهکارهای اجرایی نمودن مصوبه کاهش ۴۰ درصدی مصرف آب در بخش کشاورزی
۲۳.۰	-	-	-	۸۰.۰	۱۵۰.۰	-	-	کمک اعتباری جهت تکمیل عملیات ساختمانی سد چپرآباد
۵۹۹.۳	۱۰.۰	۳۷.۵	۱۴۲.۱	۶۰.۷	۳۵.۰	۸۵.۳	۲۲۸.۷	مطالعه و اجرای طرح تعادل بخشی آب‌های زیرزمینی
۲۰۱.۳	۵.۰	۱۲.۵	۲۳.۵	۳۰.۳	۲۰.۰	۶۰.۰	۵۰.۰	اطلاع‌رسانی، آگاهی بخشی و جلب مشارکت عمومی
۷۸۵.۷	-	-	۲۳۴.۸	۹۰.۰	۱۶۳.۰	۱۱۳.۰	۱۸۴.۹	تهیه نقشه کاداستر اراضی کشاورزی حوضه آبریز دریاچه ارومیه
۲۳.۷	-	-	-	-	-	۱۲.۷	۱۱.۰	ارزیابی و امکان‌سنجی بهره‌برداری صنعتی از املاح دریاچه ارومیه با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی
۳۴۳.۵ ۰ ۰	۱۰	۱۵.۰	۱۲۳.۰	۳۷.۰	۵.۰	۸۸.۵	۶۵.۰	مطالعه و بررسی اثرات جاده میان‌گذر شهید کلانتری بر اکوسیستم دریاچه ارومیه و ارائه راهکارهای اصلاحی انجام مطالعات زیست‌محیطی و حفاظت محیط‌زیست دریاچه ارومیه
۶۲.۲	-	-	۱۰.۰	۲۰.۰	-	۱۶.۲	۱۶.۰	مطالعه طرح انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه
۲۳۶	۲۵.۰	-	۳۰.۰	۱۰۱.۰	۸۰.۰	-	-	مطالعه و طراحی طرح نجات دریاچه ارومیه
۵۲.۱	-	-	-	۲۰.۰	-	۳۲.۱	-	نظارت و پایش طرح‌های مصوب ستاد احیای دریاچه ارومیه
۱۱۷	-	-	۲۱.۰	۲۸.۰	۵۰.۰	۱۸.۰	-	انجام مطالعات تکمیلی در راستای حل مشکلات دریاچه ارومیه
۳.۱	-	-	-	-	-	۳.۱	-	بارورسازی ابرها در حوضه آبریز دریاچه ارومیه
۹۸	۲۳.۵	۲.۵	۳۰.۰	۳۲.۰	۱۰.۰	-	-	احداث، تجهیز و تکمیل سامانه پایش هواشناسی
۳	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۰	مطالعه عملیات کاهش تبخیر از سطح دریاچه

مجموع	سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۳	برنامه/طرح
۳۲.۰۶۶	-	-	-	-	-	۸.۰۶۶	۲۴	توسعه کشت گیاهان شورورز (هالوفیت) با تأکید بر گیاه سالیکورنیا
۱۶.۲۵	-	-	-	-	-	-	۱۶.۲۵	آبرسانی به شهر سقز از سد چراغویس
۸.۳۵	-	-	-	-	-	-	۸.۳۵	تبدیل کشت چغندرقد زبر حوضه زربنه رود به به کشت گندم و جو آبی و پرداخت خسارت ناشی از مابه‌التفاوت
۲۰.۰	۲۰.۰	-	-	-	-	-	-	تجهیز نقاط مصرف به ابزار اندازه گیری
۶۵۰.۰	۶۵۰	-	-	-	-	-	-	انتقال آب از رودخانه ذاب به حوزه دریاچه ارومیه
۱۰۰	۱۰۰	-	-	-	-	-	-	مشارکت در احداث آبگذرهای دریاچه ارومیه
۲۰۸۴۱.۲	۳۴۸۴.۷	۱۰۰۰.۰	۵۰۰۰.۰	۳۶۳۹.۰	۳۰۰۰.۰	۲۸۹۶.۵	۱۸۴۰.۹	مجموع

✓ محور چهارم: بررسی کلیه قراردادهای مالی و اجرایی ستاد احیاء با شرکتها و اشخاص و پیمانکاران در طول دوران فعالیت

همان گونه که مستحضرید، به استناد بند ۵ فصل دوم سازمان دهی مناقصات از قانون برگزاری مناقصات، رئیس دستگاه اجرایی، ذیحساب و نماینده فنی اعضای کمیته برگزاری مناقصات را تشکیل می‌دهند؛ لذا حضور نماینده ستاد در روند برگزاری مناقصات تا انتخاب پیمانکار یا مشاور ذیصلاح، جزو وظایف قانونی این مجموعه نمی‌باشد و دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه فقط بر مبادله موافقت‌نامه متبادله فی مابین دستگاه اجرایی و سازمان برنامه و بودجه به منظور تدقیق اهداف فنی و کیفی طرح یا پروژه‌ها مندرج در موافقت‌نامه‌ها نظارت دارد.

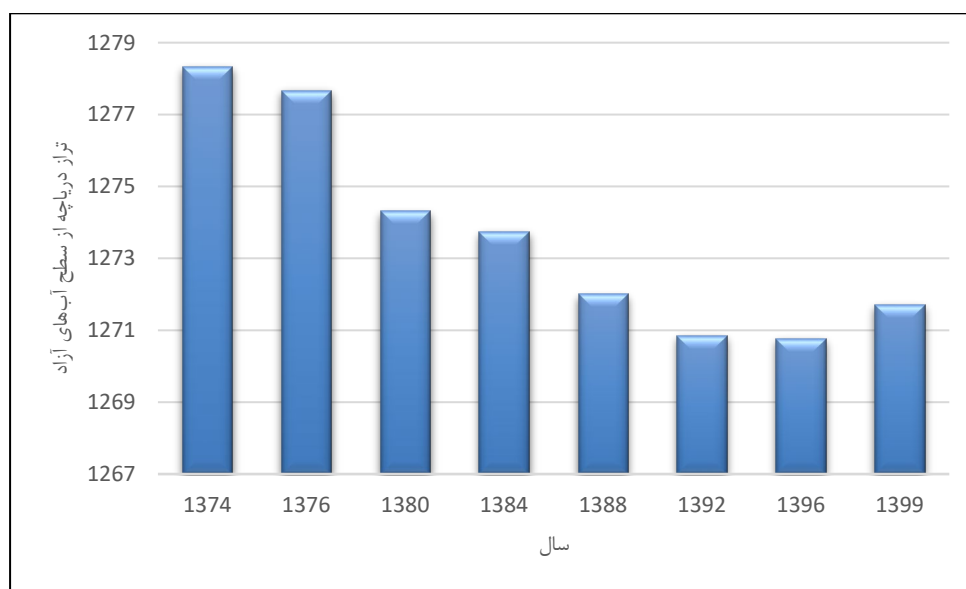
در تأکید آن چه که پیش‌تر اشاره شد، دستگاه‌های اجرایی ستاد احیای دریاچه ارومیه، از گذشته هر یک مستقلاً دارای ذیحساب مستقل از یکدیگر بوده‌اند و بنابراین عنداللزوم اجابت پاسخگویی به این سؤال، نیازمند مخاطب قرار گرفتن بالاترین مقام اجرایی دستگاه اجرایی ذی ربط در ارائه اسناد و مدارک لازم خواهد بود. همان گونه که تاکنون این امر توسط سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات به دفعات در هر یک از دستگاه‌های اجرایی خاص موضوع اعتبارات دریافتی با عنوان احیای دریاچه ارومیه صورت گرفته است. در چهارچوب کنونی ستاد احیای دریاچه ارومیه، ضرورتی بر تجمیع مدارک مالی عقد قراردادهای پیمان خارج از سازوکارهای جا افتاده دستگاه‌های مربوطه از سوی دولت محترم تعیین و تکلیف نشده است. هر دستگاه اجرایی

پس از اخذ ابلاغیه تخصیص اعتبار مربوطه و اهداف تعیین شده نسبت به آغاز فرآیند انتخاب پیمانکار، عقد قرارداد و پرداخت صورت وضعیت‌ها عیناً شبیه سایر قراردادهای خود اقدام می‌نماید.

✓ محور پنجم: بررسی میزان موفقیت ستاد در برنامه‌های پیش‌بینی شده و نحوه عمل به مصوبات و بخش‌نامه‌ها و قوانین بالادستی و مصوب مجلس

مهم‌ترین و بارزترین محور مطرح شده در سؤالات را باید همین محور دانست. ستاد احیای دریاچه ارومیه و دبیرخانه آن ملزم و مکلف به پاسخگویی عملکرد این ستاد در تحقق قوانین بالادستی و مصوب مجلس محترم شورای اسلامی است. در این راستا، به بخشی از دستاوردهای ستاد احیای دریاچه ارومیه در دستیابی به اهداف قوانین بالادستی کشور پرداخته خواهد شد.

تراز دریاچه ارومیه در پایان شهریور ۱۳۷۴، برابر با ۱۲۷۸.۱ متر بوده و این میزان با یک سیر تقریباً خطی به رقم ۱۲۷۰.۴۰ در پایان شهریور سال ۱۳۹۲ رسید. در ادامه با تشکیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۲ و شروع عملیات اجرایی طرح‌های مصوب این کارگروه ملی برای نجات دریاچه ارومیه در ۸ تیر ۱۳۹۳، این روند کاهشی تراز دریاچه ارومیه، متوقف و معکوس شده، به نحوی که در پایان سال آبی ۹۹-۱۳۹۸ نسبت به سال آبی ۹۳-۱۳۹۲ (سال شروع عملیات اجرایی احیای دریاچه ارومیه) تراز دریاچه ارومیه ۱۱۲ سانتی‌متر بالاتر قرار گرفت.



شکل ۲- تغییرات تراز دریاچه ارومیه در مقاطع مسئولیت دولت‌ها

افت ۸ متری تراز دریاچه ارومیه بین سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۹۳ در حالی بوقوع پیوسته که از سال ۱۳۸۴ عنوان احیای دریاچه ارومیه در قوانین و تکالیف بالادستی به دولت‌های مختلف وجود داشته است. به نحوی که

در ماده ۶۷ قانون برنامه چهارم توسعه کشور (سال ۱۳۸۴) به دولت وقت تکلیف شده بود که «برنامه مدیریت زیست‌بومی در زیست‌بوم‌های حسّاس، به ویژه دریاچه ارومیه تهیه و به مرحله اجرا درآید. سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی، آیین‌نامه اجرایی این ماده را تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسانند.»

متعاقب آن و به دلیل عدم اقدام مؤثر دولت وقت، مجدداً در ماده ۱۹۱ قانون برنامه پنجم توسعه کشور (سال ۱۳۸۹) دولت وقت مکلف می‌شود که «برنامه مدیریت زیست‌بومی در زیست‌بوم‌های حسّاس، به ویژه دریاچه ارومیه تهیه و به مرحله اجرا درآید. سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری معاونت نظارت راهبردی ریاست جمهوری و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی، آیین‌نامه اجرایی این ماده را تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسانند.»

به هر ترتیب، دولت وقت در ۲۸ مهر سال ۱۳۸۷ در جلسه‌ای با عنوان اجلاس باری در حاشیه دریاچه ارومیه تفاهم‌نامه و برنامه مدیریت حوضه آبریز دریاچه ارومیه و طی مصوبه شماره ۴۴۰۷۰/۱۷۱۸۲ مورخ ۱۳۸۹/۰۱/۲۹ هیأت دولت، مصوبه تشکیل ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به ریاست معاون اول وقت رئیس‌جمهور را به تصویب می‌رساند. ولی آن‌چه که طی سه سال دوره مسئولیت این ستاد به ثبت رسیده، برگزاری سه جلسه، ادامه اجرای سدها و به بهره‌برداری رساندن سه سد جدید ملی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه، ادامه افزایش افسارگسیخته سطح زیرکشت آبی حوضه آبریز و نتیجتاً ادامه افت تراز دریاچه ارومیه و کاهش یک متر دیگر از تراز این دریاچه طی سه سال باقی‌مانده از عمر دولت دهم بوده است.

حتی مصوبه بند «ج» هفتمین جلسه شورای عالی آب به ریاست رئیس‌جمهور وقت در تاریخ ۱۳۹۱/۰۳/۰۲ شامل تکالیف ذیل نیز هیچ‌گاه تا پیش از سال ۱۳۹۳ نتوانست جامه عمل به خود بیپوشد:

- طرح انتقال آب از حوضه‌های مجاور جنوبی (چپرآباد و کانی‌سیب) به دریاچه ارومیه با جدیت انجام و اعتبارات موردنیاز آن به میزان ۷۰۰۰ میلیارد ریال طی سال‌های ۹۱ تا ۹۵ اختصاص یابد.
- در مورد طرح انتقال آب از نواحی شمالی، وزارت نیرو طرح اولیه و مستندات مربوط به اجرای طرح را تهیه نموده و بسته‌ای برای طراحی و اجرا تهیه شده و با تأمین اعتبار از طریق تهاتر به اجرا درآید.
- اعتبار مربوط به استفاده از روش‌های نوین آبیاری، صددرصد افزایش و تأمین گردد. آب صرفه‌جویی شده از محل تغییر روش آبیاری به محیط‌زیست دریاچه اختصاص یابد. بدین منظور پروانه‌های بهره‌برداری چاه‌ها و میزان تخصیص از آب سطحی (رودخانه‌ها و سدها) متناسباً کاهش یابد. وزارت نیرو موظف است بر اساس

گزارش وزارت جهاد کشاورزی در مورد تغییر روش‌های آبیاری، میزان تخصیص‌ها را کاهش داده و پروانه‌های بهره‌برداری را اصلاح نماید.

• وزارت جهاد کشاورزی موظف است گزارش مربوط به اصلاح روش‌های آبیاری در سطح ۵۰ هزار هکتار از اراضی این حوضه در سال ۹۱ و متناسب با بودجه‌های پیش‌بینی شده در سال‌های بعد را تهیه و متناسباً میزان آب صرفه‌جویی شده برای رهاسازی به دریاچه ارومیه و یا عدم برداشت از آب زیرزمینی را به استانداری و وزارت نیرو ارائه نماید.

مرکز پژوهش‌های مجلس در بهمن سال ۱۳۸۹ طی گزارشی با عنوان «بررسی وضعیت بحرانی دریاچه ارومیه» به شماره ۱۰۶۳۷ به بررسی دلایل و نهایتاً ارائه پیشنهادات برای احیای دریاچه ارومیه پرداخته است، به طور خلاصه این موارد به شرح ذیل بوده است. ملاحظه می‌گردد اقدامات و تصمیمات ستاد احیای دریاچه ارومیه در واقع عملیاتی کردن و تحقق انتظارات مجلس محترم شورای اسلامی در سنوات گذشته بوده است.

جدول ۵- مقایسه اقدامات ستاد احیای دریاچه ارومیه با ضروریات شناسایی شده برای احیای دریاچه ارومیه توسط مرکز پژوهش‌های

مجلس شورای اسلامی در گزارش سال ۱۳۸۹

نتیجه‌گیری گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۹)	اقدامات و تصمیمات ستاد احیای دریاچه ارومیه
بر اساس آمار و ارقام موجود سهم توسعه منابع آب و در مرحله بعد سدسازی در کاهش حجم ورودی آب به دریاچه ارومیه به طور متوسط هم‌وزن خشکسالی و حتی بالاتر بوده است.	✓ ممنوعیت هر گونه توسعه افقی اراضی آبی شامل تبدیل دیم به آبی، منابع طبیعی به زراعی و زراعی به باغی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه ✓ اعمال اجرای مصوبه رهاسازی حقایبه زیست‌محیطی دریاچه ارومیه از سدهای در حال بهره‌برداری حوضه آبریز دریاچه ارومیه
لزوم اجرای اقدامات یکپارچه و هماهنگی در استان‌های واقع در سطح حوضه	تشکیل شورای هماهنگی مدیریت بهم پیوسته منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه
بر اساس گزارش‌های موجود در وزارت جهاد کشاورزی، حتی در فصول خشکسالی همانند سال‌های معمولی در این منطقه شاهد افزایش محصول بوده‌ایم که این امر نشان‌دهنده برداشت بی‌رویه آب و فشار به منابع و آب‌های زیرزمینی، سطحی و چاه‌هاست.	✓ تعیین حداکثر ۸۰ درصد تأمین نیاز کامل آبی گیاه در سال‌های خشکسالی ✓ تقویت اعتباری اجرای طرح احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه
با ادامه وضعیت موجود، روند نزولی کاهش آب و افزایش نمک دریاچه ارومیه ادامه می‌یابد و بدین ترتیب آرتیمیا مهم‌ترین و ارزشمندترین موجود این دریاچه نابود خواهد شد.	تعریف فاز اول دوره احیای دریاچه ارومیه با عنوان دوره تثبیت و انجام اقدامات ضربتی به منظور تثبیت دریاچه ارومیه تا سال ۱۳۹۶ و قبل از به ثمر رسیدن طرح‌های اصلی احیای دریاچه ارومیه

	<p>شد و حتی در صورتی که بعدها هم دریاچه احیاء شود، دیگر اثری از این موجود نخواهد بود.</p>
<p>تصویب و ممارست بر اجرای مصوبه توقف کلیه فعالیت‌های سدسازی اعم از مطالعاتی و اجرایی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه</p>	<p>در صورت به بهره‌برداری رسیدن سایر طرح‌های اجرایی و مطالعاتی، بیش از ۹۰ درصد منابع آب حوضه مهار خواهد شد و حجم آب دریاچه ارومیه به شدت کاهش خواهد یافت و رو به زوال خواهد رفت.</p>
<p>تشکیل کارگروه ملی سازگاری با کم‌آبی و اخذ و تصویب برنامه سازگاری با کم‌آبی استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان با قید تأمین حقایق دریاچه ارومیه</p>	<p>ارتقای هماهنگی‌های بین‌بخشی تا همکاری لازم بین وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی در خصوص اصلاح مدیریت منابع آب و راندمان آب کشاورزی صورت گیرد.</p>
<p>اجرای طرح کاهش ۴۰ درصد از مصارف بخش کشاورزی از سدهای ملی حوضه آبریز دریاچه ارومیه</p>	<p>ایجاد شرایط بهینه بین طرح‌های توسعه منابع آب و حجم آب اکولوژیک دریاچه ارومیه، یا به عبارتی دیگر جلوگیری از احداث هر گونه طرح جدید و افزایش بهره‌وری طرح‌های سابق</p>
<p>تغییر اهداف طرح در دست اجرای انتقال آب از سد کانی‌سیب به حوضه آبریز دریاچه ارومیه به عنوان صرفاً انتقال به دریاچه ارومیه و تقویت اعتباری اجرای طرح انجام مطالعات تفصیلی بررسی انتقال آب از خزر به دریاچه ارومیه توسط کنسرسیومی از شرکت‌های مشاور داخلی و خارجی و دستیابی به نتیجه عدم امکان اختلاط کیفی منابع آب دو دریاچه</p>	<p>انتقال آب از حوضه‌های مجاور (سیروان و خزر) به حوضه دریاچه ارومیه</p>
<p>تأمین سالانه حدود ۱۰۰ میلیارد تومان اعتبار جهت اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب بخش کشاورزی در اجرای پروژه‌های شبکه‌های فرعی آبیاری و زهکشی، توسعه سامانه‌های نوین آبیاری، طرح‌های حوزه زراعت و باغبانی</p>	<p>افزایش بهره‌وری آب در بخش کشاورزی</p>
<p>راهکار «مطالعه و اجرای برنامه حفاظت اکولوژیک پارک ملی دریاچه ارومیه با اولویت منطقه جنوبی آن» جهت احیاء از طریق اجرای پروژه‌های اکولوژیکی در ۱۰۰۰ کیلومترمربع از جنوب شرقی دریاچه توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست</p>	<p>کاهش مساحت دریاچه به خصوص از ناحیه جنوبی آن جهت افزایش عمق و کاهش سطح تبخیر</p>
<p>«ارزیابی و امکان‌سنجی بهره‌برداری صنعتی از املاح دریاچه ارومیه با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی» اجرای مطالعات ارزیابی زیست‌محیطی برداشت املاح معدنی از بستر دریاچه ارومیه توسط سازمان زمین‌شناسی کشور</p>	<p>لایروبی نمک دریاچه در جهت افزایش عمق آن و کاهش تبخیر از دریاچه</p>

<p>انتقال آب به جزایر و تالاب‌های حاشیه دریاچه ارومیه و بازگشایی مسیر آبراهه‌های ورودی به تالاب‌های جنوبی پارک ملی دریاچه ارومیه</p>	<p>اعمال قانون در حریم پارک ملی ارومیه و سایر مناطق حفاظت شده و تالاب‌های حاشیه جنوبی دریاچه</p>
<p>طراحی و استقرار سامانه تصمیم‌یار مدیریت جامع (یکپارچه) حوضه آبریز دریاچه ارومیه</p>	<p>ضرورت رعایت چارچوب طرح مدیریت جامع اکوسیستم حوضه آبریز دریاچه ارومیه (موضوع بند (الف) ماده (۶۷) قانون برنامه چهارم)</p>
<p>جهش هفت برابری سطح اجرای توسعه سامانه‌های نوین آبیاری در حوضه آبریز دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ نسبت به دوره پیش از آن تصویب و به اجرا گذاشتن طرح الگوی کشت بهینه حوضه آبریز دریاچه ارومیه</p>	<p>تغییر الگوی کشت و اصلاح مدیریت زراعی در جهت افزایش بازده مصرف آب کشاورزی و استفاده از آبیاری تحت فشار در اراضی کشاورزی حوضه آبریز</p>
<p>راهکارهای: انتقال آب رودخانه‌ها به پیکره آبی دریاچه ارومیه شناسایی محدوده‌های اثرگذار بر آبدهی رودخانه‌های اصلی منتهی به دریاچه ارومیه و تقویت آن‌ها از طریق عملیات آبخیزداری و آبخوان‌داری به منظور افزایش حجم آب ورودی به دریاچه یاد شده. تعیین نیاز آبی زیست‌محیطی تالاب‌ها و رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه</p>	<p>تخصیص حقبه طبیعی پارک ملی دریاچه ارومیه (تأمین نیاز بیولوژیک) توسط وزارت نیرو</p>
<p>قرارگیری بند ۷ مصوبه شماره ۵۱۸۳۴/ت/۵۲۱۳۹-هـ مورخ ۱۳۹۴/۰۵/۰۱ هئیت وزیران بر ممنوعیت هرگونه عملیات منجر به افزایش برداشت از منابع آب حوضه اعم از ایجاد و بهسازی ایستگاه‌های پمپاژ، احداث آبنندان و سدهای معیشتی</p>	<p>تجدیدنظر در طرح‌های توسعه منابع آب و عدم احداث سازه‌های آبی جدید با توجه به بحران دریاچه</p>
<p>تشکیل ستاد احیای دریاچه ارومیه (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه) با عضویت ۷ وزیر، دو معاون رئیس‌جمهور و سه استاندار و ریاست معاون اول رئیس‌جمهور و اختیارات اصل ۱۳۸ قانون اساسی</p>	<p>اجرائی نمودن مدیریت یکپارچه حوضه آبریز دریاچه ارومیه (متشکل از دستگاه‌های اثرگذار بر دریاچه در سه استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان)</p>
<p>تدوین اسناد آمایش سرزمین استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان توسط سازمان برنامه و بودجه کشور با رویکرد احیای دریاچه ارومیه تدوین سند تخصیص منابع و مصارف حوضه آبریز دریاچه ارومیه توسط وزارت نیرو با رویکرد تأمین حقبه زیست‌محیطی دریاچه ارومیه</p>	<p>تدوین و اجرای برنامه آمایش سرزمین در حوضه آبریز پارک ملی دریاچه ارومیه</p>

✓ محور ششم: بررسی مأموریت‌های داخلی و خارجی مسئولین ستاد و هزینه‌های انجام شده و ضرورت این مأموریت‌ها

همان‌گونه که در بندهای قبلی اشاره شد، ستاد احیای دریاچه ارومیه عبارت از یک دستگاه یا نهاد شکل گرفته مستقل در نظام اداری کشور نبوده تا به تبع آن، پست‌های سازمانی مشمول دریافت احکام حقوقی دولتی با این عنوان در دولت شکل بگیرد. تنها حکم صادره با عنوان موضوع احیای دریاچه ارومیه طی مصوبه شماره ۴۹۵۰۳/۱۷۰۰۹۲ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۲ هیئت‌وزیران برای اینجانب بوده که بنا بر آن که عبارت ستاد احیای دریاچه ارومیه نیز فاقد هر گونه مرجعیت صدور احکام مأموریتی بوده، لذا طبیعتاً تاکنون هیچ‌گونه مأموریتی با چنین عنوانی در دولت صورت نگرفته است. در خصوص مأموریت‌های احتمالی دستگاه‌های اجرایی مسئول اجرای موضوعات مربوط به احیای دریاچه ارومیه نیز همان‌گونه که پیش‌تر بیان گردید، به دلیل مستقل بودن چارچوب‌های اداری و مالی هر یک از دستگاه‌ها از یکدیگر در مجموعه ستاد احیای دریاچه ارومیه، در صورت لزوم لازم است مراتب به طور مستقل از بالاترین مقام دستگاه اجرایی مربوطه استعلام گردد.

با ابراز این نکته که کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه (ستاد احیای دریاچه ارومیه)، هیچ‌گاه مدعی بی‌نقص بودن برنامه‌های تدوین شده نبوده و همواره پذیرای پیشنهادات و نظرات صاحب‌نظران جهت بهبود رویه‌های حاکم بوده و البته پاسخ‌گویی در پیشگاه مردم و نمایندگان محترم آنان را وظیفه قانونی خود می‌داند، معتقدم که مصروف نمودن انرژی مجلس شورای اسلامی در مسیری هدایت شده با هدف استمرار و ارتقای برنامه‌های موجود و تبلور تجارب منطقه‌ای در مقیاس ملی، به ویژه در مقطع حساس تدوین قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، منشأ برکاتی غیرقابل احصاء در حوزه چالش‌برانگیز و آینده‌سازی چون آب و محیط‌زیست خواهد بود. لکن مستند به دلایل مشروح این مکاتبه، خواستار رد موضوع تحقیق و تفحص به دلیل عدم رعایت شرایط صراحت در عنوان دستگاه اجرایی مربوطه (عدم تعیین دستگاه مخاطب در موضوع ستاد احیای دریاچه ارومیه) هستم.

با تشکر

عیسی کلانتری

دبیر کارگروه ملی و مجری طرح نجات دریاچه ارومیه

رونوشت:

- جناب آقای دکتر اسحاق جهانگیری، معاون اول محترم رئیس‌جمهور و ریاست کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه، جهت استحضار

پیوست ۲

جناب آقای دکتر سید جواد ساداتی نژاد

رئیس محترم کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست مجلس شورای اسلامی

موضوع: پاسخ به محورهای تحقیق و تفحص از ستاد احیای دریاچه ارومیه

با سلام و احترام؛

بازگشت به نامه شماره ۴۲۰۶۹ مورخ ۱۴۰۰/۰۸/۱۸ جنابعالی با موضوع «تحقیق و تفحص از ستاد احیای دریاچه ارومیه»، همانگونه که پیش از این طی نامه شماره ۱۴۰۰/۱۵۲/س مورخ ۱۴۰۰/۰۲/۰۸ عنوان گردید صراحتاً به عرض می‌رساند که اساساً و ماهیتاً هیچ‌گاه نهاد یا دستگاه مستقلاً تحت عنوان «ستاد احیای دریاچه ارومیه» یا هر عنوان دیگری به منظور راهبری، اجراء یا هر اقدام مستقلاً در رابطه با امر نجات دریاچه ارومیه در دوره مسئولیت دولت یازدهم و دوازدهم ایجاد نشده است. اتفاقاً بزرگ‌ترین افتخار دولت یازدهم و دوازدهم در امر احیای دریاچه ارومیه، رویکرد دولت در انتخاب شیوه مواجهه برای حل مسأله دریاچه ارومیه، بدون حتی تحمیل استخدام یک نفر کارمند جدید به بدنه دولت بوده است. در حقیقت، به استحضار جنابعالی و سایر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی می‌رساند، عبارت یا مفهوم «ستاد احیای دریاچه ارومیه» عبارت است از ۱۲ دستگاه اجرایی زیرمجموعه دولت که ذیل نظر معاون اول محترم رئیس‌جمهور و با هدف هماهنگی و پیروی از یک سیاست واحد که همانا به ثمر رساندن طرح ملی نجات دریاچه ارومیه بوده، شکل گرفته است. لذا مجدداً این ایراد بر اصل تحقیق و تفحص صورت گرفته به دلیل عدم دارابودن ویژگی «صراحت» در تعیین دستگاه مورد تحقیق وجود دارد و با این عنوان عملاً هیچ‌یک از دستگاه‌های مربوطه مورد خطاب طرح تحقیق و تفحص قرار نگرفته و طرح از ویژگی صراحت برخوردار نخواهد بود.

لکن بنا بر ادای تکلیف و انجام وظایف دبیرخانه‌ای کارگروه کمافی‌السابق و با امعان نظر به جایگاه مردمی-حاکمیتی مجلس شورای اسلامی و استواری مبنای جهت‌گیری کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه بر جلب مشارکت واقعی نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی به خصوص ۲۲ نماینده حوزه انتخابیه حوضه آبریز دریاچه ارومیه برای موفقیت این طرح و تحقق احیای کامل و پایدار دریاچه ارومیه تا سال ۱۴۰۶، موضوعات ۱۰گانه مطرح شده توسط نمایندگان محترم در تحقیق و تفحص صورت گرفته حاضر به شرح زیر پاسخ داده می‌شود:



۱- میزان هزینه‌کرد و انطباق نتایج با ارقام هزینه‌شده

اصولاً ستاد احیای دریاچه ارومیه یک نهاد یا دستگاه اجرایی دارای هویت مستقل از منظر سازمان اداری و استخدامی کشور یا دارای ردیف‌های اعتباری مندرج در قوانین بودجه سنواتی کشور از منظر سازمان برنامه و بودجه، نیست. در حقیقت، این ستاد، دربرگیرنده ۱۲ عضو حقوقی به شرح زیر است:

- سازمان برنامه و بودجه کشور
- سازمان حفاظت محیط‌زیست
- وزارت نیرو
- وزارت جهاد کشاورزی
- وزارت صنعت، معدن و تجارت
- وزارت کشور
- وزارت امور اقتصادی و دارایی
- وزارت اطلاعات
- وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح
- استانداری آذربایجان غربی
- استانداری آذربایجان شرقی
- استانداری کردستان

بنابراین اعتبارات لازم برای اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نیز به همین ترتیب در قالب یک ردیف اعتباری واحد، هزینه نشده و بسته به ارتباط موضوعی پروژه تعیین شده در جلسات ستاد (کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه)، اعتبار لازم در آن خصوص نیز به دستگاه اجرایی ذی‌ربط تعلق گرفته است. از سال ۱۳۹۳ تا پایان سال ۱۳۹۹، مجموعاً ۲۰۸۴۱ میلیارد ریال به موجب مصوبات سنواتی هیأت وزیران اعتبار برای احیای دریاچه ارومیه از محل اعتبارات موضوع ماده ۲۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت به دستگاه‌های مختلف جهت هزینه‌کرد واگذار شده که مشروح آن به تفکیک دستگاه اجرایی به شرح زیر است:

۱۳۸۵۰ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت نیرو؛ شامل:

- حوزه ستادی وزارت نیرو
- شرکت مدیریت منابع آب ایران
- شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران
- شرکت‌های آب منطقه‌ای آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان

- شرکت‌های آب و فاضلاب آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان

۵۹۳۷.۸ میلیارد ریال مجموع اعتبار پرداختی به دستگاه‌های تابعه وزارت جهاد کشاورزی؛ شامل:

- سازمان‌های جهاد کشاورزی آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان

- سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری

- معاونت‌های امور زراعت، امور باغبانی و برنامه‌ریزی وزارت جهاد کشاورزی

- سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی

۴۲۲.۲ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به سازمان حفاظت محیط‌زیست

۲۰۱.۳ میلیارد ریال اعتبار پرداختی به استانداری استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان به

جهت انجام تکالیف تعیین شده در حوزه اجرای راهکار اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخشی و جلب مشارکت عمومی در

خصوص احیای دریاچه ارومیه

۲۳۱.۷ میلیارد ریال اعتبار پرداختی طی یک موافقت‌نامه مستقل جهت انجام امور مربوط به دبیرخانه کارگروه

ملی نجات دریاچه ارومیه اعم پایش عملکرد دستگاه‌های اجرایی توسط دانشگاه‌های تبریز و ارومیه و انجام

مطالعات تکمیلی موردنیاز برای احیای دریاچه ارومیه به دانشگاه صنعتی شریف

۱۹۸ میلیارد ریال میزان اعتبار پرداختی به دو دستگاه اجرایی تابعه وزارت راه و شهرسازی، شامل سازمان

هواشناسی کشور برای تکمیل ایستگاه‌های هواشناسی موردنیاز در حوضه آبریز و شرکت توسعه زیرساخت‌های

حمل و نقل کشور برای آغاز عملیات اجرایی احداث آگذر دوم جاده میانگذر دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۹.

جدول ۱- توزیع سنواری-دستگاهی اعتبارات بند (م) ماده (۲۸) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات

مالی دولت

مقادیر اعتبارات پرداختی در هر سال (میلیارد ریال)								دستگاه ذیربط
کل	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۱۳۸۵۰.۱	۲۸۴۷.۲	۸۳۶.۹	۲۷۸۴.۶	۲۸۶۱.۷	۱۹۴۹	۱۳۷۸.۱	۱۱۹۲.۵	وزارت نیرو (ستاد و شرکت‌های تابعه)
۵۹۳۷.۸	۴۶۹	۱۲۳.۱	۱۹۶۳.۹	۶۲۲	۹۴۰	۱۳۳۱.۵	۴۸۸.۴	وزارت جهاد کشاورزی (ستاد، سازمان‌های تابعه استانی و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری)

۴۲۲.۲	۳۵	۱۵	۱۵۳	۳۷	۵	۱۰۱.۲	۷۶	سازمان حفاظت محیط‌زیست
۲۰۱.۳	۵	۱۲.۵	۲۳.۵	۳۰.۳	۲۰	۶۰	۵۰	وزارت کشور (استانداری‌های سه استان ذینفع)
۲۳۱.۷	۵	۱۰	۴۵	۵۶	۷۶	۲۵.۷	۱۴	دانشگاه صنعتی شریف
۱۹۸	۱۲۳.۵	۲.۵	۳۰	۳۲	۱۰	۰	۰	وزارت راه و شهرسازی (سازمان هواشناسی و شرکت توسعه زیرساخت)

همان‌گونه که طی تمامی ادوار پیشین، تمامی دستگاه‌های صدرالاشاره به موجب وظایف خود در قبال سایر منابع اعتباری در اختیار قرار گرفته برای انجام سایر امور، مکلف به پاسخگویی به نهادهای نظارتی و مجلس محترم شورای اسلامی بوده‌اند، طبیعتاً برای این بخش از اعتبارات نیز بدون وجود هر نوع حکم استثناء، در رابطه با عملکرد مالی و اجرایی خود پاسخ‌گو بوده و خواهند بود.

شایان ذکر است که علاوه بر موارد مشروح فوق، به واسطه آن‌که طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب به دریاچه ارومیه در زمره طرح‌های مهار رودخانه‌های مرزی کشور قرار گرفته، وزارت نیرو از محل اعتبارات تعیین شده با عنوان مهار رودخانه‌های مرزی نیز مجموعاً از سال ۱۳۹۳ تاکنون بالغ بر ۲۳۰۷۸ میلیارد ریال نیز برای اجرای این طرح به طور خاص از محل مذکور و سایر منابع اعتباری در اختیار هزینه کرده است.

۲- سهم دانشگاه‌ها و افراد مختلف در طرح‌های پژوهشی ارائه شده چگونه بوده است؟

طی ۸ سال گذشته ۱۶۳ قرارداد مطالعاتی با ۱۸ مرکز علمی داخلی و بین‌المللی و در ۷ سرفصل مطالعاتی منعقد شده است که این سرفصل‌ها، به انضمام مجریان مطالعاتی به شرح زیر می‌باشد:

۱. مطالعات پایگاه داده و مدیریت اطلاعات و داده‌ها: ۵ مطالعه توسط دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، شرکت مهندسی مشاور آرمان ژئوماتیک
۲. مطالعات مدیریت منابع آب: ۱۸ مطالعه توسط دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه صنعتی شریف، موسسه پژوهشی مهندسی راهبرد دانش‌پویا، IHE Delft، FAO، مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف، انجمن هیدرولیک ایران
۳. مطالعات اجتماعی و اقتصادی: ۲۵ مطالعه توسط FAO، پژوهشکده سیاستگذاری دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه صنعتی شریف

۴. مطالعات کشاورزی، زراعت و باغبانی: ۷۲ مطالعه توسط شرکت مهندسی مشاور یکم، دانشگاه ارومیه، دانشگاه تبریز، تعاونی مهندسی و نوآوری دانشگاه صنعتی شریف
۵. مطالعات اکولوژی: ۳ مطالعه توسط دانشگاه شهید بهشتی، پژوهشکده علوم زمین
۶. مطالعات سلامت و غبار: ۲۶ مطالعه توسط دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی تبریز، مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف
۷. مطالعات دریاچه ارومیه: ۱۴ مطالعه توسط پژوهشکده علوم زمین، دانشگاه‌های تربیت مدرس، مراغه، تبریز و ارومیه، پژوهشکده مکانیک شیراز، شرکت مهندسی مشاور دریا نقشه، مرکز سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف

۳- اثربخشی پروژه‌های اجرا شده تا چه میزان بوده است؟

در صورت ادامه روند افت تراز دریاچه ارومیه پس از سال ۱۳۹۳، حجم آب موجود در دریاچه ارومیه در تابستان سال ۱۳۹۶ به صفر می‌رسید. بنا بر نظر اعضای کمیته زمین‌شناسی ستاد احیای دریاچه ارومیه این امر به منزله از دست دادن کامل دریاچه ارومیه و عدم امکان احیای آن پس از بروز این فاجعه به دلیل انباشت رسوبات در بستر دریاچه ارومیه می‌شد. بنابراین اولین هدف‌گذاری احیای دریاچه ارومیه تثبیت دریاچه ارومیه با اجرای مجموعه‌ای از اقدامات ضرب‌العجل تعیین شده بود.

هدف این دوره، ساماندهی اقدامات زودبازده و ضربتی قابل برنامه‌ریزی با هدف جلوگیری از نابودی کامل دریاچه و تثبیت شرایط آن بوده است. در همین راستا، اقدامات زیر در دستور کار قرار گرفته‌اند:

- توقف کلیه سدهای در دست ساخت در حوضه آبریز دریاچه ارومیه
- نظارت دقیق بر برنامه مصارف ۱۲ سد بزرگ حوضه آبریز دریاچه ارومیه
- عدم تحویل آب مازاد ورودی به سدهای حوضه آبریز دریاچه ارومیه به بخش کشاورزی
- کنترل و نظارت شبانه‌روزی بر بیش از ۲۰۰ شق نهر سنتی بر روی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه با هدف ممانعت از ورود آب به انهار در فصول غیرزراعی
- طرح اتصال رودخانه‌های زرينه‌رود و سیمینه‌رود به طول ۲۵ کیلومتر به انضمام لایروبی رودخانه‌های حوضه آبریز به طول بالغ بر ۲۵۳ کیلومتر



خوشبختانه تراز دریاچه ارومیه در ۸ تیر سال ۱۳۹۶ در مقایسه با ۸ تیر سال ۱۳۹۳ نه تنها دچار افت ۱۲۰ سانتی متری (سه سال هر سال به میزان ۴۰ سانتی متر با توجه به تجربه دو دهه گذشته) نشد، بلکه ۱۵ سانتی متر هم بالاتر از تاریخ مشابه خود در سال ۱۳۹۳ قرار گرفت.

در دوره احیاء، با هدف انسجام فعالیت‌های در دست اقدام و به منظور رفع یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌های اصلی طرح یعنی جلوگیری از وقوع پدیده گرد و غبار در پهنه‌های خشک شده و بحرانی در معرض باد، هدف‌گذاری میانی «افزایش یک متری تراز دریاچه ارومیه» به عنوان شاخص بهداشت و سلامت انجام پذیرفت. مبنای این هدف‌گذاری، مطالعات مرکز تحقیقات سنجش از دور دانشگاه صنعتی شریف است که نشان داد با افزایش یک متری تراز دریاچه ارومیه، بیش از ۹۵ درصد از کانون‌های فوق بحرانی تولید غبار توسط آب پوشیده می‌شوند. در این دوره، حرکت به سمت احیای دریاچه ارومیه از طریق مجموعه‌ای از اقدامات سازه‌ای و غیرسازه‌ای در دستور کار قرار گرفت. این اقدامات عبارتند از:

✓ احداث تصفیه‌خانه‌های فاضلاب و انتقال پساب حاصل به سمت دریاچه ارومیه: یکی از

راهکارهای ۱۹ گانه طرح ملی نجات دریاچه ارومیه مطابق مصوبه شماره ۱۸۱۷۱ مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۲۸ کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه، انتقال پساب تصفیه‌خانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه به دریاچه است. وزارت نیرو از طریق احداث و تکمیل ۱۹ تصفیه‌خانه حوضه آبریز دریاچه ارومیه، علی‌الخصوص احداث مدول سوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر ارومیه به انضمام خط انتقال پساب به دریاچه (۵۱ میلیون متر مکعب) و فاز دوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر تبریز به انضمام خط انتقال پساب به دریاچه (۱۲۰ میلیون متر مکعب)، ضمن تکمیل تصفیه فاضلاب این دو شهر، سالانه ۱۷۱ میلیون متر مکعب پساب تصفیه‌شده به دریاچه ارومیه منتقل می‌شود. با احداث و تکمیل سایر تصفیه‌خانه‌های حوضه آبریز نیز سالانه ۱۳۰ میلیون متر مکعب پساب به دریاچه ارومیه منتقل خواهد شد.

✓ طرح‌های انتقال آب مازاد حوضه آبریز کلاس به دریاچه ارومیه: از حوضه آبریز کلاس دو طرح

انتقال آب به دریاچه ارومیه وجود دارد. طرح اول انتقال آب از سد کانی‌سیب به دریاچه ارومیه است که میزان آب انتقالی از طریق این طرح مطابق نقشه راه احیای دریاچه ارومیه برابر با ۶۲۳ میلیون متر مکعب است. اجزای این پروژه شامل احداث بند انحرافی بادین‌آباد (بطول ۱۰۰ متر و ارتفاع ۳/۵ متر و با هدف انتقال ۲۳۶ میلیون متر مکعب آب به مخزن سد کانی‌سیب) و ساختمان سد کانی‌سیب (با حجم مخزن ۲۳۰ میلیون متر مکعب)، انتقال توسط تونل کانی‌سیب (بطول ۳۵.۶ کیلومتر و به قطر ۵/۵ متر)، کانال انتقال آب از انتهای تونل تا رودخانه گدارچای (بطول ۱۱.۵ کیلومتر) و بهسازی رودخانه گدارچای (بطول ۱۶ کیلومتر) طراحی شده بود. عملیات

حفر تونل بصورت مکانیزه مجموعاً بطول ۳۳۴۰۵ متر و در دو جبهه کاری شامل پرتال خروجی واقع در محدوده شهرستان نقده از تاریخ ۱۳۹۴/۰۸/۱۵ و پرتال ورودی در محل احداث سد کانی‌سیب - پیرانشهر از تاریخ ۱۳۹۵/۰۶/۰۷ و بصورت دستی نیز در قسمت میانی بطول ۲۲۶۳ متر در دست اقدام قرار گرفت که در حال حاضر کمتر از ۵۰۰ متر از این تونل باقیمانده است.

دومین طرح انتقال آب نیز از سد سیلوه به دریاچه ارومیه سالانه ۹۵ میلیون متر مکعب از حبابه دریاچه ارومیه را تأمین می‌کند. آب انتقالی از این سد به حوضه آبریز دریاچه ارومیه، پس از عبور از کانال جلدیان وارد سد چپرآباد شده و در ادامه با عبور از رودخانه‌های کانی‌رش و گذار وارد دریاچه ارومیه می‌شود. با بهره‌برداری سد چپرآباد در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۹، آخرین حلقه این پروژه به اتمام رسیده و از سال آبی آتی از محل این سد آب مندرج در نقشه راه نجات دریاچه ارومیه به دریاچه می‌بایست منتقل شود.

✓ **اقدامات حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه:** بررسی‌های کارشناسی انجام شده در زمان آغاز به کار ستاد احیای دریاچه ارومیه درباره وضعیت رودخانه‌های ورودی به دریاچه، نشان‌دهنده شرایط نامساعد مسیر این رودخانه‌ها بوده است. با هدف بهبود شرایط رودخانه‌ها، مصوبات متعددی در هیأت محترم وزیران به تصویب رسید که ذیل یکی از این مصوبات (انتقال آب رودخانه‌ها به پیکره آبی دریاچه)، طرح لایروبی و مسیرگشایی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه برای رفع نابسامانی‌های موجود در مسیر رودخانه‌ها در دستور کار قرار گرفت. وزارت نیرو با لایروبی بیش از ۲۵۳ کیلومتر از رودخانه‌های حوضه آبریز و اجرای ۲۵ کیلومتر طرح اتصال زرينه‌رود به سیمینه‌رود، با بیش از ۲۰۵ برابر کردن میانگین ظرفیت آگذری این رودخانه‌ها، ورود آب به دریاچه ارومیه را تسهیل نموده و ضمن جلوگیری از خسارات احتمالی ناشی از رخداد سیلاب، هدایت آن‌ها به سمت دریاچه را در پی داشته است.

به جهت لایروبی و تأمین ظرفیت کانال‌ها و زهکش‌ها به منظور توزیع مناسب آب و هم‌چنین جمع‌آوری زهاب از سطح دشت‌ها، مرمت و بازسازی ساختمان کانال‌ها و تأسیسات شامل لاینینگ و بازسازی سازه‌های بتنی و تأسیسات آبی ساحل‌های شبکه‌ها، مرمت و بازسازی تجهیزات فلزی و هیدرومکانیکال دریچه‌ها و سازه‌های تنظیم و آبگیر شبکه‌های آبیاری و زهکشی پروژه‌های مرمت و بازسازی تأسیسات آبی در دست بهره‌برداری نیز توسط وزارت نیرو در شبکه‌های مهاباد، میاندوآب و نوروزلو انجام گرفت. ذیل پروژه‌های تکمیل و تجهیز شبکه‌های اندازه‌گیری آب سطحی و زیرزمینی نیز بیش از ۱۲۰ چاه پیزومتری، ۳۹ ایستگاه هیدرومتری و بالغ بر ۲۵۶ ابزار اندازه‌گیری در حوضه آبریز دریاچه ارومیه نصب و راه‌اندازی شده است.

در زمینه ممانعت از برداشت غیرمجاز از منابع آب سطحی، وزارت نیرو با ۶۰۰۰ مورد جلوگیری از برداشت غیر از مجاز از منابع آب سطحی (اعم از جمع‌آوری موتورپمپ، انسداد استخر زهکش، تصرف حریم بستر، شق نهر غیرمجاز در بستر و ...)، موجب گردیده ۸۰ میلیون مترمکعب آب به سهم دریاچه ارومیه افزوده شود. در زمینه احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی نیز ۵۱۴۷ حلقه چاه غیرمجاز حفر شده بعد از سال ۱۳۸۵ با تخلیه ۶۶.۱۹ میلیون مترمکعب در سال و ۱۸۰ حلقه چاه حفر شده قبل از ۱۳۸۵ با تخلیه ۲.۳ میلیون مترمکعب در سال مسدود شده است. مضاف بر آن از طریق جلوگیری از اضافه برداشت ۱۱۲۵ حلقه چاه مجاز با تخلیه سالانه ۲۹.۶ میلیون مترمکعب، نصب ۶۶۹۴ دستگاه کنتور هوشمند، صدور پروانه مصرف بهینه کشاورزی برای ۲۲۳۸ حلقه چاه و کاهش پروانه به میزان ۲۸.۸ میلیون مترمکعب و استقرار و فعالیت ۱۲۳ گروه گشت و بازرسی نسبت به ساماندهای برداشت از چاه‌های مجاز اقدام شده است.

با استناد به مصوبه کاهش ۴۰ درصد مصارف آب در بخش کشاورزی حوضه آبریز دریاچه ارومیه طی پنج سال (از سال آبی ۹۴-۱۳۹۳) و عنایت به این که سدهای حوضه یکی از منابع اصلی تأمین نیازهای کشاورزی حوضه می‌باشند، این طرح از سال ۹۴-۱۳۹۳ در سطح ۱۰ سد بزرگ حوضه آبریز دریاچه ارومیه عملیاتی شده که یکی از دقیق‌ترین اعمال نظارت بر مدیریت منابع و مصارف سدهای کشور در حوضه آبریز دریاچه ارومیه بوده و در سال آبی ۹۹-۱۳۹۸ با اعمال ۸ درصد پایانی، این مصوبه به صورت کامل اجرایی گردید. با این اقدام ۳۷۷ میلیون مترمکعبی سهم دریاچه ارومیه افزایش یافت. همزمان برنامه رهاسازی حقایب زیست‌محیطی دریاچه ارومیه از محل این سدها، در هر سال آبی و در فصول غیرزراعی انجام می‌شود. این مهم طی ۶ سال گذشته انجام شده و مجموعاً ۴.۹۵ میلیارد مترمکعب در سال‌های آبی گذشته از سدهای حوضه آبریز دریاچه ارومیه رهاسازی شده است.

✓ **اقدامات افزایش بهره‌وری مصرف آب و کاهش مصرف آب بخش کشاورزی (بهبکاشت):** وزارت جهاد کشاورزی روش‌های مختلفی را با رویکرد کاهش میزان مصرف آب در حوضه آبریز دریاچه ارومیه به منظور تأمین حقایب زیست‌محیطی لازم برای احیای دریاچه ارومیه، در نظر گرفته است. یکی از این پروژه‌ها، اجرای سیستم‌های نوین آبیاری است که ضمن اجرای آن، با توسعه سیستم‌های تحت فشار قطره‌ای و بارانی، آب مصرفی مورد نیاز برای آبیاری زمین‌های زراعی کاهش داده می‌شود. با اجرای بیش از ۵۳۰۰ سامانه آبیاری نوین (بارانی، قطره‌ای و کم‌فشار) در سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۳۹۸، سطح تحت پوشش این سامانه‌ها در محدوده سه استان آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی و کردستان را ۲۵۵۱۶ هکتار افزایش یافته است.

وضعیت دریاچه ارومیه و لزوم تأمین حقایب دریاچه از محل رودخانه‌های حوضه، همچنین نشت آب از

کانال‌های آبیاری شبکه‌های حوضه به دلیل فرسودگی موجب اجرای اقداماتی به سبب بهبود عملکرد مصرف آب و افزایش راندمان در حوضه شده است. بر همین اساس ساخت و ادامه اجرای شبکه‌های فرعی حوضه آبریز دریاچه ارومیه با ماهیت غیر توسعه‌ای به منظور بهبود عملکرد مصرف آب کشاورزی و افزایش راندمان از جمله مهمترین مصوبات طرح نجات دریاچه ارومیه به شمار می‌رود. ۴۷۴ کیلومتر انتقال آب با لوله و ۶۰۶۹ هکتار شبکه فرعی آبیاری و زهکشی در این زمینه موجب صرفه‌جویی ۱۱۲ میلیون مترمکعبی آب به نفع دریاچه ارومیه شده است.

معاونت زراعت جهاد کشاورزی یکی از متولیان اجرای پروژه‌های مختلف کاهش میزان آب مورد نیاز کشاورزی می‌باشد. در پروژه‌های این معاونت، تلاش بر آن است که استفاده از ارقام جدیدی از بذر گیاهان که نیاز به آبیاری کم‌تری دارند و در عین حال در مقابل کم‌آبی مقاوم‌تر هستند، ترویج و توسعه داده شوند. با اجرای طرح مدیریت جامع زراعت برای محصولاتی چون گندم، جو، علوفه، ذرت، سبزی و صیفی، حبوبات و چغندر قند، ۳۸.۲ میلیون مترمکعب آب برای احیای دریاچه ارومیه صرفه‌جویی شده است. در حوزه باغبانی نیز با انجام توسعه باغات رویشی از ۵۰ هکتار به ۱۵۰ هکتار، اصلاح و افزایش راندمان باغات (افزایش تولید از ۱۱۱۹ هزار تن به ۱۴۰۰ هزار تن)، توسعه ۳۵ هکتاری گلخانه‌ها، توسعه ۱۲۰ هکتاری گیاهان دارویی، زعفران و گل محمدی و جایگزینی باغات پرآب‌بر با گونه‌های کم‌آب‌بر (پسته، بادام و انگور) در سطح ۲۵۰۰ هکتار، ۸۲ میلیون مترمکعب به نفع دریاچه ارومیه صرفه‌جویی بدست آمده است.

✓ **اقدامات تثبیت کانون‌های تولید گرد و غبار:** با خشک شدن بخش‌هایی از بستر دریاچه ارومیه، صدها هزار هکتار از نواحی حاشیه‌ای دریاچه به شوره‌زار و یا بیابان ماسه‌ای تبدیل شده که می‌توانند با تبدیل شدن به کانون‌های ریزگرد، موجب ایجاد طوفان‌های گرد و غبار و احیاناً طوفان‌های نمکی شوند. برای مهار کانون‌های ریزگرد، اقداماتی از قبیل نهال‌کاری همراه با آبیاری و تولید نهال، بوته‌کاری همراه با آبیاری و تولید بوته در وسعت ۶۲۰۰ هکتار، احداث بادشکن غیرزنده به طول بیش از ۲۷۰ کیلومتر و آبیاری نهال‌کاری‌های سنواتی در وسعت بیش از ۱۰۸۷۰ هکتار توسط ادارات کل منابع طبیعی دو استان آذربایجان غربی و شرقی انجام گرفته است. در نتیجه این اقدامات و بررسی تصاویر ماهواره‌ای نشان می‌دهد که متأثر از اقدامات سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و نیز افزایش سطح دریاچه ارومیه، سطوح فوق‌بحرانی تولید گرد و غبار داخل پهنه پارک ملی دریاچه ارومیه از ۵۹۰۰۰ هکتار در سال ۱۳۹۳ با کاهش ۶۱ درصدی به ۲۳۰۰۰ هکتار رسیده، به نحوی که حداکثر تلفات خاک تجمعی از ۳۹ تن بر هکتار در سال ۱۳۹۳ به ۱۲ تن بر هکتار کاهش یافته و در نتیجه، بخش عمده‌ای از نگرانی‌های سلامت مردم و محصولات کشاورزی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه رفع

شده است.

۴- نتیجه طرح‌های تحقیقاتی انجام گرفته توسط پژوهشگران داخلی و خارجی چه بوده است؟ و میزان تأثیر آن طرح‌ها بر تصمیمات اجرایی چه اندازه بوده است؟

در وهله نخست به منظور تهیه راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه ضمن ایجاد کمیته‌های تخصصی شش‌گانه، ۲۰ کارگروه تخصصی، انجام مطالعات تطبیقی (بررسی راه‌کارهای اتخاذ شده جهت احیای دریاچه‌های مشابه در دنیا) و ایجاد شوراهای منطقه‌ای، با برگزاری ۹۸ جلسه متنوع کارشناسی و مدیریتی و بهره‌گیری از نظرات بیش از ۷۵۰ نفر از متخصصان داخلی و بین‌المللی در بازه زمانی ۱۳۶ روزه، راهکارها و نقشه راه طرح ملی نجات دریاچه ارومیه به دست آمد.

پس از شروع عملیات اجرایی نیز و در نتیجه انجام مطالعات پایگاه داده و مدیریت اطلاعات و داده سامانه اطلاعات مرتبط با حوضه آبریز دریاچه ارومیه به صورت مکان‌محور در پایگاه اینترنتی www.ulsdi.ir طراحی و ارائه شده است. مطالعات مدیریت منابع آب در وهله اول منجر به ارائه راهکارهای اولیه فنی احیای دریاچه ارومیه و تهیه نقشه راه این طرح گردید. مضاف بر آن مطالعه انجام گرفته در خصوص اثرات میانگذر دریاچه ارومیه بر وضعیت این دریاچه، منجر به آن شد تا به صورت علمی نقش این میانگذر در وضعیت بحرانی دریاچه ارومیه خارج و تأثیر آن در عدم گردش مناسب آب در دریاچه ثابت گردید و مقرر شد تا آبگذر دوم میانگذر به جهت بهبود این مهم انجام گیرد. با انجام مطالعات تبخیر از سطح دریاچه و نیز تبخیر و تعرق از پوشش گیاهی، میزان تلفات در حوضه آبریز دریاچه ارومیه تدقیق گردید.

مطالعات اجتماعی اقتصادی عمدتاً در زمینه معیشت پایدار ساکنان حاشیه دریاچه ارومیه تعریف و در نتیجه آن زنجیره ارزش محصولات کم‌آبر نظیر گیاهان دارویی و همچنین خدمات جایگزین کشاورزی با پتانسیل‌یابی روستاهای حوضه نظیر بومگردی ارائه گردید. در ادامه این مطالعات منجر به افتتاح خانه توسعه در شهر تکاب و همچنین اجرای طرح جامع گیاهان دارویی و توسعه کشت محصولات کم‌آبر دیگر نظیر گل محمدی گردید. مطالعات کشاورزی به جهت شناسایی وضعیت حال حاضر اراضی کشاورزی حوضه در مناطق مختلف جنوبی، غربی و شرقی توسط دو دانشگاه منطقه و شرکت مهندس مشاور یکم و در ادامه ارائه راهکارهای افزایش بهره‌وری مصرف آب در این بخش منجر به کاهش مصرف آب تدوین شد. در نتیجه این مطالعات "طرح جامع افزایش بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی" که اختصاراً «بهکاشت» نامیده می‌شود تهیه گردید و با هماهنگی وزارت جهاد کشاورزی مبنای سیاست‌گذاری و عمل در حوضه آبریز دریاچه ارومیه تا سال ۱۴۰۶ خواهد بود.

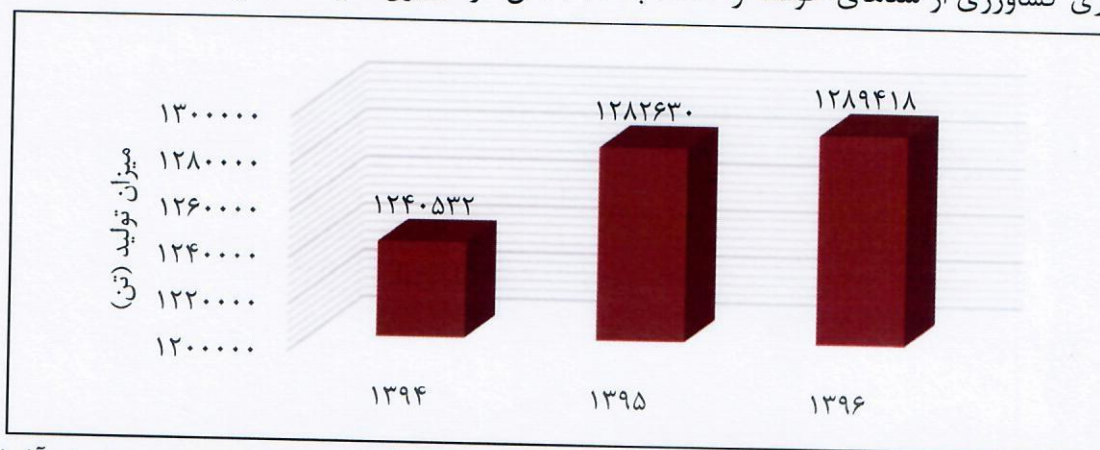
مطالعات اکولوژی نیز به منظور احیای اکولوژیک جنوب دریاچه تعریف گردید. مطالعات سلامت و غبار در وهله اول منجر به شناسایی کانون‌های فوق بحرانی تولید گردوغبار حاشیه دریاچه ارومیه شد و با استفاده از این اطلاعات اقدامات مرتبط با تثبیت کانون‌ها پایه‌ریزی گردید. در وهله دوم هدف از این مطالعات بررسی و آسیب‌شناسی اثرات خشک شدن دریاچه ارومیه بر سلامت مردم و حیوانات حاشیه دریاچه ارومیه بود که در نتیجه این مطالعات اهمیت احیای دریاچه ارومیه بیش از پیش نمایان گردید. آخرین دسته مطالعات انجام گرفته در خصوص دریاچه ارومیه به معنای بررسی وضعیت بستر آن و همچنین بررسی سناریوی انتقال آب از دریاچه وان به این دریاچه انجام شد. نتیجه این مطالعات نشان داد که ترکیب آب دریاچه ارومیه و وان به لحاظ شیمیایی مناسب است و باید اقدامات و مطالعات بعدی در این خصوص انجام گیرد. همچنین بررسی و داده‌برداری ۶ مرحله‌ای از بستر دریاچه ارومیه نشان داد که در اثر ورود آب به دریاچه ارومیه، این دریاچه عمق گرفته است و بر خلاف بعضی پیش‌بینی‌ها دریاچه ارومیه به پلایا تبدیل نشده است.

۵- میزان انطباق سیاست‌های اجرا شده با زیست‌بوم منطقه چه میزان بوده است؟

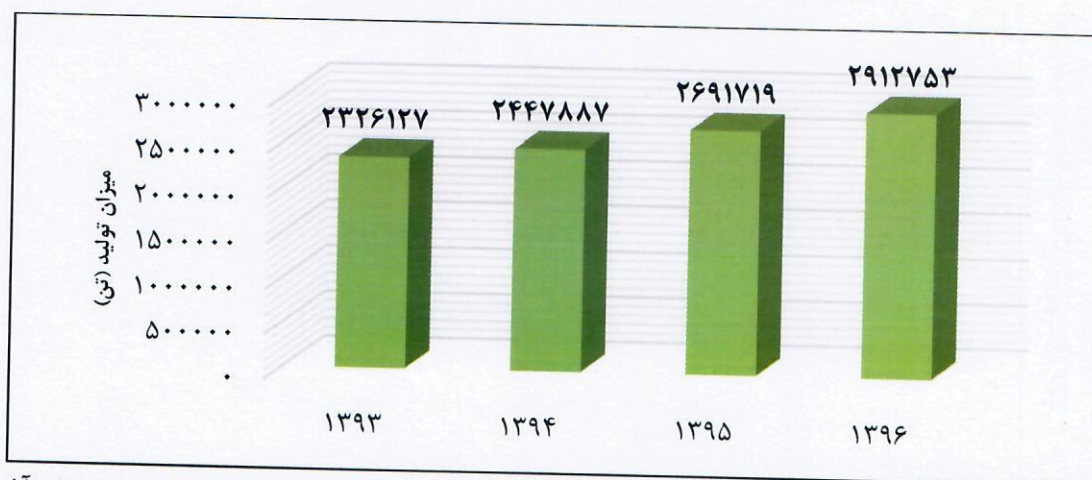
اهمیت اکولوژیکی دریاچه ارومیه را می‌توان در سه دسته اصلی تقسیم‌بندی کرد. اولین موضوع آب شور دریاچه ارومیه و فراهم آوردن محیط مناسبی برای رشد و نمو آرتمیا در آن است. اولین بار در سال ۱۲۷۸ آرتمیا در دریاچه ارومیه شناسایی شد و در سال ۱۳۶۸ آرتمیای دریاچه ارومیه به عنوان گونه ویژه به عنوان آرتمیای اورمیا نامگذاری گردید. موضوع دوم تالاب‌های شیرین حاشیه دریاچه ارومیه به ویژه در بخش جنوبی آن است که به لحاظ زیست‌محیطی برای تولید مثل پرندگان مهاجر علی‌الخصوص فلامینگوها حائز اهمیت ویژه می‌باشد. سومین دلیل اهمیت اکولوژیکی دریاچه ارومیه وجود جزایر متعدد در پهنه آبی این دریاچه است که پذیرای ۵۵۰ گونه گیاه، ۲۱۲ گونه پرنده، ۴۱ گونه خزنده، ۲۷ گونه پستاندار و سایر موجودات می‌باشد. بر این اساس هدف احیای دریاچه ارومیه تأمین شرایط رشد و نمو برای آرتمیا، با توجه به نقش آن در چرخه زیستی موجودات در این خطه بوده است که این شرایط در تراز اکولوژیک ۱۲۷۴.۱ متر، مساحت برابر با ۴۳۴۸ کیلومتر مربع و حجم آب ۱۴۵۷۶ میلیون متر مکعب تأمین می‌شود. مضاف بر این بر اساس مصوبات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۶ مطالعات تعیین میزان نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه و تالاب‌های اقماری آن نیز توسط سازمان حفاظت محیط زیست انجام گرفت.

۶- تأثیر سیاست‌ها و پروژه‌های اجرا شده بر معیشت مردم چه بوده است و میزان صیانت معیشتی از زندگی میلیون‌ها نفر از مردم منطقه بخصوص اقشار محروم و کشاورزان چه میزان بوده است؟

با توجه به اینکه کشاورزی منبع اصلی تأمین معیشت بخش عظیمی از ساکنان حوضه آبریز دریاچه ارومیه است، این دغدغه همواره وجود داشته که با کاهش تحویل آب به اراضی کشاورزی زندگی مردم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. اما تحقیقات اولیه نشان می‌داد که ناشی از اضافه آبیاری صورت گرفته در اراضی کشاورزی این منطقه، بعضاً کاهش تولید محصول وجود داشته است. بر این مبنا و با تکیه بر دانش متخصصین داخلی و همزمان با انجام اقدامات منجر به کاهش تلفات و افزایش راندمان مصرف آب، پس از اجرای مصوبه، افزایش تولید محصول در شهرهای داخل محدوده حوضه آبریز دریاچه ارومیه در استان آذربایجان غربی به وقوع پیوست. این موضوع با بررسی داده‌های ارائه شده توسط سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی هم در بخش محصولات باغی (شکل ۱) و هم در بخش محصولات زراعی (شکل ۲) مشاهده می‌شود. به عبارت دیگر مقدار تولید کشاورزی به رهاسازی کشاورزی از سدهای حوضه از ۴۲۲۶ به ۶۳۷۷ تن در میلیون متر مکعب رسیده است.



شکل ۱- روند تغییرات میزان تولید محصولات باغی در شهرستان‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه محدوده استان آذربایجان غربی (گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۶)



شکل ۲- روند تغییرات میزان تولید محصولات زراعی در شهرستان‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه محدوده استان آذربایجان غربی (گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان آذربایجان غربی، ۱۳۹۶)

مضاف بر این ذیل عنوان معیشت پایدار و اشتغال جایگزین نیز اقدامات گسترده در زمینه ایجاد اشتغال و معیشت و همچنین فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی انجام گرفته است که به عنوان نمونه می‌توان به برنامه جامع توسعه سطح زیر کشت گیاهان دارویی در ۲۹ پایلوت، احداث طرح خانه توسعه در شهرستان تکاب، توسعه کشت زعفران، پتانسیل‌یابی معیشت جایگزین در ۳۶ روستای استان آذربایجان غربی و برگزاری دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای کوتاه‌مدت کشاورزی به‌صورت رایگان با هدف کارآفرینی و توانمندسازی در بخش کشاورزی اشاره کرد.

۷- علت نیمه‌تمام گذاشتن برخی از پروژه‌های استان‌های مجاور دریاچه ارومیه و رهاشدگی آن‌ها در سال‌های اخیر چه بوده است؟ کدام پروژه‌ها و به چه دلایلی رهاشده‌اند؟ آیا مطالعات غلط بوده یا دلایلی دیگر داشته است؟

با بحرانی شدن وضعیت دریاچه ارومیه در ابتدای دهه حاضر یکی از سوالات مهم و کلیدی در سطح متخصصین و عامه مردم این بود که دلیل یا دلایل وقوع چنین شرایطی در این دریاچه چیست؟ به جهت پاسخ به این سؤال مطالعات متعددی تعریف و توسط اساتید دانشگاهی در داخل و خارج کشور انجام گرفته است که در میان تمامی این مطالعات به نکته اشاره شده و آن مصرف بیش از ظرفیت از منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه در نتیجه گسترش طرح‌ها و پروژه‌های توسعه منابع آب است. وضعیت مصارف حوضه نسبت به پتانسیل منابع آب تجدید پذیر حوضه گواه این مدعا است. مطابق سند تخصیص منابع آب حوضه آبریز دریاچه ارومیه (وزارت نیرو، ۱۳۹۶) و بر اساس داده‌های آماری ۲۰ ساله منتهی به سال آبی ۹۲-۱۳۹۱، پتانسیل منابع آب تجدیدپذیر حوضه برابر با ۷۱۳۶ میلیون متر مکعب است که از این مقدار ۵۲۸۹ میلیون متر مکعب معادل ۷۴ درصد در بخش‌های مختلف شرب، صنعت و کشاورزی مصرف می‌شود که بر مبنای شاخص توسعه پایدار، حوضه آبریز دریاچه ارومیه در شرایط بسیار پرخطر قرار می‌گیرد.

با تصویب طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۲، با همکاری و همفکری جمع کثیری از متخصصین و کارشناسان داخلی و بین‌المللی راهکارهای این طرح شناسایی و ۱۹ راهکار ابتدایی در جلسه کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۰۹ به تصویب رسید. با توجه به شرایط بحرانی حوضه آبریز دریاچه ارومیه به لحاظ نسبت مصارف به پتانسیل منابع آب تجدیدپذیر و با هدف عدم توسعه بیشتر در برداشت از منابع آب حوضه، یکی از این راهکارها مطابق بند ۱۱ تصویب‌نامه شماره ۱۸۱۷۱ مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۲۸، «توقف کلیه طرح‌های

سدسازی در دست مطالعه و اجرایی (به استثنای سدهای شهید مدنی و چراغ‌ویس) و طرح‌های شبکه‌های آبیاری و آبرسانی پایین‌دست در حوضه آبریز دریاچه ارومیه» بود. مطابق این مصوبه کلیه طرح‌های سدسازی بهره‌برداری نشده اعم از مطالعاتی و در دست مطالعه می‌بایست متوقف می‌شدند و تنها دو سد با شرایط خاص و بنا بر توجیهات ارائه شده توسط وزارت نیرو از این قانون مستثنی شدند. سد شهید مدنی با توجه به درصد پیشرفت فیزیکی مستثنی شد ولی در برنامه بهره‌برداری سد قید گردید که صرفاً به جهت انتقال آب به دریاچه ارومیه مورد استفاده قرار گیرد. دلیل استثنا قائل شدن برای سد چراغ‌ویس نیز نامناسب بودن آب شرب شهرستان سقز بود. با توجه به اینکه آب شرب شهر سقز از کیفیت مناسب برخوردار نبوده، عملیات اجرایی این سد صرفاً جهت تامین آب شرب این شهر ادامه یابد. بعلاوه با بهره‌برداری سد سقز امکان رهاسازی آب بیشتر از سد شهید کاظمی بوکان نیز فراهم خواهد شد.

۸- علت کم‌اثر بودن یا عدم اثربخشی بخشی از پروژه‌های مصوب ستاد احیای دریاچه ارومیه چه بوده است؟

همانگونه که پیش از این نیز بیان شد، کلیه راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در نتیجه مطالعات گسترده و فشرده انجام گرفته در سال ۱۳۹۲ با بهره‌گیری از نظرات جمع‌کثیری از متخصصین، اساتید دانشگاهی و کارشناسان حوزه آب، کشاورزی و محیط زیست استخراج شده است. مضاف بر این با تدبیر در نظر گرفته شده توسط کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه دو دانشگاه ارومیه و تبریز در حوضه آبریز دریاچه ارومیه به صورت مستقیم و بدون واسطه مسئولیت نظارت و پایش اجرای پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه را بر عهده داشتند. با این وجود نمی‌توان منکر شد که در اجرای پروژه‌ها و راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه نواقص و اشتباهاتی وجود داشته است و بر این اساس در طی ۸ سال گذشته دبیرخانه کارگروه پذیرای انتقادات و پیشنهادهای سازنده متخصصین بوده است.

۹- بررسی‌های مالی، زیست‌محیطی، اجرایی و پژوهشی مرتبط با ستاد احیای دریاچه ارومیه مورد مطالبه است.

همانگونه که در بند (۴) نیز عنوان گردید، راهکارهای طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در نتیجه خرد جمعی و بهره‌گیری از نظرات متخصصین و کارشناسان حوزه آب، محیط زیست و کشاورزی استخراج و در مورد هر راهکار گزارش‌های مرتبط با آن تهیه شده است. در این خصوص ضمن ارسال لیست تمامی گزارش‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در پیوست-۱، گزارش «خلاصه گزارش‌های ده‌گانه از قرارداد "تدوین نقشه راه و برنامه عملیاتی

احیای دریاچه ارومیه (با رویکرد زیست محیطی و توسعه پایدار)» در پیوست-۲ به حضور ارسال می‌گردد. لازم به ذکر است در صورت نیاز گزارش‌های درخواستی آن مجموعه از لیست گزارش‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه در اختیار قرار خواهد گرفت.

۱۰- تفاوت ارقام و مبالغ داده‌شده به طرح‌های مختلف و بررسی روایی آنها چه بوده است؟ تمام طرح‌ها، مبالغ و مجریان آنها مورد بررسی قرار گیرد.

در خصوص توزیع استانی و شهرستانی اعتبارات، همان‌گونه که مستحضرید، تحقق اهداف حوزه آب و محیط‌زیست به دور از مرزبندی‌های سیاسی و در چارچوب مرزهای حوزه آبریز امکان‌پذیر است. بر همین الگو، هیچ‌گاه امکان اعمال سلیقه‌های استانی و شهرستانی در توزیع اعتبارات متصور نبوده است. قاعدتاً در هر حوزه‌ای که نیاز به تقویت اعتباری بیشتری برای تسریع در تأمین نیاز زیست‌محیطی دریاچه ارومیه بوده، اعتبار بیش‌تری تعیین و پرداخت شده است.

همان‌گونه که پیش از این بارها و به انحاء مختلف حضور نمایندگان محترم استان به عنوان متأخرترین نمونه در نامه شماره ۹۹/۸۲۲/س مورخ ۱۳۹۹/۱۰/۲۱ حضور نماینده محترم مردم مهاباد در مجلس شورای اسلامی عنوان شده، کل اعتبارات تخصیص داده شده در طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از سال ۱۳۹۳ از محل اعتباری صندوق توسعه ملی (برای طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب) و ماده ۱۰ (قانون تنظیم مقررات مالی دولت) و ماده ۱۲ (قانون مدیریت بحران کشور) پرداختی به دستگاههای اجرایی ذیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مجموعاً ۴۳۲۶۹ میلیارد ریال است. از این مقدار طرح انتقال آب از سد کانی‌سیب ۲۳۰۷۸ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۴۹۹۴۰۸ میلیارد ریال، اجرای پروژه‌های حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۵۶۲۴ میلیارد ریال، احداث و تکمیل ۱۹ تصفیه‌خانه و انتقال پساب به دریاچه ارومیه ذیل کارفرمایی وزارت نیرو ۷۲۸۰۸ میلیارد ریال، اقدامات تثبیت کانون‌های بحرانی تولید گردوغبار ذیل کارفرمایی وزارت جهاد کشاورزی ۹۴۳۰ میلیارد ریال، اقدامات طرح حفاظت از احیای تالابها ذیل کارفرمایی سازمان حفاظت محیط زیست ۳۶۷۰۲ میلیارد ریال، اقدامات فرهنگی-اجتماعی ذیل دو استانداری استان آذربایجان شرقی و غربی ۲۰۱۰۳ میلیارد ریال و سایر هزینه‌ها به شرح جدول ۲ هزینه شده است. تمامی این اعتبارات ذیل نظر دستگاه‌های نظارتی اعم از سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات و سایر دستگاه‌های نظارتی تصویب، ابلاغ، تخصیص و هزینه شده است.

جدول ۲- تفکیک کل اعتبارات پرداختی به پروژه‌ها و دستگاههای اجرایی واقع در حوزه آبریز دریاچه ارومیه (میلیارد ریال)

عنوان پروژه	دستگاه کارفرمایی	مجموع اعتبارات پرداختی (درصد)
انتقال آب از سد کانی سیب	وزارت نیرو (شرکت توسعه منابع آب و نیروی ایران)	۲۳۰۷۸ (۵۳.۳٪)
اجرای پروژه های افزایش بهره‌وری مصرف آب	وزارت جهاد کشاورزی (سازمان های جهاد کشاورزی)	۴۹۹۴.۸ (۱۱.۵٪)
اجرای پروژه های حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب	وزارت نیرو (شرکت های آب منطقه‌ای)	۵۶۲۴ (۱۳٪)
طرح احداث ۱۹ تصفیه خانه و انتقال پساب حاصل به دریاچه ارومیه	وزارت نیرو (شرکت های آب و فاضلاب)	۷۲۸۰.۸ (۱۶.۸٪)
اقدامات تثبیت کانون های تولید گردوغبار	وزارت جهاد کشاورزی (ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری)	۹۴۳ (۲.۲٪)
اقدامات فرهنگی اجتماعی	استانداری آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی	۲۰۱.۳ (۰.۵٪)
اقدامات طرح حفاظت از احیای تالابها	سازمان حفاظت محیط زیست	۴۲۲.۲ (۱٪)
هزینه‌های جاری و مطالعاتی دبیرخانه ستاد احیای دریاچه ارومیه	دانشگاه صنعتی شریف	۲۳۱.۷ (۰.۵۳٪)
مطالعه طرح انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه و مطالعات تکمیلی	وزارت نیرو	۲۵۹.۳ (۰.۶٪)
احداث، تجهیز و تکمیل سامانه پایش هواشناسی و مشارکت در احداث آبگذرهای دریاچه ارومیه	وزارت راه و شهرسازی	۱۹۸
مجموع		۴۳۲۶۹

در خصوص ابهام مطرح در شیوه تخصیص اعتبار به پروژه‌های مختلف لازم برای احیای دریاچه ارومیه، لازم می‌داند به استحضار برساند که شیوه تأمین اعتبار پروژه‌های طرح ملی نجات دریاچه ارومیه فارغ از رویکرد تسهیم اعتبارات و صرفاً از طریق اخذ پروژه‌های پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی استانی حوضه و بررسی و ارزیابی با همکاری کارشناسان سازمان برنامه و بودجه کل کشور و بر مبنای اصل ضرورت‌ها و اولویت‌های منجر به تأمین بیش‌تر حقایق دریاچه ارومیه از طریق اجرای پروژه‌های با نیاز مالی کم‌تر صورت می‌گیرد. البته که از این رهگذر از مجموع اعتبارات طی ۷ سال گذشته، سهم استان آذربایجان شرقی ۱۹ درصد، استان آذربایجان غربی ۷۷ درصد، استان کردستان ۳ درصد بوده و ۱ درصد نیز به حوزه ستادی دستگاه‌ها تخصیص داده شده است.



جدول ۳- میزان اعتبارات پرداختی به پروژه‌های ذیل طرح ملی نجات دریاچه ارومیه از محل اعتبارات موضوع جزء (م) ماده ۲۸ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (میلیارد ریال)

برنامه/طرح	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	مجموع
تکمیل تصفیه‌خانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	۲۱۰۰	۸۰۶.۹	۷۶۶.۰	۷۱۶.۰	۱۰۹۳.۰	۴۵۳.۵	۱۰۶۰.۰	۵۱۰۵.۴
انتقال پساب تصفیه‌خانه‌های تبریز و ارومیه به دریاچه ارومیه	۸۴.۰	۱۲۱.۴	۵۰۰.۰	۴۳۵.۰	۴۳۰.۰	۵۵.۰	۵۵۰.۰	۲۱۷۵.۴
ساماندهی و لایروبی رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	۳۴۴.۳	۸۹.۲	۵۵.۰	۴۱۵.۰	۳۷۷.۶	۱۰۷.۵	۲۳۰.۰	۱۶۱۸.۶
مطالعه و اجرای شبکه فرعی آبیاری و زهکشی	۴۱.۲	۳۴۲.۰	۳۸۰.۰	۱۶۸.۰	۸۵۱.۴	-	۳۶۵.۰	۲۱۴۷.۶
سردهنه‌سازی انهار منشعب از رودخانه‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	۵۳.۰	۲۸۶.۰	۲۱۰.۴	۶۷.۵	۱۸۰.۰	۷۹۶.۹
مرمت و بازسازی تأسیسات آبی در دست بهره‌برداری	۷۴.۰	۴۶.۵	-	۲۹۵.۰	۲۱۴.۱	۲۲.۵	۵۸.۲	۷۱۰.۳
تکمیل و تجهیز شبکه اندازه‌گیری آب‌های سطحی و زیرزمینی	-	۷۵.۶	-	۲۵۱.۰	۱۸۲.۵	۵۷.۵	۳۴.۰	۶۰۰.۶
تهیه و اجرای طرح مقابله با بیابان‌زایی	۱۵۰.۰	۱۱۶.۰	۱۸۲.۰	۱۹۱.۰	۳۰۴.۰	۰.۰	۰.۰	۹۴۳
اجرای طرح جامع زراعت حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	۵.۰	۸۰.۰	۱۴۸.۰	۳۵۶.۱	۷۱.۱	۴۲.۰	۷۰۲.۲
اجرای طرح جامع باغبانی حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	-	-	۱۴۲.۵	۴۲.۰	۳۲.۰	۲۱۶.۵
اجرای طرح جامع ترویج حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	-	۲۵.۰	۲۵.۰	۷۵.۰	-	۲۰.۰	۱۴۵
کمک‌های اعتباری به اجرای طرح‌های توسعه روش‌های آبیاری نوین	-	۳۶۹.۳	-	-	-	-	-	۳۶۹.۳
ساختمان سد چراغ‌ویس	۲۱۴.۳	۱۰۱.۸	۳۱۰.۰	۷۸.۰	۶۰.۰	-	-	۷۶۴.۱
مرمت و بازسازی سد ساروق	-	-	-	۱۲.۰	۱۵.۰	-	-	۲۷
کمک‌های اعتباری به اجرای طرح‌های انتقال آب با لوله	۸۰.۰	۳۷۸.۱	۱۱۰.۰	-	-	۱۰.۰	۱۰.۰	۵۸۸.۱
انجام مطالعات دشت زرینه‌رود	۵.۰	-	-	۱۴.۰	-	-	-	۱۹
کمک اعتباری جهت تکمیل عملیات ساختمانی شبکه قلعه‌چای	-	-	-	۷۸.۰	۵۰.۰	۱۰.۰	۲۰.۰	۱۵۸
کمک‌های فنی و اعتباری شبکه‌های فرعی آبیاری	-	-	-	-	-	۲۵.۹	۳۵.۰	۶۰.۹



برنامه/ طرح	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	مجموع
حوضه های آبریز کشور (تأمین سهم بهره برداران) مطالبات دشت رحیم خان								
مطالعه راهکارهای اجرایی نمودن مصوبه کاهش ۴۰ درصدی مصرف آب در بخش کشاورزی	۱۴۰	۴۰۷	۲۶۰	۲۸۰	۲۴۰	۱۰۰	۵۰	۱۱۱۰۷
کمک اعتباری جهت تکمیل عملیات ساختمانی سد چپرآباد	-	-	۱۵۰۰	۸۰۰	-	-	-	۲۳۰
مطالعه و اجرای طرح تعادل بخشی آب های زیرزمینی	۲۲۸۰۷	۸۵۰۳	۳۵۰	۶۰۷	۱۴۲۰۱	۳۷۰۵	۱۰۰	۵۹۹۰۳
اطلاع رسانی، آگاهی بخشی و جلب مشارکت عمومی	۵۰۰	۶۰۰	۲۰۰	۳۰۳	۲۳۰۵	۱۲۰۵	۵۰	۲۰۱۰۳
تهیه نقشه کاداستر اراضی کشاورزی حوضه آبریز دریاچه ارومیه	۱۸۴۰۹	۱۱۳۰	۱۶۳۰	۹۰۰	۲۳۴۰۸	-	-	۷۸۵۰۷
ارزیابی و امکان سنجی بهره برداری صنعتی از املاح دریاچه ارومیه با رعایت ملاحظات زیست محیطی	۱۱۰	۱۲۰۷	-	-	-	-	-	۲۳۰۷
مطالعه و بررسی اثرات جاده میان گذر شهید کلاتری بر اکوسیستم دریاچه ارومیه و ارائه راهکارهای اصلاحی	۶۵۰	۸۸۰۵	۵۰	۳۷۰	۱۲۳۰	۱۵۰	۱۰	۳۴۳۰۵
انجام مطالعات زیست محیطی و حفاظت محیط زیست دریاچه ارومیه								
مطالعه طرح انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه	۱۶۰	۱۶۰۲	-	۲۰۰	۱۰۰	-	-	۶۲۰۲
مطالعه و طراحی طرح نجات دریاچه ارومیه	-	-	۸۰۰	۱۰۱۰	۳۰۰	-	۲۵۰	۲۳۶
نظارت و پایش طرح های مصوب ستاد احیای دریاچه ارومیه	-	۳۲۰۱	-	۲۰۰	-	-	-	۵۲۰۱
انجام مطالعات تکمیلی در راستای حل مشکلات دریاچه ارومیه	-	۱۸۰	۵۰۰	۲۸۰	۲۱۰	-	-	۱۱۷
بارورسازی ابرها در حوضه آبریز دریاچه ارومیه	-	۳۰۱	-	-	-	-	-	۳۰۱
احداث، تجهیز و تکمیل سامانه پایش هواشناسی	-	-	۱۰۰	۳۲۰	۳۰۰	۲۰۵	۲۳۰۵	۹۸

برنامه/ طرح	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۹	مجموع
مطالعه عملیات کاهش تبخیر از سطح دریاچه	۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۳
توسعه کشت گیاهان شورورز (هالوفیت) با تأکید بر گیاه سالیکورنیا	۲۴	۸۰۶۶	-	-	-	-	-	۳۲۰۶۶
آبرسانی به شهر سقز از سد چراغویس	۱۶۰۲۵	-	-	-	-	-	-	۱۶۰۲۵
تبدیل کشت چغندر قند زیر حوضه زرینرود به کشت گندم و جو آبی و پرداخت خسارت ناشی از مابه‌التفاوت	۸۰۳۵	-	-	-	-	-	-	۸۰۳۵
تجهیز نقاط مصرف به ابزار اندازه گیری	-	-	-	-	-	-	۲۰۰	۲۰۰
انتقال آب از رودخانه زاب به حوزه دریاچه ارومیه	-	-	-	-	-	-	۶۵۰	۶۵۰
مشارکت در احداث آبگذرهای دریاچه ارومیه	-	-	-	-	-	-	۱۰۰	۱۰۰
مجموع	۱۸۴۰۰۹	۲۸۹۶۰۵	۳۰۰۰۰	۳۶۳۹۰	۵۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۳۴۸۴۰۷	۲۰۸۴۱۰۲

در پایان با ابراز این نکته که کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه (ستاد احیای دریاچه ارومیه)، هیچ‌گاه مدعی بی‌نقص بودن برنامه‌های تدوین شده نبوده و همواره پذیرای پیشنهادات و نظرات صاحب‌نظران جهت بهبود رویه‌های حاکم بوده و البته پاسخ‌گویی در پیشگاه مردم و نمایندگان محترم آنان را وظیفه قانونی خود می‌داند، معتقدم که مصروف نمودن انرژی مجلس شورای اسلامی در مسیری هدایت شده با هدف استمرار و ارتقای برنامه‌های موجود و تبلور تجارب منطقه‌ای در مقیاس ملی، به ویژه در مقطع حساس تدوین قانون برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، منشأ برکاتی غیرقابل احصاء در حوزه چالش‌برانگیز و آینده‌سازی چون آب و محیط‌زیست خواهد بود.

با تشکر

عیسی کلانتری

دبیر کارگروه ملی و مجری طرح نجات دریاچه ارومیه

پیوست ۳

حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای محمد باقری بنابی، نماینده محترم مردم شریف بناب در مجلس شورای اسلامی

جناب آقای احمد علیرضا بیگی، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای دکتر مسعود پزشکیان، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای وحید جلالزاده، نماینده محترم مردم شریف ارومیه در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای انور حبیبزاده بوکانی، نماینده محترم مردم شریف بوکان در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای روحاله حضرت پور طلائی، نماینده محترم مردم شریف ارومیه در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای یوسف داوودی، نماینده محترم مردم شریف سراب در مجلس شورای اسلامی
حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای سید سلمان ذاکر، نماینده محترم مردم شریف ارومیه در مجلس شورای اسلامی

جناب آقای یعقوب رضازاده، نماینده محترم مردم شریف سلماس در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای علی زنجانی حسنلوئی، نماینده محترم مردم شریف نقده و اشنویه در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای علی علیرزاده، نماینده محترم مردم شریف مراغه و عجبشیر در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای مهدی عیسیزاده، نماینده محترم مردم شریف میاندوآب در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای دکتر محمدحسین فرهنگی، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو و ناظر هیأت رئیسه مجلس شورای اسلامی

جناب آقای روحاله متفکر آزاد، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو و دبیر هیأت رئیسه مجلس شورای اسلامی

جناب آقای احمد محرمزاده، نماینده محترم مردم شریف اهر و هریس در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای دکتر علیرضا منادی، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای سید علی موسوی، نماینده محترم مردم شریف ملکان در مجلس شورای اسلامی
حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای سید محمدرضا میرتاجالدینی، نماینده محترم مردم شریف تبریز، آذرشهر و اسکو در مجلس شورای اسلامی

جناب آقای حسن همّتی، نماینده محترم مردم شریف شاهین دژ و تکاب در مجلس شورای اسلامی
جناب آقای دکتر ذبیحاله اعظمی ساردویی؛ نماینده محترم مردم شریف جیرفت و عنبرآباد در مجلس شورای اسلامی
اسلامی و عضو هیئت رئیسه کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیطزیست
جناب آقای پرویز اوسطی؛ نماینده محترم مردم شریف دهگلان و قروه در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیطزیست

جناب آقای عبدالله ایزدپناه؛ نماینده محترم مردم شریف ایذه و باغملک در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای امیرقلی جعفری بروجنی؛ نماینده محترم مردم شریف بروجن در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای عباس جهانگیرزاده؛ نماینده محترم مردم شریف پارس‌آباد در مجلس شورای اسلامی و عضو هیئت رئیسه کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای امان‌اله حسین‌پور؛ نماینده محترم مردم شریف اسفراین در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای جعفر راستی؛ نماینده محترم مردم شریف شبستر در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای دکتر محمد رشیدی؛ نماینده محترم مردم شریف کرمانشاه در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

سرکار خانم سمیه رفیعی؛ نماینده محترم مردم شریف اسلام‌شهر، تهران، ری و شمیرانات در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای منصورعلی زارعی کیایی؛ نماینده محترم مردم شریف ساری در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای محمد سبزی؛ نماینده محترم مردم شریف زرننده و ساوه در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای معین‌الدین سعیدی؛ نماینده محترم مردم شریف چابهار در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای سید صادق طباطبایی نژاد؛ نماینده محترم مردم شریف اردستان در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای علیرضا عباسی، نماینده محترم مردم شریف کرج، اشتهارد، فردیس در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای دکتر محمدجواد عسکری؛ نماینده محترم مردم شریف داراب و زرین‌دشت در مجلس شورای اسلامی و رئیس کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای بهزاد علیزاده، نماینده محترم مردم شریف ایلام، آبدانان، دره شهر و دهلران در مجلس شورای اسلامی و عضو هیئت رئیسه کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست

جناب آقای دکتر علی اکبر علیزاده برمی؛ نماینده محترم مردم شریف دامغان در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

جناب آقای جلال محمودزاده؛ نماینده محترم مردم شریف مهاباد در مجلس شورای اسلامی و عضو هیئت رئیسه کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

جناب آقای علیرضا نظری؛ نماینده محترم مردم شریف خمین در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای محمدتقی نقدعلی؛ نماینده محترم مردم شریف خمینی شهر در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

جناب آقای رحمت اله نوروزی؛ نماینده محترم مردم شریف علی آباد کتول در مجلس شورای اسلامی و عضو هیئت رئیسه کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

جناب آقای دکتر غلامرضا نوری قزلجه؛ نماینده محترم مردم شریف بستان آباد در مجلس شورای اسلامی و عضو کمیسیون کشاورزی، آب، منابع طبیعی و محیط زیست

موضوع: گزارش وضعیت دریاچه ارومیه و اقدامات طرح ملی نجات دریاچه ارومیه

با سلام و احترام؛

همانگونه که مستحضرید طرح ملی نجات دریاچه ارومیه بنا به پاسخ به خواست عمومی و آسیب شناسی های زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی انجام گرفته در سال ۱۳۹۲ به تصویب رسید و ضمن تشکیل کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه متشکل از ۷ وزیر، ۲ معاون رئیس جمهور و ۳ استاندار حوضه آبریز دریاچه ارومیه، مأمور به اجرا، نظارت و پایش راهکارهای ۲۷گانه این طرح با هدف غایی تأمین نیاز زیست محیطی سالانه دریاچه ارومیه به میزان ۳۴۲۶ میلیون متر مکعب گردید. طی ۸ سال گذشته با همکاری، همفکری و تدبیر کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه مجموعاً ۶۰۱۰۶ میلیارد ریال اعتبار در این طرح ملی هزینه شده است که گزارش عملکرد این اعتبارات به شرح زیر ارائه می گردد:

۱. طرح انتقال آب از سد کانی سب به دریاچه ارومیه: این طرح انتقال آب به عنوان پروژه های ماندگار دولت، ذیل پروژه های مهار آب های مرزی خروجی از کشور، با موافقت مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در سال ۱۳۹۳ و تأمین اعتبار از محل صندوق توسعه ملی کشور در دستور کار قرار گرفت و مقرر شد سالانه ۶۲۳ میلیون متر مکعب آب به دریاچه ارومیه منتقل نماید. طی ۸ سال گذشته مجموعاً ۲۸۵۲۴ میلیارد ریال به طرح پرداخت شده و بنا به گزارش وزارت نیرو در تیر ماه سال ۱۴۰۰، این پروژه ۹۴ درصد

پیشرفت فیزیکی داشته که به دلیل عدم پیشرفت مناسب در یک سال گذشته بهره‌برداری آن تاکنون محقق نشده است.

۲. طرح انتقال آب سد سیلوه به دریاچه ارومیه: این طرح نیز به مانند طرح انتقال آب سد کانی‌سیب به دریاچه ارومیه، ذیل طرح‌های مهار آبهای مرزی خروجی از کشور است که مجموعاً از محل صندوق توسعه ملی کشور ۴۹۹۷ میلیارد ریال به این پروژه پرداخت شده و مقرر است سالانه ۹۵ میلیون متر مکعب آب به دریاچه ارومیه منتقل کند. بنا به گزارش وزارت نیرو تمامی اجزای این پروژه رسماً افتتاح شده است (متأخرترین سد چپرآباد در خرداد ۱۳۹۹)، لکن بهره‌برداری این پروژه تاکنون انجام نگرفته است.

۳. طرح تکمیل تصفیه‌خانه‌های فاضلاب حوضه آبریز دریاچه ارومیه و انتقال به دریاچه ارومیه: بنا بر توافق انجام گرفته در سال ۱۳۹۴ با شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور مقرر شد پساب تمامی تصفیه‌خانه‌های فاضلاب حوضه آبریز دریاچه ارومیه به میزان سرجمع ۳۰۰ میلیون متر مکعب به دریاچه ارومیه منتقل گردد. در این زمینه با توجه به اهمیت بهداشتی و وسعت تصفیه‌خانه‌های فاضلاب شهر ارومیه و تبریز، تکمیل این دو پروژه و خطوط انتقال پساب در دستور کار شرکت‌های آب و فاضلاب استان‌های آذربایجان شرقی و آذربایجان غربی قرار گرفت تا مجموعاً ۱۷۶ میلیون متر مکعب از نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه را تأمین نماید. علیرغم پرداخت ۸۱۷۱ میلیارد ریال اعتبار به این پروژه‌ها و پیشرفت فیزیکی به ترتیب ۸۷ و ۹۶ درصد بخش مایع مدول دوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر تبریز و مدول سوم تصفیه‌خانه فاضلاب شهر ارومیه در تیر ماه سال ۱۴۰۰، از آن زمان تاکنون نیز این دو پروژه به بهره‌برداری نرسیده‌اند. ماحصل جمع‌بندی بندهای فوق این خواهد بود که ۶۸ درصد از اعتبارات پرداختی تحت عنوان طرح ملی نجات دریاچه ارومیه (۴۰۸۷۲ میلیارد ریال) برای اجرای چهار پروژه‌ای هزینه شده است که با وجود درصدهای پیشرفت بالای ۹۰ درصد در پایان تیرماه ۱۴۰۰، طی یکسال گذشته راكد مانده و همچنان به بهره‌برداری نرسیده‌اند.

۴. اقدامات تثبیت کانون‌های بحرانی تولید گردوغبار حاشیه دریاچه ارومیه: بنا به مخاطرات ناشی از خشک شدن بستر دریاچه ارومیه و وقوع طوفان‌های گردوغبار برای ساکنان حاشیه دریاچه ارومیه، تثبیت کانون‌های بحرانی این حوضه در دستور کار کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه قرار گرفت. پرداخت ۱۱۷۹ میلیارد ریال و انجام عملیات اجرایی در وسعت ۲۳۲۰۰ هکتار در حوضه آبریز دریاچه ارومیه در این پروژه‌ها منجر شد تا سطح مناطق فوق‌بحرانی تولید غبار در این حوضه از ۵۹۰۰۰ هکتار به ۲۳۰۰۰ هکتار معادل ۶۱ درصد کاهش یابد.

۵. پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب و حفاظت و بهره‌برداری منابع آب حوضه: بنا به اجماع نظر تمامی

کارشناسان و متخصصین حوزه آب، کشاورزی و محیط زیست، توسعه کشاورزی و افزایش مصرف آب مهمترین عامل وقوع بحران و خشکی دریاچه ارومیه بوده است. در این خصوص از سال ۱۳۹۳ ضمن تصویب ممنوعیت توسعه کشاورزی و افزایش هرگونه برداشت از منابع آب حوضه، اقدامات اجرایی و مطالعات گسترده جهت افزایش بهره‌وری و کاهش بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی در دستور کار وزارت نیرو (پروژه‌های حفاظت و بهره‌برداری منابع آب) و وزارت جهاد کشاورزی (پروژه‌های افزایش بهره‌وری مصرف آب بخش کشاورزی) قرار گرفت. در این خصوص با پرداخت ۸۵۰۴ میلیارد ریال به وزارت نیرو و ۷۶۲۵ میلیارد ریال به وزارت جهاد کشاورزی، ۳۷۷ میلیون متر مکعب از مصارف کشاورزی از محل سدهای ملی حوضه آبریز کاهش یافته است. با انجام مطالعات تکمیلی توسط اساتید، مشاورین و کارشناسان داخلی (دانشگاه ارومیه، دانشگاه تبریز، مهندسی مشاور یکم و ...) و بین‌المللی و بر پایه پیش‌نیازهای سازه‌ای تأمین شده طی ۸ سال گذشته، برنامه جامع «افزایش بهره‌وری و کاهش مصرف آب کشاورزی (بهباشت)» تدوین شده و با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی ذیربط طی یک برنامه ۵ ساله، مقرر است ۶۱۱ میلیون متر مکعب دیگر از مصارف بخش کشاورزی کاسته و به دریاچه ارومیه اختصاص یابد.

۶. سایر منابع اعتباری پرداخت شده به طرح ملی نجات دریاچه ارومیه به میزان سرجمع ۱۱۰۶ میلیارد ریال به سازمان حفاظت محیط زیست به جهت اجرای پروژه‌های احیای اکولوژیکی دریاچه ارومیه اعم از قرق و ممنوعیت چرای دام، تجهیز و تأسیس مرکز آینده‌پژوهی دریاچه ارومیه، نظارت و پایش اقدامات احیای دریاچه ارومیه، استانداری‌های حوضه آبریز دریاچه ارومیه به جهت انجام اقدامات جامع فرهنگی و اجتماعی و جلب مشارکت عمومی و وزارت راه و شهرسازی به جهت انجام مطالعات احداث میانگذر دوم دریاچه ارومیه پرداخت شده است.

نکته قابل تأمل در رابطه با دریاچه ارومیه و به طور کلی عرصه‌های تالابی، پویایی آن‌ها است؛ بدین معنی که تأمین نیاز زیست محیطی سالانه آنها در یک سال آبی (از ابتدای مهر تا پایان شهریور سال بعد) مصادف با بهبود وضعیت و عدم تأمین آن منجر به خشک شدن و بروز مخاطراتی از قبیل طوفان‌های گردوغبار خواهد شد. در چنین شرایطی و با توجه به عدم بازدهی کامل پروژه‌های مهم سخت‌افزاری و عمرانی طرح ملی نجات دریاچه ارومیه با سهم ۶۸ درصد از کل اعتبارات پرداختی به این پروژه طی ۸ سال گذشته و مضافاً عدم تأمین کامل نیاز زیست محیطی دریاچه ارومیه از سدهای ملی حوضه آبریز دریاچه ارومیه و برنامه‌ریزی برای ذخیره بیش از نیاز در پایان سال آبی در این سدها، قابل پیش‌بینی بود دریاچه ارومیه در حال حاضر شرایط نگران‌کننده‌ای داشته باشد. مهمتر آنکه عواقب ناخوشایندی بالاخص در پایان تابستان در انتظار دریاچه خواهد

تاریخ: ۱۴۰۱/۰۴/۲۲

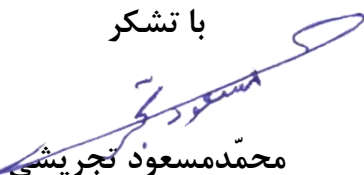
شماره: ۵/۱۴۰۱/۲۱۰/س

پیوست: ندارد

بود و تسری این شرایط به سال‌های آتی منجر خواهد شد کلیه اقدامات انجام گرفته و اعتبارات تأمین شده طی ۸ سال گذشته نیز عملاً هدر رود. در این خصوص خوب است به مقایسه سال آبی جاری با سال آبی ۹۶-۱۳۹۵ پرداخته شود. مطابق گزارش سازمان هواشناسی کشور در حوضه آبریز دریاچه ارومیه از ابتدای مهر تا پایان خرداد، مجموعاً ۲۶۸ میلی‌متر بارش رخ داده که در تاریخ مشابه در سال آبی ۹۶-۱۳۹۵، میزان بارش ۲۷۳ میلی‌متر بوده است. در چنین شرایطی با بارش یکسان، در سال آبی جاری تراز دریاچه ارومیه نسبت به ابتدای مهر ماه ۵ سانتی‌متر کاهش یافته و در سال ۹۶-۱۳۹۵، نسبت به ابتدای مهر با ۲۵ سانتی‌متر افزایش تراز همراه بوده است.

لذا امید است با همکاری و همفکری کلیه دست‌اندرکاران، ذینفعان، ذی‌مدخلان، سیاست‌گذاران و دستگاه‌های اجرایی ذیربط و بر پایه برنامه‌ریزی نرم‌افزاری دقیق، علمی و فنی انجام گرفته توسط مشاورین مجرب داخلی و بین‌المللی در سال‌های آتی و بهره‌برداری پروژه‌های عمرانی و سخت‌افزاری طرح ملی نجات دریاچه ارومیه شاهد احیای نهایی و پایدار دریاچه ارومیه باشیم.

با تشکر



محمد مسعود تجریشی

مدیر دفتر برنامه‌ریزی و تلفیق ستاد احیای دریاچه ارومیه

رونوشت:

- جناب آقای دکتر عیسی کلانتری، دبیر کارگروه ملی و مجری طرح نجات دریاچه ارومیه جهت استحضار